ERICH MARIA REMARQUE, maailma suurimaid menukirjanikke, on avaldanud kaks romaani oma õige nime Erich Remark all. "Unistuste tuba" pakub näite menurite looja varasest loomingust. Sellest raamatust õhkub rahu ja leebust nii suhteliselt lihtsakoelisest tegevustikust, äärmiselt sümpaatsetest ja südamlikest tegelastest kui ka romantilistest, paiguti sentimentaalsestki stiilist. Vaid puhuti on tunda Remarque'i hilisematele teostele nii iseloomulikku irooniat. Raamat kõigile, kes ihkavad mõnusat tugitoolilugemist.

ERICH REMARK

UNISTUSTE TUBA

ERICH REMARK

UNISTUSTE TUBA

Kunstnikuromaan

«MONOKKEL» MCMXCIII

Algupärand:
Erich Remark
Die Traumbude. Ein Künstlerroman
Dresden, Verlag der Schönheit, 1920

Tõlkinud Uno Liivaku

Luuletused lk. 55, 59, 139 ja 173
on kirjutanud Fritz Hörstemeier

ISBN 9985—54—006—9

Fritz Hörstemeieri
Lucile Dietrichi
mälestuseks

ESIMENE PEATÜKK

Üle õitsva aia puhus lehekuu tuul. Vanade müüride kohal rippuvatelt sirelitelt tuli rasket magusat lõhna. Maalikunstnik Fritz Schramm sammus aeglaselt läbi väikelinna vanade tänavate. Ta peatus siin-seal, kus tema kunstnikusilma paelus mõni õhtutaeva taustal unistav väike ärkel või vana viil. Käsi kippus tahtmatult skitsivihiku poole ja siuh-säuh tõmmatud jooned jäädvustasid joonistuse paberile. Kui ta jälle kord peatus, et väikest lagunenud aiaväravat paberile panna, raputas ta muiates pead, vaatas kella ja lisas siis sammu. Ent peagi lontsis ta jälle. Las ootavad, mõtles ta, õhtu on liiga ilus.

Tema ees astusid õhtusse armastajapaarid. Kõigil nägudel oli purjus päeva vastuhelk ning see ilustas kortse ja kurde, mille olid uuristanud viletsus, töö ja elu. Kui palju muret ja möödanikku oli saanud pettuseks ja unistuseks. Leebe õhtu pani pehmed käed argielu teravikele ja mineviku urgudele ning lausus maheda häälega: Vaata, kevad on käes! Vaata kevadet enda kõrval! Ning lehekuu tuul sahistas ja sosistas: «Ära mõtle... Jäta juurdlemine... maailm on ilus... ilus...» Ja armunud surusid kõvemini kätt oma peos ning otsisid teineteise silmi.

Õitest lõhnav tuul tõi kaugetest sinimäge-

dest ja sireliaedadest sõnulväljendamatut igatsust armastuse järele.

Fritz Schramm vaatas mõtiskledes pääsukesi, kes sädistades õhusinas tiirlesid.

«Lu . . .» ütles ta siis, ja raske ohe kergitas ta rinda. Ta viibis minevikus ja läks edasi kevadet nägemata. Nii jõudis mees kastanitega palistatud teed mööda ühe tänavast veidi kaugemal seisva maja juurde.

Oli juba hämardunud. Sinine videvus kattis teid. Fritz peatus ja kuulatas. Kusagilt kostis lauluviise.

Siis suutis ta neid eristada. Tiibklaveri hõbedaselt tumedakõlalise saate taustal heljus meeldiv hääl. Õhtutuul kandis selle aeda. Juba sai ta sõnadest aru.

Ta süda jäi seisma.

Ta kõrvus kohises vana viis, vanad pildid vaatasid talle otsa ja väga armastatud, kaotsiläinud hääl kõlas jälle.

Fritz sammus erutatult lähemale.

Seesama laul, mida üks naine talle kunagi nii sageli laulis, kadunud, kauge . . . surnud . . . Lu . . .

Igatsevalt kõlas õhtusse:

Minu noorusest, minu noorusest
kostab mu kõrvu akord.
Kui kaua on sest, kui kaua on sest,
see oli kord.

Väga liigutatult ja seesmiselt vapustatult läks Fritz mööda aiateed edasi. Kui ta oli muusikatoa uksele jõudnud, avanes talle nii võluv vaatepilt, et ta nagu naelutatult seisma jäi.

Sügavsinises ruumis levis videvik. Tiibklaveril põles kaks jämedat küünalt. Nende valgus pani valged klahvid särama, andis toale maheda kuldse kuma ja ümbritses klaveri taga istuva noore neiu blonde juukseid ning õrna profiili muinasjutulise läikega. Käed puhkasid loiult klahvidel. Tema peenelõikelist suud varjutas pehme, peaaegu raskemeelne joon ja meresinistes silmades oli palju igatsust.

Fritz astus mööda vaipu vaikselt edasi. Uksest tuli majaproua.

«Viimaks ometi, härra Schramm . . .» ütles ta südamliku summutatud häälega, «me ei julgenud enam uskudagi, et te tulete.»

«Tõrelge minuga, armuline proua,» ütles Fritz proua käe kohale kummardades, «kogu süü on õhtul, imeilusal õhtul. Aga . . .»

Fritzu pilk langes muusikatuppa.

«Jah, meil on uus külaline. Minu õetütar tuli pansionaadist tagasi. Ent tulge nüüd, kommertsnõuniku proua Friedheim on juba väga kannatamatu. Te kuulete ju teda ennast.»

«Oo jaa, oo jaa . . .» Fritz vahetas majaprouaga arusaava pilgu. Juba avaneski uks ja Fritzu poole mühises kehakas daam.

«On ta ometi tulnud, meie maestro?» hüüdis naine ja surus Fritzu käsi, «on vastutustundetu, täiesti vastutustundetu oma sõpru,» naine vaatas Fritzu õrnalt läbi lornjeti, «nõnda hätta jätta. Meil pole enam asu oodates tõotatud maa Itaalia iseloomustust, mida te meile lubasite.»

«Teil on õigus, armuline proua,» naeratas Fritz, «kuid mõned huvitavad skitsid pidasid

mind teel kinni. Ma tõin ka need teile kaasa.»

«Kas tõite? ... Oo, see on teist kuldne ... andke siia, küll on huvitavad!»

Seepeale mühises naine joonistustega ees, teised kaks järgnesid pikkamööda.

«Ta on ikka veel endiselt vaimustust täis,» arvas Fritz, «olgu impressionism või ekspressionism — ükspuha. Ta on vaimustatud kõigest, mis on kunst.» «Ja veel rohkem kunstnikest,» vastas majaproua. «Praegu tahab ta tasandada teed ühele noorele luuletajale. Teda tunnete teiegi, Noor Wolfram ...»

«See punaste lipsude ja vabavärssidega?»

«Ärge arvustage. Noorus tahab silma paista. Mõnigi ei oska oma revolutsioonitundeid väljendada teisiti kui punase lipsuga.»

«Ma mõtlesin eile õhtul umbes samuti, kui nägin ausameelset kingseppmeister Müllerit. Ta on viie lapse isa, üpris tarmuka naise mees, peab õhtuti kell kümme kodus olema, valib konservatiive ja on kuulekas kodanik. Kord, kui ma tema pool mõne köite Marxi ja Lassalle'i avastasin, ütles ta, et on neid noorena lugenud. Kes teab, kelleks ta tollal tahtis saada! Kuid elu ja ta esivanematelt pärit truualamlik iseloom on keeranud kõik hoopis teisiti kui ta tollal mõtles. Ja — ta on sellega täiesti rahul. Nii on kõigist tema tolmunud noorusunistustest, kõigist tema suurtest kavatsustest ja mõtetest saanud ainult punane lips, mida ta pühapäeviti kannab.

Säherdune punane kaelaside võiks su lausa kurvameelseks häälestada. Kuid lõpuks, armuline proua, kas meie endiga on asi oluliselt teisiti? Mis jääb kõigest alles ...? Kas

pole lõpuks üsna palju, kui on veel punane lips, kas pole seda tihtilugu märksa vähem? Mõni kihar, koltunud pilt ... surev meenutus ... kuni oled ise niisamasugune kui teisedki ... oh, ei maksa sellele mõelda ...»

«Ei tohi jah, armas sõber,» ütles majaproua vaikselt, «eriti mitte mais ... maiõhtul.»

«Ja just sel õhtul tulid mustad mõtted. Kas pole, et just ilu ja õnn toovad kõige kurvemaid mõtteid? Kuid seda minoorset meeleolu põhjustas veel üks asjaolu ...»

Mõlemad kuulsid salongist kommertsnõuniku proua trompetihäält: «Kuhu te ometi jääte?»

«Tema on alati do-mažoormeeleolus,» naeratas majaproua ja astus koos Fritzuga salongi.

«No lõpuks ometi!» hüüatas kommertsnõuniku proua, «see esikus seismine võinuks juba kahtlust äratada.»

«No-noh,» arvas majaproua ja osutas oma veel tihedatele juustele, «hallide juustega?»

«Selleks oleme me küll tsipake vanad,» arvas Fritz.

«Oh, jumal, see on kuldne. Teie, ja liiga vana,» pasundas proua kommertsnõunik. «Teie oma kolmekümne kaheksa aastaga.»

«Haigus teeb vanaks.»

«Pläralära, sõnakõlks. Kui süda on noor, siis on kogu inimene noor! Tulge nüüd siia, minu käsu peale hoiti teile tass teed.»

Meeleheitlikust protestist hoolimata haaras proua Fritzule taldrikutäie kooke, millest oleks jätkunud tervele kompaniile.

Fritz sõi väheke ja vaatas siis ringi. Ta

tundis millestki puudust. Siis avanes muusikatoa uks ja koos noore piigaga hoovas sisse sirelilõhna.

Majaproua pani emalikult käe neiu õlale. «Kas oled küllalt unistanud, Elisabeth? Härra Schramm tuli siiski . . .»

Fritz tõusis ja silmitses vaimustatult neiu armast kuju. «Minu õetütar Elisabeth Heindorf — härra Schramm, meie armas sõber,» esitles proua Heindorf. Sügavsinine silmapaar vaatas Fritzule otsa ja kõhetu käsi libises mehe kätte.

«Ma jäin hiljaks,» ütles Fritz.

«Ma saan sellest hästi aru. Kui on nii ilus, siis ei taha üldse inimeste hulka minna.»

«Ja ometi igatsed seejuures nii väga inimeste järele.»

«See on nii kummaline — inimese järele, keda pole olemaski.»

«Vahest inimkonna järele inimeses.»

«Millegi nimetu järele . . .»

«Meie parim igatsus on ikka nimetu . . .»

«See teeb haiget . . .»

«Ainult alguses; pärast tead seda ja õpid leppima. Elu on ime, kuid temas pole imesid.»

«Oo, siiski!» Elisabethi silmad särasid.

Fritzu liigutas, kui neiu seda nii hingepõhjast ütles. Ta mõtles oma noorusele, kui ta ise oli niisamuti rääkinud. Fritzus ärkas palav soov, et selle kauni olevuse imedeusk ei puruneks.

«Kas te usute, et elus on imesid, armuline preili?»

«Jaa . . . jaa!»

«Säilitage see usk! Kõigest hoolimata! See on õige usk!»

«Kas te ei tahaks siin istet võtta?»

Fritz nihutas tugitooli. Neiu liibus sellesse.

«Kas teie siis ei usu imesse, härra Schramm?» Fritz silmitses Elisabethi hetk aega vaikides. Siis ütles ta kindlalt ja selgelt: «Usun küll.»

Proua Heindorf viipas teenrile. See tõi kandikul sigareid, sigarette ja likööri. «Te tahtsite suitsetada, härra Schramm,» noogutas proua Fritzu poole. «See on mu nõrkus,» nentis Fritz ja võttis sigareti.

«Tooge ka mulle üks, Paul,» hüüdis proua kommertsnõunik.

«Sigar . . .» ütles Fritz vaikselt teenrile. See irvitas ja ulatas nõunikuprouale mustade havanna sigarite karbi.

«Kas te ei taha mulle parem piipu tuua,» puhkis proua pahaselt.

Kui proua nägi, et Fritz naeris, sai ta seosest aru ja ähvardas sõrmega.

«Kas ka teie suitsetate?» küsis Fritz Elisabethilt.

«Ei, mulle ei meeldi, kui naised suitsetavad.»

«Teil on õigus. Iga naine ei tohi suitsetada. Teie tohiksite!»

«Mis ta räägib seal?» hõikas proua kommertsnõunik, kes oletas, et jälle tema kulul nalja tehakse.

«Me rääkisime suitsetavatest naistest . . .»

«Noh, teie kui kunstnik ehk ei ole selles asjas kitsarinnaline.»

«Ei, kuid ma võtan seda kunsti seisukohalt.»

«Kuidas nii?»

«Suitsetamine ja suitsetamine on kaks eri asja.»

«Ent alati tehakse sellega suitsukatet,» naeratas majaproua.

Kommertsnõuniku proua naeris: «Eks seepärast mehed suitsetagi nii palju. On ju nii, härra Schramm?»

«Muidugi. Mehele on suitsetamine vajadus, naisele edvistus.»

«Oh, kas arvate, et meile sigaret ei maitse? Et meie seda mõnu ei taju?»

«Tajute küll. Kuid mida kõike ei saa naine endale külge harjutada või millest end võõrutada, kui ta arvab, et see talle sobib või ei sobi.»

«Järelikult mulle suitsetamine sobib,» küsis kommertsnõuniku proua põlastavalt naerdes.

«Ma ütlesin: kui naine arvab. See ei tähenda veel, et asi nõnda on.»

«Oo, maestro, see on julm.»

«Teie olete eri arvamustest kõrgemal. Juba suitsetamise põhjus viitab sellele, milline naine tohib suitsetada. Nimelt see naine, kes koketeerib.»

«Väga hea,» muheles kommertsnõuniku proua ja pahvis ägedalt.

«Madonnalik naine mõjub sigaretiga ebaesteetiliselt. Deemonlik tüüp võib sigareti varal võrgutavalt mõjuda. Üldjuhul sobib suitsetamine tumedate silmade ja mustade juustega naisele paremini kui blondile. Ta ise teab seda sisekaemuslikult. Seepärast ongi lõunamaadel palju kirglikke naissuitsetajaid.»

«Mina suitsetamist ei salli,» nentis Elisabeth.

Lahtisest aknast kostis kauget laulu.

Vestlus läks argiasjadele. Fritz nõjatas mõtlikult vastu tugitooli leeni ning silmitses sinist suitsu. Ta mõtles molbertil lõpetamata seisvale maalile. Selle nimi pidi olema «Lunastus» ja ta pidi kujutama kokkuvarisenud meest, kelle pead paitab neiu. Mehe modelli oli ta leidnud. Nüüd ootas Fritz neiu kuju tarvis inspiratsiooni. See kuju pidi olema midagi helget ja head; kuid midagi konkreetset polnud ta veel leidnud. Neiu pidi käes kandma tuld, headust ja rõõmu. Mõtiskledes vaatles ta Elisabethi. Tema võiks küll olla tulekandja, vaikne ja keskendunud. Peen ja meeldiv profiil oli tumeda gobelääni ees nagu mõni Eichendorffi vaikne muinasjutt.

Nüüd kallutas neiu väheke pead.

Fritz oli korraga pingelist tähelepanu täis. See ... see ... see ju oligi, mida ta otsis ... neiu tema maali jaoks. Fritz kummardus. Ilme ... nägu ... kõik nagu olema pidi. Ta võttis nõuks selle üle proua Heindorfiga kohe pärastpoole rääkida.

Unistades polnud Fritz vestlust üldse jälginud. Varem väga vagane olnud noor luuletaja rääkis nüüd kogu aeg ja ärritatult. Ta vehkis kätega, sõimas Goethet väikekodanlaseks ja tema eluviisi ahju taga istuja mugavaks äraolemiseks.

Fritz muigas. Aina needsamad suured sõnad, kuljuste kõlin ... ja elu läks rahulikult oma rada edasi.

Noor luuletaja oli jõudnud Eichendorffi juurde. «Eichendorff ... see halemeelne ro-

mantiline supilakkeluule on oma aja ammu ära elanud . . .»

Elisabeth ütles oma tugitoolist: «Mulle Eichendorff meeldib!»

Nooruk vakatas jahmunult.

«Jah,» lausus Elisabeth, «ta on palju tundeküllasem kui paljud moodsad luuletajad. Tal pole üldse sõnakõlkse. Ja ta armastab väga metsa ja matkamist.»

«Ma toetan teid,» kinnitas Fritz. «Ka mulle meeldib ta väga. Tema novellid ja luuletused on igiilusad. Ta on väga saksalik! Ega ole seejuures rahvuslikult ühekülgne. Seda tuleb tänapäeval harva ette. Kui tihti ütlesin üles oma Itaalia reisi eel ja sosistasin öiti:

Nii kullaselt sirasid tähed,
olin üksi akna all.
Kuulsin, kuis kauguses läheb
tõld postisarve helinal.
Mul põlema läks süda rinnas —
salaja mõtlesin ma:
kui ise saaksin ma minna
ses suveöös reisima!»

«Itaalia . . .» venitas Elisabeth.

«Igatsus Itaalia järele istub igas sakslases,» nentis Fritz. «See on olnud kõigis sakslastes. Küllap on kahestunud saksa hinges igatsus Itaalia päikese järele, nagu ka igatsus Akropolise marmortempli järele. Hohenstaufenid, kes armastuse pärast Itaalia vastu kaotasid riigi ja elu, Barbarossast nooruk Konradini, kes suri itaalia timuka käe läbi — meie maalikunstnikud ja luuletajad — Eichendorff, Schwind, Heinse, Müller, Goethe Mignon.»

«Kas maad sa tead . . .» ümises kommertsnõuniku proua.

«Laula seda meile, Elisabeth,» ütles proua Heindorf.

Elisabeth läks eputamata klaveri taha.

Fritz nõjatas tagasi, kuulatas ja nägi kogu aeg toredat pead ning rasket kuldset juuksekandamit, mille ümber väreles mahe küünlavalgus.

«Kas maad sa tead . . . maad . . .»

Aias kohisesid puud. Jälle kõlas üle saate selge neiuhääl:

«Kas maja tead . . . maja . . .»

Oli vaikseks jäänud. Aegamisi vaibus viimane akord. Elisabeth tõusis ja läks terrassile.

Noor poeet ütles kareda häälega: «See . . . on . . . siiski ilus!»

Istuti veel viiv aega, siis manitses kommertsnõuniku proua minekule. Majaproua ei tahtnud aga Fritzu minema lasta, sest too oli tulnud nii hilja.

Fritz jäi veel istuma, proua Heindorf saatis teised külalised välja.

Elisabeth tuli verandalt tagasi. Fritz tahtis teda laulu eest tänada, ent nägi siis, et neiu nuttis. Fritz haaras kohkunult ta käe.

«Pole viga midagi,» ütles neiu, «üldse mitte midagi, mind lihtsalt valdas tunne. Mu süda paisus ja ma läksin terrassile. Kuulsin all kedagi tüdrukut naermas ja tumedakõlalist mehehäält. Siis see korraga tuligi . . . ärge seda tädile öelge . . . see läks juba üle.»

«Mind võite usaldada,» lubas Fritz.

«Ma tunnen seda, mul on teie kõrval nii

rahulik olla, ehkki ma teid vaevu tunnen. Mulle tundub, justnagu te aitaksite mind alati, kui mul peaks inimest vaja minema.»

«Uskuge seda,» oli Fritz liigutatud. «Teie sõnad kergendavad mul suure palve esitamist. Mul on maal pooleli. Kaks tegelaskuju. Meeleheitel mees, kes elu nuudihoopide all kokkuvarisenuna pead käte vahel hoiab. Neiu, kel on hellad käed ja kes õrnalt ta pead silitab. Neiu modelli leidsin täna teis. Kas tohin paluda, et võiksin teid maalida?»

«Kas te seda maali väga armastate?»

«Väga. Sellel on nimelt veel teinegi mõte. See peab kujutama hetke, millal inimene jõuab minust sinuni, kus isedus kokku variseb, kus ta endast lahti ütleb ja oma töö avalikkusele annab. Noorus. Või inimkond. Ja kuidas mees sellest hoolimata, et ta õnnest loobuma peab, leiab siiski teatud lohutust ja lepitust, seda peab kujutama helge neid. Loovinimese kurbmäng . . .»

«Räägitakse, et kõik kunstnikud armastavad oma taieseid nii väga seepärast, et need on osa neist endist.»

«See võib küll õige olla.»

Tuli proua Heindorf. «Hämardub. Kas süütame tule?»

«Ei,» palus Elisabeth, «niiviisi on nõnda ilus.»

«Armuline proua, mul on teile midagi öelda. Küllap te mäletate igavest vaeva minu esimese modelliga. Nüüd olen leidnud üllatavalt kiiresti teise teie õetütre näol. Kas teie oleksite sellega nõus?»

«Suurima rõõmuga, armas sõber,» ütles

proua Heindorf. «Mul on väga hea meel, et teie soovid nii ruttu täituvad.»

«Kas ka see teile sobiks, kui me seanssidega peatselt alustaksime?»

«Kindlasti . . . Minu poolest kohe homme . . .»

«Ja kus? Ma tulen meeleldi siia, ehkki mul oma ateljees kõik paremini käepärast on ja ka valgustus on parem.»

Proua Heindorf silmitses hetk aega Fritzu ja Elisabethi.

«Noh, Elisabeth?»

Näitsik vaatas prouale säravi silmi otsa.

«Nojah, küll ma tean,» arvas proua Heindorf rahustavalt, «mis sulle kõige meelepärasem on. Ta on pisike unistaja,» lausus proua naeratades Fritzule, jäi siis tõsisemaks ja vaatas mehele kindlal pilgul otsa: «Ma tunnen teid, härra Schramm, ja sellest piisab. Miks ei võiks mu õetütar teie poole minna? Mis maksavad meile aegunud eeskirjad? Millal ta homme tulema peab?»

«Ma tänan teid, armuline proua,» Fritz surus naise käe lugupidavalt oma huulte vastu, «kui sobib siis kell kolm.»

«Noh, Elisabeth?»

Neiu noogutas innukalt . . . jah . . . jah . . .

Proua Heindorf naeratas. «Seda ma usun. Ent õhtu on nii ilus. Istugem veel veidi aega terrassil. Ja joogem teie leitud modelli terviseks klaasike kollast, kuldkollast veini.»

Proua helistas teenrile, laskis terrassile viia korvtoolid ja padjad ning süüdata mõne kirju paberlaterna.

Väljas oli juba päris pime. Õitsvate kirsipuude kohal paistis ümmargune kuu. Kau-

gelt paistis hõbedase helgiga must mets. Tähed hakkasid vilkuma. Vein kiiskas klaasides.

Proua Heindorf tõstis klaasi: «Õnneliku leiu, teie maali ja kunsti terviseks!»

Klaasid kõlisesid kokku.

«Leiu terviseks,» ütles Fritz vaikselt ja jõi klaasi ühe sõõmuga tühjaks.

Jäi vaikseks. Igaüks mõlgutas oma mõtteid.

«Lu . . .» ütles Fritz korraga sügavast mõttest ärgates.

«Kas haav pole ikka veel paranenud?» küsis proua Heindorf tasa.

«See ei parane iial,» pomises Fritz, kuid võttis end siis kokku: «Ma ei kurda. Mul on õnne olnud ja mu elu sisu pole olnud unistus nagu mu vaesel sõbral Hörmeieril, keda ammu katab külm muld.»

«Rääkige sellest.»

«Ta oli lavakujundaja. Ta koonerdas iga teenitud krossiga, et raamatuid osta. Ta luges ööd läbi. Goethet teadis ta osalt peast. Ajapikku ärkas temas ka kirjanik. Sellest peale kirjutas ta öiti luuletusi ja näidendeid. Ta uskus kindlalt edusse. Ta rääkis sageli ja vaimustatult sellest, et ta näidendil peab menu olema ning et ta teeb honorari eest reisi Itaaliasse. Ta õppis selleks puhuks isegi itaalia keelt.

Ta ei näinud oma näidendi etendust ega reisinud Itaaliasse. Ta suri peagi vanasse kopsuhaigusse.»

Fritz põrnitses hajameelselt enda ette. «Üks paljudest saksa ebapraktilistest narridest, võiks mõni öelda; ja vahest oleks tal

õiguski. Ent mulle on selles rohkem suurust kui mõne teise maailmavallutuses.»

Fritz vaikis ja vaatas tüünesse õhe. Sulises pürskkaev. Tähed paistsid imeselgelt.

«See on rahu . . .» ütles Elisabeth.

«Peaaegu nagu oleks juba suvi . . . saksa suveöö . . .» lisas proua Heindorf.

«Saksa suveööl on omalaadne võlu,» alustas Fritz mõtlikult, «üldse on seda kogu Saksa kodumaal. Vist küll ükski rahvas ei imetle nii väga kõike võõrast, ei tunne säärast tungi mujale minna ega säärast igatsust kauguste järele kui meie . . . See on tihti koguni põlastusväärne, kui sellega liiale minnakse, kui sellest saab järeleahvimine. Ent siiski — laske tublil saksa Schmidtil rahumeeli Ameerika kodanikuks Smitsiks saada, las ta räägib inglise keelt, ristigu oma lapsed Mackiks ja Maudiks, las ta vilistab Saksamaa peale; ma ütlen teile, et see on väline või pealiskaudne alpus! Laske härra Smitsil korraks jõulukellasid kuulata või kodumaalt pakiga saadetud jõulusaia nuusutada või jõulupuu küünalde sära näha, ja hoolimata english spoken'ist ning Mackist ja Maudist on ta jälle vana saksa Schmidt. Kõigist ärinõksudest ja dollarijahist hoolimata usub ta jälle muinasjuttudesse ja elu imedesse, mis on veres igal ehtsal sakslasel, ma ei mõtle neid, kes on juudistunud või slaavistunud. Ja olgu ta tähtedeta öödel ka tuhandeid kordi küüsi närinud, ta teeb seda siiski, teeb siiski! See ongi meie rahvas joovastav ja iginoor, see rängalt mahatehtud kohtlus, tema lapselik ebapraktilisus. Mina pole poliitik ja ma vilistan kõigile poliitikasuunda-

dele. Ma olen inimene, see on mu poliitika! Peale selle olen veel kunstnik. Sestap on eluvõõras mats, kes minu mõttes ikka veel salajast krooni kannab, kes aina imestab, üllatub ja usub, palju kõrgemal kui külm ja libe ärimees, nagu seda on meie suguvennad, kellele elu on vaid rehkendusülesanne.

Maailm on ilus; kuid meil on ta kõige ilusam. See on subjektiivne, ja ma tean, et õigus on ka inglasel, prantslasel ja hispaanlasel, kes sedasama ütleb. Itaallasel vahest veelgi rohkem. Ent ma väidan siiski seda ja ka minul on õigus!

Kui mind Rooma säravsinise taeva all pentelikoni ja karraara marmor vaimustas, tuli mulle peale sõnulseletamatu igatsus saksa suveöö järele, säherdune koduigatsus, et ma kohemaid ära sõitsin ja peaaegu pisarateni liigutatud olin, kui esimest kaske nägin.»

Fritz oli tõusnud ja tõstis vaimustatult klaasi: «Ma pühendan viimase klaasitäie kodumaale, Saksa kodumaale!»

Puhus mahe tuul, tähed sirasid ning kirjud paberlaternad kõikusid tasakesi edasitagasi.

Pokaalid kõlisesid ja Elisabeth ütles kindlal toonil: «Meie armsa, armsa kodumaa terviseks!»

Vein kumas kuldselt.

Nad jõid klaasid põhjani.

TEINE PEATÜKK

Fritz Schramm ehtis oma unistuste tuba. Helekollane linane kuub seljas, askeldas ta käbedalt siia-sinna, pani vanasse tinapeekrisse kolm liiliat ja silmitses rahulolevalt oma kätetööd. Siis toppis ta mõnuga täis oma pruuni maalikunstnikupiibu ja puhus siniseid suitsupilvi päikese käes sädelevaist tolmukübemeist täidetud õhku.

Kostis vaikne koputus. Fritz tõusis.

«Palun.»

Elisabeth astus areldi sisse. Ta seisatas tahtmatult, kui nägi talle avanevat vaatepilti.

Pruun katusekamber. Seintel maalid, palju maale. Ühel pool pruun puitriiul raamatutega, millede kirjud köited päikeses särasid. Riiulil tume riidelaid ja sellel veiklevad teokarbid; värvilised kivid ja kuldkollased merevaigutükid. Nende vahel peitsitud puust pruun tantsitar. Vasakul oli surnupealuu. Sellel punane roosipärg. Sügavpunased roosid kausis Beethoveni surimaski all, mis rippus seinal purpursel riiealusel. Kaldseinal mõni ofort ja musta looriga maal.

«Tere tulemast mu unistuste tuppa,» ütles Fritz ja lisas Elisabethi küsiva pilgu peale: «See on mu Beethoveni nurk, just siin, muinasjutuakna kõrval. Kõik asjad on kallid mälestused ja meened. Beethoveni jalge ees õitsevad alati tumma meenutuse ja vaikse austuse märgina roosid. Lilled on nii puhtad... ja igiilusad.»

Elisabeth oli selle väikese ruumi intiimsusest ja võlust keeletu. Lilled lõhnasid nii

magusalt, et tõid talle peaaegu pisarad silmi. Ta ei teadnud isegi, mispärast. See oli nii kummaline. Juba mõnda aega tikkus talle tihti nutt peale — põhjuseta. Ja tihti pidi ta naerma ja seesmiselt hõiskama — põhjuseta. Elisabethil oli tunne, et mehele siin võiks ta kõik ära rääkida. Imeline rahu.

«Maalimiseks on valgust veel kaks tundi,» nentis Fritz. «Ärge kohkuge, te ei pea nii kaua seisma. Kokku vahest oma pool tundi. Kuid ma pean teid seejuures tihti silmitsema ja kaks tundi on kähku möödas. Kui palju proua Heindorf teile aega andis?»

«Ma võin jääda nii kauaks kui tahate!»

«See on kena. Siis kõigepealt sehkendame natuke ja siis lobiseme, eks? Mingem siis ateljeesse.»

Nad läksid naaberruumi, kus olid laiad ja kõrged aknad, heledad eesriided, seintel igal pool valmimata skitse ja visandeid.

Fritz otsis välja ühe mapi ja nihutas maali õigesse kohta.

«Maali juhtideed, niipalju kui sõnades väljendada saab, olen teile juba visandanud. Siin on kavandid. Siin on meesmodelli etüüdid. Molbertil on mehe etüüd õlivärvidega. Neil skitsidel näete, kuidas olen ligikaudu mõelnud tüdrukut. Hoiak on igal pool enamvähem ühesugune, ent nägu ja kuju on kõikuvad, see näitab, et olen otsinud. Kes otsib, see leiab. Kas püüame asendi kindlaks määrata? Palun seiske tolle sinise eesriide ette. Mõelge meelt heitvale rändurile kõrbes, kellele teie nagu taeva saadik toote rahustavat eluvett ... nii ... jaa ... riide poole ... palun jääge niiviisi seisma.»

Fritz haaras kiiresti pliiatsi ja paberi ning pliiats lendas hoogsalt üle joonistuslehe.

«Nõnda,» ütles ta viivu pärast sügavalt hinge tõmmates, «liigutus on käes. Nüüd veel kähku asend fikseerida, et saaksime ta homme jälle sisse võtta. Fritz võttis fotoaparaadi, teravustas ja pildistas. «Tänan väga! Te olete vaba.»

Elisabeth astus ligi. «Kas ma tohin vaadata?»

«Palun, meeleldi.»

«Kuid millestki ei saa veel aru.»

Fritz naeratas. «Ega see nii kiiresti lähe. Siin näete kätt, eriti kallet. Liigutuse tabamine on esialgu kõige olulisem. Kuid kohe saate suurema rahulduse. Ma tahaksin skitseerida teie nägu, profiilis. Või olete juba väsinud? Öelge siis. Kui minusugune maalikunstnik hoogu läheb, on ta hirmus hoolimatu. Ei ole? Noh, siis ...»

Fritz nihutas neiule tooli.

Elisabethi peakese piirjooned eraldusid sinisel taustal üpris hästi. Enne pliiatsi haaramist silmitses Fritz veidi aega peente joonte hoogu. Ta töötas tükk aega puhkamata. Siis pilgutas ta silmi ning hakkas varje ja valgust paika panema.

«On teil igav?» küsis ta, «ma ei lõbusta teid tööhoos üldse ...»

«Ei ole,» kostis Elisabeth, «ma näen enda ees ilusat pead, olin sellesse süvenenud. Selles on tublisti noorusjõudu, uljust ja ühtaegu palju mõtlikkust, suu ümber on isegi kibestusjooni ... see on ilus pilt ...»

«Originaali järele tehtud.»

«Kas ligidalt?»

«Minu toast.»

«Kas siin elab siis teisigi?»

«Ta on mu noor sõber ja elab minu juures. Ta nimi on Ernst Winter ning ta õpib praegu Berliinis muusikat.»

«Ta armastab teid küll väga . . .»

«See on vastastikune.»

«Kuid ta on teist palju noorem.»

«Sellel me sõprus rajanebki. Tema on noor, pöörane ja hiiglama tormakas; vahel ka unistaja ja ikibestunud, nagu te täiesti õigesti ütlete. Mina olen eluga lõpparve teinud ja püüan oma piire tunnetada ning neid harmooniliselt avardada. Tagajärjeks on küpsus ja kogemus. Nii me teineteist vastastikku täiendame. Minu sõpruses on midagi . . . ütleme isaarmastusest, tema vajab mind rohkem kui mina teda. Kuid armastuses ja sõpruses ei küsita kunagi, kas sellele samaga tasutakse. Ega tema ainuke ole. Mind külastavad veel mõned kujunevad inimesed, ka nemad on mu sõbrad. Mulle meeldivad noored ja ma olen rõõmus, kui nad mult midagi üle võtavad.»

«Ja teie olete eluga lõpparve teinud?»

«See kõlab küll veidi karmilt, kuid ei pea nii kõlama. Ma olen elujaataja. See pole loobumus. Enamgi, mu elu on elatud, mul on olnud kõik, mida elu mulle anda tahtis ja sai. See tuli liiga kiiresti ja on jälle läinud. Sestap ma seisangi teistest väheke varem varjus, eemal kirevast ringist. Ka sellel on oma võlu. Näitlejast on saanud pealtvaataja.»

«Kas elu on siis näitemäng?»

«Jah . . . ja ei. Selle kohta ei saagi tõtt

öelda. Meie enesetunnetusvõime on uss, kes end sabast sööb. Objektiivset tunnetust pole olemas. Me jääme igavesti maadlejaiks. Kes mõistaks kohut, kes eristaks tõde näitemängust/olemist näivusest? Tema,» osutas Fritz Ernsti pildile, «on ka maadleja. Ta on teoinimene ja seetõttu maailma hukkamõistule altim kui teised, kes vaid kaameid mõtteid hauvad. Mõtteid ei näe, ja mis pole näha, on maailma seaduste järgi lubatud. Kuid teod — oh, hädа . . . Ta on siiski küllalt hoolimatult tugev, et vilistada sellele, kuidas ühiskond teda hindab. Esiotsa ta ei vaja ühiskonda, ja see on hea. Üldse meie õigus . . . oh! Kui keegi teise surnuks lööb, karistatakse teda kui mõrvarit. Kui ma suure vabriku avan ja sellega sada väikest olevust hävitan, olen ma tubli kaupmees. — Vahepeal on teie pea valmis saanud ja sutsuke juba hämardubki, nii et me võime lõpetada.»

Fritz näitas Elisabethile joonistust ning pani tasapisi joonistusvahendeid ära. Siis otsis ta pilguga neidu.

Elisabeth seisis Ernst Winteri pildi ees ja silmitses seda.

«Ta tuleb varsti,» ütles Fritz, «tal on mõni nädal koolivaheaega. Tiibklaver on ateljees tema pärast. Ta improviseerib meelsasti. Mina kuulan tema esituses kõige parema meelega Beethovenit ja Chopini, kuid tulge mööd, unistuste toas on tipphetk — ehapuna.»

Elisabeth viivitas hetke, astus siis rutuliselt Fritzu juurde, surus ta kätt ja ütles: «Te olete hea inimene . . . Kõik teie juures on . . . teistsugune . . . Pole argipäeva . . . alati püha-

päev. See on nagu suveõhtu. Ja selles on palju kodumaad ning rahu. Olge ka minu sõber.»

Fritz oli liigutatud. Peale rohke tänavatolmu ja kolkunud soohingede polnud ta siin leidnud hingelist, kes oleks puhas nagu mõni sügavsinine Itaalia järv. Ta võttis vaikides Elisabethi käe ja läks koos temaga unistuste tuppa.

Kui nad sisse astusid, unistas pruuni ärklitoa roosilõhnas videvik. Nad jäid kütkestatult seisma. Õhtueha heitis viimaseid kuldseid helke Beethoveni tõsistele näojoontele ning säras ja sätendas kirjude kivide ja teokarpide muinasjutulises läikes.

Vanal nikerdatud seinariiulil oli mitmevärvilisi tasse, vanu lauanõusid ja tinataldrikuid. Fritz võttis ettevaatlikult välja kolm imeilusat rohelist veiniklaasi ja tolmuse pudeli. Ta pani kolm klaasi lauale ja kallas neisse vaikides veini.

Fritz ulatas klaasi Elisabethile, kes vaikselt ja endasse süvenenult pealt vaatas, pani teise klaasi ümber õitsva roosioksa Beethoveni vaasist, võttis kolmanda kätte ja ütles: «Löögem kokku meie noore sõpruse ... maailma ilu ... ja ühe surnud nime auks.»

Klaasid kõlasid kokku.

Elisabeth seisis viivu paigal. Siis jooksis värin temast läbi ja ta jõi klaasi täiesti tühjaks. Fritz võttis roosioksa, murdis selle küljest õie, kastis kolmandasse veiniklaasi ja ulatas Elisabethile. Siis võttis ta klaasi ja valas veini roosidele Beethoveni maski ees ning nihutas nad looriga pildi ette. Ta võt-

tis aeglaselt vana küünlajala ja süütas küünla.

«Oh, Lu ...» sõnas ta, suutmata end talitseda ning vaatas maali. Kõikuv ja hubisev küünlavalgus tegi pildi peaaegu elavaks — päris nagu ilusad silmad naerataksid ja punane suu tõmbleks.

«Andke andeks,» palus Fritz, «see valdab minu vahel. Eriti kui ma tema mälestuseks joon. Vein surnud suule ... lilled koolnu laubale ... vaibunud ... kadunud ... kui kaugel on see, mis oli, oli kord ...»

Fritz vaikis ja vaatas Elisabethile otsa. Neiul oli pea kuklas ja silmad pärani. Ta muttis hääletult.

«Ärge nutke,» ütles Fritz, «ärge nutke ...» Hämarus läks sinisemaks ja küünlatuli kuldsemaks. Aknast lendas sisse liblikas, laperdas küünla ümber ja kukkus, tiivad kõrvenud.

«Liblikas ... inimesed ... kes pole endal saatuseküünlaga tiibu kõrvetanud.»

«Rääkige oma elust,» palus Elisabeth.

Fritz vahtis küünlatuld.

«Ta nimi oli Luise ... Kuid teda hüüti Luiks ... Vaadake seda maali küünlatule hubinas ... Selline ta oli, kui elas. Mina kohtasin teda ühel kevadõhtusel jalutuskäigul. Ta oli mu igatsuslaevade sadam, ta silmad olid mu olemasolu öö tähed ja ta hing oli mu kuristike ja lõhestatuste lunastaja ja sild. Me kogesime teineteist läbi hõiskava kevadtuima ja kuulatasime küpsevas ja erğavas suves oma vere kohinat. Kui tuli sügis, meenus meile pikapeale jälle maa. Mina olin kopsuhaige ja kerjusvaene, tema oli kihla-

tud tubli mehega, keda ta hindas. Veritseva südamega kiskusin ma enda lahti, tollal arvasin, et mulle on antud elada vaid mõni aasta — kas oleksin pidanud tema puhta õitsengu oma känguva närtsimise külge aheldama? Varsti pärast seda müüsin mõned maalid ja sõitsin ära, sest ma ei suutnud unustada. Kui igatsus mu mõne nädala pärast tagasi tõi, kuulsin, et ka tema polnud vastu pidanud. Ta oli katkestanud vahekorra teise mehe ja perekonnaga ning tahtis kõigest hoolimata tulla minu juurde — haiguse, vaesuse ja perekonna needuse kiuste. Ta ei leidnud mind ja läks koju tagasi. Seal ta haigestus. Tema viimsed sõnad olid armastuse sõnad ja minu nimi. Nii ütles ema. Kui ma sinna jõudsin, õitsesid tema haual tumepunased roosid. Ma ei näinud teda enam.

Ma ei suuda teda unustada. Elu temata on pettus ja ulm. Ainsana on mulle jäänud võimalus põletada ehatunnil küünlaid tema pildi ees, mille maalisin õnneajal. Siis särasid silmad petlikus küünlahelgis nagu ennegi, siis naeratab magus punane suu nagu ennegi, siis sosistab armas, armas hääl ammu vaibunud vanu sõnu. Mu igatsus tõmbleb ja väriseb, siis õnnistab mu hing valulist mälestust ja kõik laulab vana värssi: See oli ... oli ... minu noorusest ... minu noorusest ... kui kaua on sest, see oli kord.»

Ehapuna tungis sügavale tuppa ja küünlavalgus punus Elisabethi kuldsete juuste ümber krooni. Ta nuttis ja silmitses surnud naise looritatud pilti. Elu suure mõistatuse võbinad läbisid teda ja hoiatavalt kuulis ta tuikamas ütlust: kaduvik koputab. Lennaku

me õnn ka tähtedeni üles ja päikese poole, tõstku me ka õnneülbuses käed — ükskord on me õnnel ja ulmal ots ning lõpp on alati üks: kurtmine kaotsiläinu pärast. Inimene olla on raske oleminel Alati tahad kätest kinni hoida ja alati pead igaveste seaduste järgi kaduma. Eluaeg võidelda, maadelda, juubeldada, kannatada — ja lõpuks pole sul muud kui ainus, viimne pääsulinnu laul: «Kui kaua on sest — oh jaa, see oli kord ... Ükski linnusuu ... ei too läinut ilma peal ... Lind küll laulab puul kui enne seal.» Elu läheb edasi ... edasi ... kuni ka meie kunagi armastatud suu kurdab: Kui kaua on sest, see oli kord ...»

Fritz kõneles aeglaselt edasi: «Tal oli meeldiv väikese ulatusega linnuhääl. Tol ajal, kui ma teid esimest korda nägin, laulsite te laulu, mida Lu nii väga armastas: «Minu noorusest».

Sellest laulust on saanud sümbol. Kui ma pärast pisimarikkaid kuid elusse naasin, polnud mul enam soove. Et mitte oleskleda, vaid inimkonnale kasulik olla, koondasin enda ümber noori. Tuli Ernst ... ja tulid teised. See on küll pisike tööpõld suure sõna — inimkonnale kasulik olla — kõrval, kuid rohkemaks pole mul kutsumust ega võimeid. Nii püüan aidata noortel inimeseks saada. Mulle on nad juba hädatarvilikuks muutunud. Nii mu päevad nüüd mööduvad, üks teise järel, kuni saatusejumalanna katkestab niidi ja mind taas ümbritseb teadmatuse pilkasus.»

Oli väga pimedaks läinud.

Elisabethis kõlasid ennekuulmatud meloodiad. Teda täitis suur kiindumus, soov öelda

sellele mehele kõik, leida siit mõistmist ja inimlikkust. Teda raputasid värinad ja elu suur ikkagiüksindus vaatas talle hullumeelsete silmadega otsa.

Elisabeth tõusis ja haaras Fritzu käe. Ta pahvatas, endal pisarad hääles: «Lubage mul siin olla... ma tahaksin teid nii väga aidata... aidake teie mind... Elu on tihti kummaline... siis peab sul teine inimene toeks olema.»

Fritz vaatas talle otsa. «Elisabeth,» ütles ta vaikselt, «sa sarnaned väga talle. Ma kätkesin su oma südamesse, kui kuulsin sind. Mu armas noor sõbratar...»

«Ma tänan teid, oo, ma tänan teid,» hüüatas Elisabeth ülevoolavalt.

«Mitte nii,» manitses Fritz. «Minu sõbrad ütlevad teisiti. Kas sina tahad erand olla? Minu noored sõbrad hüüavad mind onu Fritzuks.»

«Onu Fritz,» ütles Elisabeth hardalt.

Fritz suudles teda laubale.

Küünlasära langes armsale maalile seinal. Ja oli, otsekui oleksid ilusad silmad säranud ja punane suu naeratanud.

KOLMAS PEATÜKK

«Kuhu onu Fritz küll jääb?» küsis Paula, raputas isemeelset peakest ja pani sireleid ettevaatlikult vaasi.

«Küll ta tuleb,» naeratas Fried, «alles sa tulid, väike maldamatu. Mina olen terve tunni oodanud.»

«Kas uks oli siis lahti?»

«Lukus, kuid võti oli ees.»

«Ta ju teab, et me käime reedeti. Ahaa,» lehvitas Paula võidukalt märkmikku, «siin on ju midagi...»

«Kas tõesti?»

«Muidugi! Inimene on tund aega siin olnud ega ole midagi märganud! Fried! Enne peab tüdruk tulema! Ja sihuke nimetab end looduse isandaks. Niisiis, esiteks poolik luuletus, siis: Armsad lapsed — ahaa —, ma pean minema linna tee tarvis suhkrut, paleti jaoks helepunast ja koobaltsinist ning maiasmoka Paulakese jaoks pralineesid ostma. Küpsised ja või on laual. Kus tassid ja suhkur on, seda te teate. Tee kohta samuti. Seadke end mugavalt sisse. Fritz.»

«See maiasmokk käib sinu kohta,» ütles Fried.

«Minu kohta? Oh seda onu Fritzu! Ma pole üldse maias,» hüüatas Paula nördinult ja nakitses küpsist.

«Üldse mitte,» kinnitas Fried ja ulatas talle kogu küpsisekarbi.

«Fried, sa oled vastik!» Paula lõi jalaga vastu põrandat. «See tuleb su läbikäimisest Ernstiga, see ei saa iialgi tõgamata jätta. Ma olen kaheksateistkümnene, pea seda meeles! Ma olen noor daam, mitte laps!»

«Selles ei kahtle keegi.»

«Siiski! Sina! Sa kohtled mind nagu last! See on kahtlustamine tegudega.»

«Palun kahetsedes andeks, armuline preili.»

«Jälle tõgad.»

«Oh... Hea küll: andesta, Paulake, sa oled noor daam.»

«Kas tõesti?»

«Igatahes!»

Tüdruku kelmid silmad naersid: «Hüva on ... Oh, Fried, sa rumal poiss, ma ei tahagi noor daam olla.» Paulake naeris ülemeelikult.

Fried oli rabatud.

Saa sa sellest pikkade juustega sugupoolest tolku, mõtles ta.

«Fried ...»

«Noh?»

«Homme läheme õhuvanni võtma, kas said aru?»

«Meeleldi, Paulake. Kas läheme ka mere äärde ja ujuma?»

«Võime minna! Mida rohkem sa päikest, vett ja tuult saad, seda parem! Oi, Fried, see on hiigla ilus, kui oled värskes õhus riided seljast visanud ja emake päike sind hellitab ja silitab! Mõtle, ma rääkisin sellest hiljaaegu ühele sõbrannale, tema pidas seda ülimalt sündsusetuks. Ka sihukesi inimesi on veel olemas!»

«Jah, neid, kes arvavad, et nende keha on patt.»

«Oo, patt ... See ongi kõige kaunim!»

«Seda ütleb onu Fritz ka alati. Me ei tohi oma keha häbeneda, vaid peame temast rõõmu tundma! Ka ta ise on ilu sõber! Oo! Ilu preester! Kui toredasti ta kujutas vooruslikku alastust! Kui mina ükskord abiellun, peab mees olema nagu onu Fritz. Aga teist niisugust ei ole!»

«Kas tead, et ta suur maal nüüd edeneb? Tal on modell!»

«Tean, mu isand. Ta on minu kooliõde. Elisabeth Heindorf.»

«Ta pidavat olema peen preili ...»

«Enesestki mõista.»

«Pole ime, et ta sinu sõbranna on.»

«Kas vesi keeb juba? Mõtle korraks ka millelegi muule, eks?»

«Juba laulab.»

«Anna siis tee ja teekann siia. Ning taldrikud ja tassid. Onu Fritz ei tohi öelda, et me oleme laisad olnud.»

Fried pani tassid ja taldrikud teenistusvalmilt lauale, kuna Paulake osavalt teed valmistas.

«Oh, Fried, kõik on sassis. Lilled sinna — kunsti seisukohalt võib sul ju õigus olla, praktiliselt on see seda rohkem vale. Oh, teid rumalaid mehi, mis te küll meieta peale hakkaksite!»

«Sul on õigus, Paulake, teie elu poleks elamisväärt,» naeris hääl ukselt.

«Lõpuks» ometi, onu Fritz. Näita, mida sa ostsid. Sa oled end jälle tüssata lasknud. Oh teid mehi!»

Paulake ohkas ja silmitses Fritzu sisseoste. Fried teretas sel ajal Fritzu.

«Kas sa oled tööd ka teinud, Fried?»

«Ei midagi olulist. Täna pärastlõunal hulkusin natuke vallidel ja skitseerisin taas kord vana armsat toomkirikut. Pärast lamasin Schöderbergis päikese käes ja unistasin.»

«Eks seegi ole töö, Fried. Töö pole ammugi mitte alati, on koguni kõige vähem loomine. Palju rohkem võtab enda alla omandamine, ja ka see on tähtis. On aktiivset ja passiivset tööd.»

«Ma nägin pilvi... pilvi... igavesti rändavaid, vahelduvaid pilvi. Pilved ja elu... igaveses muutumises... vaheldusrikkuses... rahutuses ja ilus...»

«Ära sa seda Ernstile räägi. Kui tal on halb päev, torkab ta midagi ebaküpsetest murdeealise unistustest...»

«Jäta ta rahule, Fritz. Kui tal on hea päev, unistab ta ise veel rohkem. Maailm on ilus. Kõige ilusam ilma inimesteta.»

«Ernst kirjutab oma viimases kirjas: «Kõige ilusamad on maailmas inimesed. Mind köidab ainult elu. Seda pean ma inimeses kõige ilmekamaks.» Teil mõlemal on õigus ja te mõlemad peate teise õigust tunnistama.»

«Onu Fritz, jutt jätta, kohale asuda ja teed võtta! Mul on kõik kenasti valmis ja teie ei tee väljagi,» mossitas Paulake.

«Seda oled sa ilusasti teinud!»

«Eks, onu Fritz?»

«Jah, väga ilusasti.»

«Eks sinagi ole parim, onu Fritz. Fried ei lausu muidugi musta ega valget, tema mõtleb pilvedele ja ohakalindudele.»

«Sina pead seda teadagi pilkeks.»

«Kas sa oled jälle lilli toonud, Paulake?»

«Olen küll. Olen koguni näpanud. Haljasaladel oli nii palju sireleid, et ma mõtlesin — olgu seal paar õit vähem, sest pole viga; meile tähendab paar õit rohkem palju. Sellega tulin oma südametunnistuse ees puhtalt välja, ja võtsin nad.»

«Murdeealise moraal,» naeris Fried.

«Tänan, Paulake. Kuid ära seadusega vastuollu satu. Mul on juba hirm, et su järgmine kiri tuleb vanglast.»

«Ära karda, onu Fritz. Kui politseinik mu tabab, vaatan talle õige armsalt silma, annan ühe lille talle ja ütlen: «Selle noppisin teile.» Siis laseb ta mu kindla peale minema.»

«Või sind karistatakse altkäemaksu pakkumise eest veel karmimalt.»

«Mis asja, tüdrukutel on omad seadused. Nemad mõistetakse alati õigeks.»

«Alaealiste ja vaimselt alaarenenute seaduste järgi,» tõgas Fried.

«Ja pahad poisid saavad vitsu, eks, onu Fritz?»

«Rahu, rahu,» manitses Fritz.

«Selle tõgamise kombe on ta vastikult Ernstilt saanud. Enne oli ta teistsugune.»

«Kas vastikum?»

«Kenam.»

«Ega mu elu eesmärk olegi pisikese plika silmis «kena» olla.»

«Sa oled tahumatu metslane.»

«Ja sina oled noor daam.»

«Olengi.»

«Kahjuks veel liiga lühikeste seelikute ja pikkade patsidega.»

«Onu Fritz, aita mind! Viska ta välja!»

«Aga, Paulake, ta räägib ju tõtt.»

«Kas ka sina toetad teda?»

«Ei, aga ta teeb sulle ju komplimente. Kuula ainult korralikult. Pikkade patside ja krässus peaga noor daam on ju kütkestav.»

«Jah... Seda küll... aga...» Paula pistis nimetissõrme mõtlikult suhu, «kas sa mõtlesid seda nii, Fried?»

«Muidugi, Paula.»

«Noh, lepime siis jälle ära. Onu Fritz, ma

saan uue kleidi. Ema ütleb, et sina peaksid aitama riiet otsida. Kas aitad?»

«Kindlasti. Mida sa rukkililleslnisest arvad?»

«Mul on ju . . .»

«Valge siid . . .»

«Oh . . . valge . . .»

«Siis üsna peene batikamustriga must siid . . . ja täiesti omalaadne tegumood. Laiad lehvivad käised ja nõnda. Ma teen sulle joonistuse.»

«Oo jaa . . . oo jaa . . .»

«Vanitas in vanitatum,» ohkas Fried, «mis oleks naissugu riieteta . . .»

«Me käime küllalt tihti päikesevanne võtmas . . .»

«Kas tahate jälle minna, lapsed?»

«Jah, onu Fritz, on nii mõnusalt soe.»

«Õige küll! Päike uhub keha ja vaimu puhtaks.»

«Nägemiseni, onu Fritz.»

«Jääge veel viivuks, lapsed.»

«Ei, sa pead töötama. Nägemiseni . . . nägemiseni . . .»

Paula tantsiskles välja.

«Meie tuulispea,» ütles Fritz, «täna õhtul etendab ilukogudus vanu saksa ringtantse. Minge sinna.»

«Hea küll. Nägemiseni, Fritz!»

Fried silkas pikkade sammudega Paulakesele järele.

Siis jäi vaikseks.

Päike paistis väiksesse katusekambrisse ja maalis põrandale kuldseid ringikesi. Fritz toppis piipu. Siis pani ta lauale tsiseleeritud tuhatoosi, mis nägi välja nagu vanakreeka

metallkauss, süütas piibu ja vaatas, kuidas inised suitsukiharad tõusid.

Seitsest sädelevast kausist olid Fritz ja Lu ol hüvastijätuõhtul joonud purpurpunast eini, sest Fritzul polnud klaase ja Lu ei oolitudki neist. See oli siis, kui Lu teel ihlüsele oli veel korraks läbi astunud, käed ritzu ümber põiminud ja nuuksunud: «Ma i suuda . . . ei suuda, armsam . . .»

Siis olid ka Fritzule pisarad silma tulnud a ta oli öelnud: «Jää . . . jää minu juurde!»

Ent nad olid siiski lahku läinud — olid idanud minema.

Hüvastijätt ja teineteise juures viibimine olid neid tol õhtul värinaga täitnud, nad olid ädeleva veiniga täidetud kuldselt läikivat aussi tähtede poole tõstnud ning oma arnastust ja valu tähtedesse kisendanud.

Fritz pani piibu ära ja läks ateljeesse. Ta võttis lõuendi välja ja asus tööle. Tund möödus tunni järel — ta ei kuulnud midagi, niivõrd oli ta tõsise süvenenud. Lõpuks võttis ha tal pintsli peost. Fritz tõmbas käega üle otsaesise ja silmitses tehtud tööd. Ta lükkas nolberti rahul olles kõrvale. Vaikselt vilet astes võttis ta kaabu ja kepi ning astus õhtusse.

Kastanels kohises rahu . . .

Tunni pärast tuli Fritz tagasi. Ta süütas lambi ja võttis ette paar numbrit «Ilu».

Väljas laskus aegamisi öö.

Mõned imeilusad aktifotod ajakirjas kütkestasid Fritzu.

Siis koputati uksele.

Fritz arvas, et tuleb mõni noor sõber.

«Palun.»

Ukseavas seisis pikk elegantne kuju j
selge võnkuv hääl ütles: «Tere õhtust, härr
Schramm.»

Fritz kargas püsti. «Mäherdune rõõm, m
armuline preili . . .»

«Kas ma segan teid?»

«Ainult siis, kui te kohe jälle lahkud
tahate.»

«Niisiis mitte. Te olete mulle oma unis
tuste toast nii palju rääkinud, et ma läksi
uudishimulikuks . . .»

Daam andis oma siidmantli Fritzu kätt
ja vaatas ringi. Fritz silmitses teda. Pehm
siid voolas mööda ta pikka kuju sujuvate
joontes alla. Marmorvalge kael helendas sü
gavast väljalõikest ning kandis uhkelt j
hooletult ilusat brünetti pead. Tuhmid pärli
kumasid.

«Te pole liiast lubanud, härra Schramm
see on tõepoolest unistuste tuba. Nii kodune
ja hubane. Mul on hale küünlasäras saali
dest ja valguses sätendavatest ruumidest
siin tunnen seda topelt.»

Fritz nihutas ligi tugitooli, kus daam mu
gavalt istet võttis.

«Täna õhtul saate teed ja inglise biskvii
te — ärge vaielge vastu — ning pärast e
saa pralineed, vaid — mõelge ometi —
kirsse, juba mais. Sain hommikul ühelt sõb
ralt Itaaliast paki. Nende juurde suitsetame
sigaretti. Kas olete nõus?»

Daam noogutas ja laskis mehel mõnuga
tegutseda.

«Teie pool on nii väga rahulik, härra
Schramm. Seda leiab tänapäeval harva. Kõik
jahivad õnne ja kulda — need pole ju üks

ja seesama; kuid lõpuks on tihtipeale just
üks ja seesama. Kas teie olete õnne leidnud,
härra Schramm?»

«Ma ei tunne õnne, kuid mõtlen üldkehti
vat väikekodanlikku mõistet laulukese järgi:
«Õige õnn on rahulolu». See on küll õige —
keskeltläbi. Tahaksin öelda, et meile, tund
likele ja eristunud inimestele on õige õnn
rahu iseendast. See on peaaegu seesama ega
ole ka. Rahul võib olla väitlemata, jõudu
katsumata. Enamasti ollaksegi. Rahu iseen
das tuleb alles pärast võitlust, ränka jõu
katsumist ja ekslemist. Selitatud, tunneta
tud mina . . .»

«Ja on teil see käes, härra Schramm?»

«Peaaegu võiksin seda öelda, armuline
preili, ehkki see pole kuldne rahu iseendas.
Pigem tuhmililla, melanhoolne . . . Kuid see
on rahu . . .»

«Millal see kätte saadakse?»

«Kui ollakse iseennast leidnud.»

«On see raske?»

«Kõige raskem üldse.»

Daam noogutas.

«Selle juurde kuulub veel endale truuks
jäämine.»

«See pole võimalik, härra Schramm.»

«On, kui omatakse iseennast.»

«Siis peab erakuks hakkama. Ent kas see
on võimalik ka laias maailmas?»

«See pole võimalik, lihtsalt ollakse. Sul on
oma meloodia, oma viis, oma toon, ja sa
lihtsalt oled seda.»

«Ühiskonnas niisuguseid ei ole. Säärased
on küll vaimukad, peenelt riuklikud ja hästi
kasvatatud, kuid nad pole inimesed.»

«Kas asi on nii hull? Peab vaid sutsuk vaeva nägema. Nad pole küll kaugeltki kõig silmatorkavamad ega huvitavamad . . .»

Daam vaatas Fritzule mõtlikult otsa: «T olete kuidagi teistsugune, härra Schramm.»

«Mis ajast teevad daamid komplimente?»

«See polnud kompliment. Noore tütarlap sena oleksin tahtnud teiesugust sõpra. Va hest oleks siis paljugi teisiti läinud.»

«Ma armastan — see on kõik.»

«Armastate?»

«Igatahes mitte nii nagu seda üldisel mõistetakse. Ma armastan kõike: loodust, ini mesi, puid, pilvi . . . kannatust . . . surma . . Ühesõnaga — elu! Ma olen armastuses opti mist ja äärmuslane.»

«Teil on vähe pettumusi olnud.»

«Väga palju!»

«Ja sellegipoolest?»

«Sellegipoolest!»

«Kummaline . . .»

Lamp praksatas, Fritz võttis hõbekorvitäie tumepunaseid kirsse ja pakkus daamile.

«Kas te täna õhtul ei mängi, armuline preili?»

«Alles homme. Sestap ma pidingi teile mõtlema ja tulin teile külla . . .»

Daam võttis käekotist paberilehe ja ulatas Fritzule.

Mees luges poolihääli: ««Boheem» . . . Puccini ooper . . . Mimi . . . Lanna Reiner.»

«Jah, ma pean laulma vaest väikest Mimid. Tänasel peaproovil meenusite nii elavalt teie unistuste tuba ja teie ise. Tänapäeva kunstnikud pole enam boheemlased. Teie olete

väga hästi kasvatatud, väga korrektne, väga korralik. Teie juures leian alati veel selle hõngu . . .»

«Te mängite homme «Boheemi»,» ütles Fritz unistamisi. «Ma ei ole seda kaua vaadata suutnud, sest see kiskus mind liialt kaasa. Seal kujutatakse sugulassaatust.» Fritz noogutas kauni maali poole seinal. «Kuid homme lähen vaatama.»

«See rõõmustab mind. Kas ütlete mulle pärast selle kohta midagi?»

«Millal ma tohin seda teha?»

«Noh, samal õhtul.»

«Te olete kindlasti külla kutsutud.»

«Olen küll, koguni terve meeste haute volée poolt.»

«Niisiis . . .»

«Hoopiski mitte. Need maotud mehed on mulle hirmsasti vastumeelsed. Ma tahan vahel inimestega rääkida. Meelitada oskab igaüks. Eesmärk on alati väga egoistlik ja läbinähtav. Ma lihtsalt ei suuda!» Daam tõusis. «Niisiis, kella kümne ajal väikese sissepääsu ees.»

Fritz suudles daami kätt. «Ma tänan teid selle eest väga.»

Daam vaatas Fritzule kummaliselt otsa.

Siis ta lahkus. Fritz näitas trepile tuld. Lamp heitis pentsikuid varje ja valguslaike astmetele ja käsipuudele.

Fritz jäi veel tunnikeseks lambivalgel istuma. Ta ei lugenud enam, vaid juurdles inimelu iseärasuste üle. Teda vapustas mõte, kui viirastuslik ja juhuslik oli kõik. Udupiisk kõiksuses . . . tuuleõhk õhtus . . . ei tea,

kust ta tuleb ja kuhu läheb . . . inimelu . . . s kindlusetu unistus enne koitu . . .

Ja lambi helk langes vaikselt kaunile maa lile seinal.

Ja maal naeratas.

NELJAS PEATÜKK

Kevadpäike säras ja sätendas jaamaesise haljasalal. Pääsukesed sidistasid laia por taali ees, kuhu nad lärmist ja rüsinast hooli mata pesa tegid.

Elisabeth läks aeglase sammuga üle väl jaku. Äsja oli saabunud rong ja inimvool voogas üle väljaku. Elisabeth peatus het keks. Ta tundis, et teda vaadatakse. Päikese pruunist näost välkus uljas hallikassinine silmapaar. Elisabeth langetas segaduses pil gu. Siis vaatas ta saledale halli reisiülikon naga kujule järele. Nägu tundus tuttavana, kuid kogu peamurdmisest hoolimata ei mee nunud midagi.

Fritz istus unistuste toas ja otsis värve. Trepilt kõlasid kärmed sammud, uks lendas valla ja hääl hüüdis: «Fritz . . . vana Fritz . . .» Fritzu embas tugev kätepaar.

«Ernst . . . poiss . . . kas tõesti ja tõepoolest? Kust sa nii äkki tuled?»

«Tegin lihtsalt pikad jäljed. Tegin tolle vanatüdrukute õppeasutusega kaheksa päeva varem lõpu . . . Fritz, poiss, on ju kevad, kes suudab veel kontrapunkte ja fuugasid tuupida. Ma ei pidanud enam vastu . . . ja siin ma olen. Kus on selle linna piigad? Too nad siia! Ma vajan tervet naisteväge!»

«Rahu, rahu, mu poiss . . . Väikelinna elu käib pisitasa. Sul on ju jube tempo peal. Mis oleks, kui sa end kõigepealt värskendaksid ja tassikese teed jooksid?»

«Hea küll. Sul on õigus. Ma unustan alati kasulikku ja praktilise. Olgu, ma sööstan sinu pühapaika ja väikelinna raadiumi sisaldavasse vette, et pea patustest suurlinnamõtetest puhtaks uhtuda. Ja siis tass teed, Fritz! Kuid sihukest ehtsat, õiget, ainulaadset unistuste toa teed, eks ole?»

Kohe seepeale oli kuulda Ernsti pladistamas ja puristamas, Fritz valmistas teed.

«Kuid nüüd pead pajatama, Ernst.»

«Oh, mis mul pajatada on . . . seda teevad eidekesed. Ja mina teen seda, kui ma kord vana, halli ja hambutu igeriku raugana mälestusi kirjutan. Kuid praegu? Ma olen siin, ja asi tahet»

Fritz muigas heasüdamlikult. «Küll see aeg tuleb.»

«Pajatama pead sina, Fritz. Kuidas käib sinu ja su maalide käsi? On nad valmis? On nad head?»

«Ma leidsin suurele maalile modelli ja selle laiskus armsa uue noore sõbratari.»

«On ta ilus?»

«Väga.»

Ernst vilistas lõbusalt.

«Ja puhas, Ernst.»

«Puhas? . . . Puhas . . .» Ernst läks tõsiseks, «seda on palju . . . või koguni kõik . . . Kas sa armastad teda, Fritz?»

«Nagu sindki, Ernst.»

«Siis olgu ta minu õde.»

«Ma teadsin seda, Ernst. Ma tänan sind.»

«See on ju enesestmõistetav, Fritz.»

«Kui kauaks sa jääd?»

«Oo, tükiks ajaks. Mul on pedaalitallam sest villand. Tahan minna Leipzigisse v mast lihvi saama. Kuidas Friedi käsi käib On ta siin?»

«Jah, juba mõnda nädalat. Ta sai omadeg Düsseldorfis valmis ja töötab nüüd siin. T on tellimus kahele suuremale maalile, pea selle joonistab ta tapeeditehasele mustrei Müüb muuseas eksliibriseid, monotüüpe, s geli ka sulejoonistusi ja käärilõikeid, illus reerib raamatuid, nii et tema asjad läheva hästi.»

«See rõõmustab mind. Ja Paulake?»

«Välgub nagu alati ringi otsekui elavhõb ja on täis võitlushimu, tahab juba suur oll ja varsti ongi seda tõepoolest.»

«Kas sa tuled jaama kaasa, Fritz? M tahan lasta kohvrid ära tuua.»

Nad lonkisid kahekesi jaama poole. Kese jutuajamist sööstis nende vahele midag pöörlevat ja lõhnavat — Paulake.

«Ernst! Oled see sina või on see su vaim?»

«Mõlemad, Paulake; sest mehel on vain alati kaasas, sellal kui murdeealise plik vaim koosneb tihti ainult vaim-ustusest.»

«Ai!» ütles Fritz.

«Onu Fritz, vaata, ta hakkab kohe peale Häbi, Ernst!»

«Kuhu sa selle võluva roosa suvepilveg tahad minna, Paulake?»

«Laaberdama, mu armas onu Fritz.»

«Laaberdama,» küsisid mõlemad korraga. «Mis see olgu?»

«Noh, promeneerima, kui sa sellest pare-

mini aru saad, isand Ernst, Suurele tänavale poole kuuest poole seitsmeni.»

«Ah nii, saan aru,» ütles Ernst, «meie hüüdsime seda omal ajal haneniiduks . . .»

«Pea suu, vana vastik . . . Nägemiseni, onu Fritz.» Tüdruk jooksis minema, kuid oli kohe tagasi: «Nägemiseni, Ernst.»

«Nii on tubli. Lõbutse hästi, Paulake.»

Nad läksid edasi. Jaamas andis Ernst pakikandjale kviitungid ja aadressi. Siis tahtis ta tingimata kohvikusse minna.

«Misanguusesse?» küsis Fritz alistunult.

«Wittenkindi». Läki, vanapoiss, ära ole morn. Ma pean jälle teie piigasid nägema.»

«Kas sa oma kandis neid ei näinud?»

«Issand jumal, mis piigasid seal ka on! Kõik on «haritud»! Lõpetanud või õpivad. Viimase sordi välistunnused on: viltutallatud kontsad, mustade raamidega näpitsprillid, narmendavad kleidisabad. Või siis: veega silutud soeng, püstkrae ja pikkade varrukatega särkpluus. Väga viletsad on muusikatudengid. Eri sort on sündinud kunstnikud, kleidil avar väljalõige ja endal hanekael, kandilised õlad ja miinusrinnad. Ei hooli välimusest! Teiseks, nad on «aritud». Järgmine sort. Joovad teed, maalivad Alpi maastikke, mängivad klaveril Steyeri «Koduigatsust», neitsi palvet ja armuhalinat, loevad «Armastus ei lõpe iial ära», «Murtud sõda» ja nii edasi . . . Ma näitasin mõnele paari «Ilu» numbrit. Issand, kus oli plahvatus. No on tüübid! Päikesest, õhust ja ilust ei tea nad tuhkagi, need naiselikkuse kaotanud raamatukoid. Fritz, «haritud» naine on hirmus. Meil on igasuguseid seadusi, kuid

mitte ainsat, mis igavlevad naised, kui nad hakkavad poliitikat ajama, raamatuid kirjutama ja muud seesugust tegema, lihtsalt ja lühidalt tanu alla paneks. Pärast neid plasse esteetilisi näolappe tuleb igatsus lihtsa, südamliku, veetleva tüdruku järele, kes suudleb ja armastab nagu emake loodus tahab — ergo, läki tapamajja!»

Nad otsisid üsna täis kohvikus kohta. Ühe laua ääres keset kohvikut istus üpris elegantne noor daam. Ernst kummardas väheke pilklikult. Naine vaatas kõheldes üles: «Härra Winter?»

Ernst ulatas käe. «Tere päevast, preili Bergen. Ma otsin kaht kohta ja näen neid teie lauas.»

«Palun, meeleldi.»

Ernst esitles Fritzu ja mõlemad võtsid istet. Ernst vaatas Trix Bergenile otsa.

Neiu naeratas ja ütles: «Ma pole teid kaua näinud, härra Winter.»

«Ma polnud siin. Saabusin alles täna.»

«Ja mina kolme päeva eest. Kus te siis olite?»

«Berliinis.»

«Oo, Berliin! Ilus linn! Palju meelelahutusi ja joovastavaid pidusid.»

«Ja üürikasarmuid,» lõikas Ernst irooniliselt vahele.

«Sinna pole vaja minna. Elu tuleb teha nii meeldivaks kui võimalik.»

«Ja hiljem?» küsis Fritz.

«Ah, hiljem... täna on veel täna! Veel olen ma noor ja ilus. Ei mina hiljema järele päri.» Neiu ümises muusikaga kaasa ja hõljutas õlgu. «Oh, ma tahaksin tantsida. Siin,

neis tolgastavates väikelinnades seda teha ei saa. Berliin on üks suur tantsupõrand. Boston... tokstrott... maksikse... Dirigent hõigepea... uih... nüüd läheb lahti. Aga siin...» Trixi nipsutas sõrmi.

«Ma lähen varsti jälle ära.»

«Kas taas Berliini?»

«Aga muidugi... seal elu keeb...»

«Õnneks pole alati vaja suurlinna,» nentis Fritz.

«On õnne ka kolkas, selles on teil õigus.»

«Eks käsitlusi ole mitmesuguseid,» ütles Ernst. «Mul on üks armas tuttav naine, kes mulle kirjutab, et ta on praegu täiesti õnnelik. Tal on nimelt laps.»

Trix pahvatas naerma: «No on õnnetus!»

Ernst vaatas teda rahulikult. «Ta on abielus ja on ammu lapse üle rõõmustanud.»

«Las rõõmustab... mina loobun sellest lõbust... mina tahan elada.»

«Võib elada sisse- ja väljapoole,» arvas Fritz. «On ainult küsimus, kumb elu on väärtuslikum. Vahuvein, rüüded, kavalerid, peod — ma arvan, et see läheb pikapeale igavaks ja tüütuks. Ja mis on laulu lõpp? Mis jääb vanaduspäevadeks? Too teine elu tundub mulle siiski sügavamana. Naine, kes paneb oma ülima naiselikkusesse, peab lõplikuks ja ilusaimaks emadust! Mõelge vaid, kui ilus on oma lastes edasi elada ja sel viisil surematuks saada.»

Trix katkestas teda peaaegu ägedalt: «Kes te olete? Mis te minust tahate?»

Fritz jätkas: «Naine, kellest ei saa ema, on jäänud ilma ilusaimast, jah, kõige ilusamast, mis naisel olla saab. Mäherdune

õnneilm on emal oma lapse esimestel elu aastatel, esimesest arusaamatust lalinast esimese argliku sammuni. Ta tunneb kõiges iseennast, näeb end noorenenuna oma lapse edasi elamas. Olgu naine teinud mis tahes, üksainus sõna lunastab kõik: ta oli ema. Vahest mäletate seda veel oma emast.»

Trix vaatas Fritzule üksisilmi otsa. Siis tõusis järsku ja väljus.

Ernst naeratas teadvalt. Viivu pärast lahkus ka tema.

Ta naases liigutatult: «Trix seisis riidehoius ja vappus nutust,» teatas Ernst. «Ma lohutasin teda ja andsin talle sinu aadressi. Ta päris ühtejärge: «Kes see mees on... Mis on minuga lahti... Küllap ta varsti tuleb.»

«Ma tegin seda meelega,» ütles Fritz. «Ma paljastasin varjatut ja panin ununenud keeled võnkuma. Need kõlavad temas edasi, moodustavad dissonantsi teistega, mis olid tähtsad ta senises elus. Küsimus on selles, kumb heli on tugevam.»

Ernst noogutas. «Ta on armas tüdruk. Tal on kuum veri ja kerge meel. Ülejäänut võid kujutleda. Ta peab vastu. Mulle näib, Fritz, et su laste arv suureneb veel ühe võrra.»

«Mida rohkem, seda uhkem.»

Nad lobisesid veel veidi ja lahkusid siis. Linnatänavaile oli laskunud õhtukuma. Vanadusest halli toomkiriku roheline torn seisis vaikselt ja igavikuliselt sigina-sagina kohal. Silla all vulises jõgi. Millest ta pomises? Inimestest... inimestest... Haljasalal õitses kevad. Sirelid olid juba peaaegu ära

õitsenud ja roheluses oli näha punatavaid [illegible]

Ernst vaatas tütarlapsi. «On tunne, et nad [illegible] kannavad salamisi krooni. See on ke[illegible]vad.»

«Selles on uhkust ja alandlikkust. Nad tunnevad, et nende naiselikkus ärkab. Ning see tähendab andmist ja aitamist.»

«Kuule, Fritz, naised on ju meist palju paremad.»

«Kuidas sa korraga sellele tuled?»

«Ei tea isegi. Armastus on selge tõend. Mehe puhul on see rohkem himustamine, naise puhul rohkem ohver. Mehe puhul on sellest palju edevust, naise puhul vajadust kaitsja järele. Ma mõtlen naist, mitte emast.»

Fritz naeratas: «Mina väitsin noorena, et meest ei saa armastada. Selle olen tagasi võtnud. Puhtsuguliselt kehaarmastuselt peab suutma tõusta vaikse armastuseni. Paljud peavad meelelist joovastust armastuseks. Armastus on teelkõige vastastikune. Seepärast ei pea ta olema veel platooniline, lame ja kehatu. Kuid kehaline kooskõla tohib olla ainult vaimse kontakti tõus või lahendus. Ent mitte meelte uim, vaid hingede joovastus. Ma ei ole silmakirjateener; kuid ma põlgan puhtkehalist armastust. Vaimne ja hingeline kooskõla ülimas tõusus, vallandununa kehalises — see ongi kogu armastus. Ent vaata Paulakest. Talle on armastus alles suletud ümbrik; kuid koketeerida ta oskab. Ja seal on kä Fried.»

Fried tuli sõbralikult ja teretas Ernsti väga südamlikult.

«Noh, Fried,» küsis Ernst, «mis ajast sina

siin Suure tänava teismeliste ja koolitüdru
kute näitusel uitad?»

«See on nii ilus vaatepilt — tüdrukute j
kleitide rohked heledad kevadvärvid — se
kõik on otsekui isikustatud mai. Ma lase
üheks suureks harmooniaks, maiks ühinenu
värvide, vormide ja liigutuste rohkust om
hingest läbi käia nagu leebet paitust päras
ränka päeva.»

«Keerasid enda kenasti välja,» naeri
Ernst. «Mina vilistan leebele paitusele. Mull
on meelepärasem torm. Ent kas ei peitu sin
vaatepildi tekitatud isikupäratus paitusesoo
vis isikupärasem soov hüvituse järele ve
leebema neiukäega? Inimene tahab ju om
üldistele sümpaatiatele üksiklahendusi leida
Ja sinu kevadakordi lahendus — mai — o
tütarlaps, justnagu pärast fa-mažoori pea
tulema dominantseptakord doga, vastase
juhul oli see pettejäreldus. Tüdrukud ja ma
kuuluvad ühte! Või teed sinagi valejärel
dusi?»

«Lapsena mängisin meelsasti suupilli. See
pärast olen harmoonia ja harmooniliste la
henduste poolt.»

«Niisiis . . .»

«Muide, ma pean nüüd minema.» Fried
punastas ja vaatas üle tee, kus üks nipsaka
plikatirts vaatas Friedi põletava pilguga.

«Noh, Fried,» ütles Fritz, kes oli seda ma
nöövrit jälginud, «eks moduleeri siis fa-ma
žoori järgi.»

Fried naeris, sirutas käe ja järgnes nipsa
kale patsikandjale.

«Fritz, ma tundun endale lausa Metuusa

...sana, kuna uitan ringi nii üksildasena. Paga-
...sa pihta, kes see oli?»

Fritz oli teretanud.

«Suveooperi primadonna.»

«Elegantne!»

«Rahulolematu . . .»

«Millega?»

«Elu ja inimestega.»

«Temas on temperamenti.»

«Ta ema oli venelane.»

«Ah sealtpoolt puhub tuul. Ütle, vana patu-
...ott, kust sa teda tunned?»

«Juhuse tõttu. Ma maalisin Jänesevärava
...orni ja olin töösse süvenenud. Korraga tund-
...sin, et mind jälgitakse ja et mu ümber leh-
...vib omapärane fluidum. Vaatasin ümber ja
...nägesa suurde tumedasse silmapaari.
...Silmad naeratasid . . . ma ei oska öelda, kui-
...das . . . kummaliselt, kirjeldamatult. Ta tah-
...tis molbertil oleva maali osta. Pidin aval-
...dama kahetsust, sest see oli tellitud, kuid
...kutsusin ta Möserstraße näitusele, kus oli
...mitu mu maali välja pandud.»

«Või nii. Kuid, Fritz, ma tahaksin täna
...õhtul natsolevust, kas või selleks, et väheke
...lõbusada.»

«Täna õhtul tuleb mu juurde noor sõbra-
...tar Elisabeth, sa võid temaga kohe tutvuda.
...Tule nõõd, joome su saabumise puhul mõ-
...nusa pudeli veini.»

«Seda me teeme ega piirdu ühega.» Ernst
...ükskas käe rõõmsalt Fritzu kaenla alla ja
...mõlemad kiirendasid sammu.

«Nõnda, mu poiss,» ütles Fritz, kui nad
...olid koju jõudnud, «mida sa suitsetad —

piipu, sigarit või sigaretti? Otsi aga i
välja. Mina võtan oma armsa pruuni piibu
«Siis sigaretti. See on stiilsem.»
«Mis ajast sa stiilist hoolid?»
«Olen õigupoolest alati hoolinud. Nuput
endale võimalikult erandlikke vorme välja
«Pole võimalik! Viimati tundsid sa sti
vastu üsna õelat põlgust.»
«Ma ütlen nagu Nietzsche: vaid see, k
muutub, jääb minusarnaseks. Ma lähen ühe
arenguastmelt teisele. Teised sammuvad jä
jepidevalt, mina liigun ringikaupa. Korra
olen teises ringis, teises ringkonnas. Hüpp
liselt ja jõnksukaupa. Ent aitab sellest. Sin
unistuste tuba on taas kütkestav. Sinu va
lillekirg on veel alles.»
«Eks see ole ennegi nii olnud. Vaese meh
kesena pigem nälgisin kui loobusin lilledes
Tihti ostsin leiva asemel viimaste krossi
eest mõne lille. Koguni ühes armuloos
süüdi lilled, kasudega armuloos.
Nägin ühes lillepoes kena neidu teeni
damas.
See polnud haruldus, kuid mul polnu
raha ja tema oli lillepoes. Ma ostsin om
viimase marga eest kolm pika varrega roos
lasksin sisse pakkida ja läksin ukse pool
pöörasin siis tagasi, võtsin ühe roosi ja and
sin üpris segadusse sattunud tipsile. Si
lahkusin, et mitte rikkuda efekti. Näed s
ka mina olin tollal stiili poolt. Järgmise
õhtul kohtasin tipsit juhuslikult. Enda häbi
pean tunnistama, et mul mõlkusid meele
rohkem lilled kui nende juurde kuuluv nei
See oli mu elu ainus mõistusearmastu
Peagi aga hakkasin pisikest ausalt arma

lama. Rahapuudusest hoolimata pidas mu tuba teokord tõelisi lilleorgiaid. Nüüd on ta ammu tubli mehe naine, too pisike Margit, ja vahest ta mõtleb mõnikord Fredile, kes nii väga lilli armastas. Muide, ma pean korraks all ära käima. Tisler on leidnud ilusa vana laeka ja tahtis täna õhtuks teada saada, kas ma ostan selle. Oleksin selle peaaegu unustanud. Silmapilk, ma olen kohe tagasi.»

Ernst suitsetas sigareti pikkamisi lõpuni ja vaatas suitsurõngastele mõtlikult järele.

Kostis koputus. Mõtteisse süüvinult hõikas ta: «Palun.»

Tuli Elisabeth: «Tere õhtust, onu Fritz...»

Maheda hääle kõla peale tõusis Ernst otsekohe.

«Ahaa,» naeris ta, «minu ilus tundmatu jaanast. Määrdune ühtesattumine! Onu Fritsu pole. Vahest lepite esialgu minuga. Mu nimi on Ernst Winter. Ja teie olete preili Heindorf, eks ole?»

«Jah...» Elisabeth oli üsna jahmunud. See siis oligi Ernst Winter, kellest onu Fritz nii palju oli rääkinud. Neiu sulges hetkeks silmad — ta ei teadnud isegi, miks. Temas kerkis ebamääräne voog ja vaibus taas. Kuid jäi kerge kindlusetustunne.

«Tulge ometi sisse, te toote meile kevadet; ja seda peab hoidma. Võtke sellel tugitoolil laiet — kahjuks pole teisiti võimalik. Harilik tool on tavapäraselt Fritzu oma.

See pidulik iste kohvril, milles on tänu maaliliselt laotatud raskele siidriidele midagi võrraturoont taolist, on minu alaline iste-

koht. Külalised istusid varem söekastil. Vaa-
dake, see puukast, millele Fritz elegants
riide peale tõmbas ja mis on pealt kogun
oivaliselt polsterdatud. Kui heidate pilg
sisse, näete musti teemante. Jõukuse suure
nedes pole unistuste toa alustalades midag
muutunud — see olnuks seadusevastane —
kuid me tegime külaliste huvides täiendus
tolle korvtooli näol. Siin on kõigel oma kor
ja koht, ka igal pildil seintel, ja neid pilt
on palju. Uusim on siin muinasjutuaken
See on aasta vanune. Vaadake katuseakent
kust õhtuti tähed paistavad. Mäherdune luu
le on katuseaknas, mäherdune südamlikku
on selles. See on muinasjutu katuseaken. Sel
lele seinale on akna ümber maalitud sini
taevas ja sellel näete kuldseid tähti ja puna
seid südameid. Igal südamel on nimi ja nim
meenutab mõnd armsat inimest. Siin ääre
kuupaistele kõige lähemal, näete kahkjat sü
dant punase roosipärjaga. Ka nimi on loetav
Lu. Seal,» osutas Ernst maalile Beethoven
nurgas, «on tema pilt . . . Fritz armastas ted
väga.»

«Ta rääkis mulle,» nentis Elisabeth vaik
selt.

«Siis usaldab ta teid väga. Kas ta rääki
teile kõik?»

«Kõik.»

«Seda on palju. Seniajani on ta seda vai
mulle rääkinud. Teised teavad ainult seda
et ta naist väga armastas ja et naine o
surnud. Üks tema luuletusi sellest ajast o
üpris kõnekas. Kas ütlen selle üles?»

Elisabeth noogutas.

«Sa minu maailm, mu kevad —
mul pole midagi muud;
minu täht, mis mulle särab,
kuni muld sulgeb mu suu.
Sa minu rahu, mu taevas,
mu paradiis siin ilmas.
Kui ma kord vabanen vaevast,
suled sina mu silmad.

Ühel õnnelikul tunnil kirjutasin ma sellele viisi.»

«Kas näitate seda kunagi mulle?»

«Meeleldi. Käsikiri on Fritzu käes. Ma ütlen talle. Aga sealt ta ise tulebki.»

Fritz astus sisse. «Tere õhtust, armas Elisabeth. Noh, lapsed, kas olete juba veidi sõbrunenud?»

«Ma loodan,» vastas Ernst ja naeratas.

«Kevadel sõbrunetakse kergemini kui teistel aastaaegadel,» arvas Elisabeth. «Kõik on intiimsem ja lähedasem . . . eks ju, onu Fritz?»

«Muidugi, laps. Ja elukevadel veel rohkem kui elusügisel.

Nõnda, Elisabethile on kirsse ja Ernstile egiptuse papüürust. Seadke end mugavalt sisse.»

Elisabeth liibus mõnusalt vastu tooli ja naksis tumepunaseid kirsse.

«Noh, Elisabeth, mida ilusat oled sa täna kogenud? Olgu päev kui hall ja sompus tahes, midagi kaunist peab ikka nägema. Ma küsin endalt õhtuti tihti: mida ilusat oled sa täna läbi elanud? Ja ma pean vastama: olgugi päeval kannatusi palju, laiguke päikest leidub ikka. Seega alustan endast. Mulle

tõi tänane päev suure rõõmu — min
Ernsti!»

«Armas, hea . . .» ütles Ernst liigutatult j
surus Fritzu kätt.

«Nüüd on sinu kord, Elisabeth.»

«Nägin üht ja teist. Kuid kõige ilusam o
õhtul, kui ma sinu poole tulin, Herrnteich
vallil. Õhtupäike paistis vanadele pärnadel
nagu muinasjutus. Oli täiesti tüün. Jõgi pe
geldas esimest ehapuna ja puid kõiguta
unenäoline vinu. See oli nii ilus, et tahti
pisara silma tuua. Oo, veel midagi! Ma jäi
päris valli otsas seisma ja vaatasin veel kor
maihaljale puiesteele. Korraga tuli arma
väike lind, istus üsna minu lähedal oksal
vaatas mind mustade pärlsilmadega, pööra
ja väänutas peakest ning sidistas . . . Oo, j
veel midagi! Mulle tuli vastu tööst kurna
tud ja vaevatud näoga vana naine, kahvat
laps käekõrval. Lapsel oli peos mõni lilleõis
Korraga laps hüüatas: «Vaata, kui ilusa
lilled, ema!» ja sirutas need ema poole. Em
naeratas õhtupäikeses . . . naeratas . . . oh
onu Fritz . . . oli see alles naeratus . . . oo
nüüd tean ma rohkem . . . nii palju . . . oo
kogu maailm on siiski ilus!»

Elisabeth pani käed risti.

Ernst oli lausa võlutud. Talle tundus
otsekui oleks tuppa tulnud haldjas, metsa
laps. Nii lähedane näis Elisabeth olevat loo
dusele. Kahtlemisest ja mõtlemisest, põhjus
likkusest ja paratamatusest puutumata loo
duslaps, loodusele andunud puhas loomus
kogu maailma headus ühte inimesse kätk
tuna.

«Ja nüüd sina, Ernst . . .» ütles Fritz.

«Rong oli tuubil täis. Mõned odavama klassi sõitjad tulid seepärast meie kupeesse. Ka see oli nii täis, et inimesed pidid seisma. Neid oli neli, sealhulgas kaks neidu. Mulle näis, et nad on rändvarietee artistid. Noorem neiu oli alles ilus ja noor, kuid näojoontes oli juba midagi kadumas. Ta ei rääkinud teistega. Nad hoidsid rohkem omaette, teised olid neiu pärast väga mures. Seda sorti rahvas on ju väga kamraadlik. Tüdruk näis olevat väsinud. Tema näos oli midagi ebamaiselt unelevat, mis andis talle kuidagi puhta ilme. Minu kõrval oli daam, kelle sülekoer istus pingil. See daam kõrtsis seelikut kokku, et ei peaks nonde inimeste vastu puutuma. Neiu nägi seda ja ta suunurka tugenes kibestumisjoon. Ta näis oma saatusega leppivat. Mul oli veider tunne; oleksin andnud kõik, et see valus joon suunurgast kaoks. Ma tõusin ja ütlesin talle: «Mu preili, kas tohin teile oma kohta pakkuda?» Ta vaatas mulle hämmeldunult otsa. Kaks kaassõitjat, tedretähnilist hane, kihistasid. Oleksin soovinud, et neil oleks olnud sajandikki tolle olevuse veetlusest. Ma ütlesin tõsise näoga: «Kas tohin veel kord paluda?» Neiu sosistas vaevukuuldavalt tänu ja võttis istet. Ma võtsin näitsiku kandekoti ja mahutasin selle pakivõrku, kusjuures siidis kruditud koerteharrastaja ilmutas kandekotiga kokkupuutumise ees säärast hirmu, et ma vihastasin ja ütlesin: «Armuline proua, te kindlasti lubate sellele kohale istuda,» ja osutasin kohale, kus istus koeraroju. Naine vaatas mulle tigedalt otsa, ei öelnud musta

ega valget. Ma rääkisin kõigutamata rahug
edasi: «Kupees nimelt ei tohi sülekoerte
omaette kohta olla, või nad tuleb siis vii
koertekupeesse. Konduktor võib seda kinni
tada.» See oli just kupeesse tulnud ja andi
mulle õiguse. Armuline võttis oma Bobby
sülle ja mina ... jäin seisma ega istunud
vaid pakkusin kohta teisele tüdrukule nin
rõõmustasin hullupööra selle üle, kuidas to
tulehark nende tüdrukute vahel oma seeli
kuid kõrtsis. Üks kahest saatjast kõneta
mind ja pakkus sigarit, küllap tänutäheks
Oleksin meeleldi keeldunud. Kuid ma ei toh
tinud seda teha, see olnuks upsakus. Suitse
tasin seda, ehkki olin iiveldama hakkamas
Siis andsin mehele oma havanna sigari, mill
olin saanud kingiks õpingukaaslaselt. To
oli kena mees. Ta oli õppinud Leipzigi kon
servatooriumis ja pajatas sellest nii palju
et nüüd tahan ka mina Leipzigisse minna
Nad väljusid järgmises jaamas. Siis saati
väike neiu mulle pilgu ... pilgu ... nag
lilla siidi ... see oli ilus ...»

Jäi vaikseks. Videvik voogas sinisena unis
tuste tuppa ja varjud tumenesid.

«Onu Fritz,» ütles Elisabeth vaikse hää
lega, «on pime ...»

Fritz süütas küünlad seinal rippuva maal
ees ja lükkas selle alla roosid.

Veiklev ja hubisev küünlasära langes veel
levale maalile, nii et see näis elavat. Tun
dus nagu ilusad silmad säraksid ja punan
suu naerataks.

Fritz võttis vaikides õhukese käsikirjaköit
ja luges:

Õhtused tunnid, oo õevane leid,
arm sinna salaja mahub.
Alla sa astud, oo taevane neid,
mu hinge suudled sa rahu.
Teed on videvad, vood ju vaibuvad,
kaovad hõõguvad soovid.
Sõndi ja surma loorid katavad,
valkuse roosakad loorid.
Õhtused tunnid, oo õevane leid —
mu põu on rõõmudest pingul.
Tundide tunnid, kus vaevaselt vaid
igaviku viiul vingub.»

«Igaviku viiul vingub ...» kordas Ernst imistavalt ... «Jah, nõnda võib küll nimetada seda elu kohal hõljuvat, hääbuvat meloodiat, seda miskit, mis koosneb lootusest täitumisele, nuuksuvast õndsusest ja mõistatustest ... See näib tihtipeale olevat hääbuv viis lapsepõlvest ... sageli kauge tulevikuhelin ... alatasa kõlab see mõistatuslikult lähedalt, kui tõstad jumalast ärapööratud raevukad silmad kaugete vaatepiiride poole ning pöörad uute maade poole — ning mõnikord hoovab otsekui õrna sirelilõhna läbi ärevate ööde. See on külm liustikulumi, virmalised tulistel tähtedel, tähtede hõbe tahte ja iha punastes leekides kraatritel ... sel pole nime ... see on tasakaal ... igavene, sügav tasandus ... suur see, mis juhib sügavamale rahusse.»

Elisabethi silmad läikisid ja olid eluvõõrad.

«See ...» ütles ta ja tema hääl väratas.

«Ma nimetasin seda varem suureks sinaks,» mõlgutas Fritz, «kuid ta pole üksnes

seda. Ta on enamat. Selles on elu lahendamata mõistatuste kogu lunastus ja suur rahu. Ma ütlen lunastus, mitte lahendus. Lahendust pole olemas. Kuid on lunastus, kus puuriva ja vasardava mõtiskluse kohale laotub magus vaikus, ja rahu suudleb hinge. See ongi suur see... tjah... millest pole teada, mis... miks... kuidas... see... ütleb kõik. Sõnatu ja kujutu... sügav tunderahu.»

«Unistuste laotus,» lausus Ernst.

«See...» sosistas Elisabeth.

Kaugelt kostis tornikella lööke. Elisabeth ärkas ja tõusis. «Ma tahaksin siia jäädagi, onu Fritz... aga ma pean minema...»

Ernst kõndis koos Elisabethiga läbi kajavate tänavate. Ta pani neiu käe enda omasse. Elisabethi käsi värises tasa. Nad sammusid sõnaahtralt läbi maiöö. Elisabeth peatus võrevärava ees. «Ma elan siin... head ööd...»

Ernst kummardas sügavale neiu käe kohale ja ootas siis, kuni ta õbluke kuju oli kadunud suure ukse taha. Siis pöördus ta kiiresti ja läks tagasi.

VIIES PEATÜKK

Fritz Schrammi unistuste toast oli läkitatud mitmevärvilisi kirju Elisabethi ja Paulakese neiutuppa. Fritz ja Ernst kutsusid neid suveõhtul videvikutundi pidama.

Esimene hämarus levis tühmenevast taevast nagu tasane õiesadu. Unistuste tuba oli pidulik. Mitmesugustes vaasides toretsesid palju lõhnavaid lilli. Võluva maali ees põlesid kaks tumepunast küünalt.

Näis nagu ilusad silmad säraksid ja puhane suu naerataks.

Elisabethil oli seljas valge tikandiga kleit ja juustes kitsas kuldne võru.

«Ta näeb välja nagu sire kuninganna,» ütles Ernst, kes tegeles teekatlaga. Ta ise pandia üht Fritzu pintsakutest. Teekatel ahjas hubaselt. Fritz oli pannud laua lillede vahele. Ernstile meeldis tema muuseumivaluri ja üleskiitja roll. Ta pajatas:

«Kõigepealt saab teed... meie teed... Seda keedetakse ainult unistuste toas. Keda huvitavad moodsad delikatessid, nagu meriahvid, sardiinid, kaaviar ja muu seesugune, see lasku hea maitsta. Meie mõlemad vanad — või vähemalt mina — jääme, nagu ametlikult vandetõotuses öeldakse, «vankumatult ustavaks» unistuste toa rahvustoidule, mis oli siin peaaegu igapäevane roog, kui maailm polnud veel selle toa elanike, eeskätt Fritzu geniaalsust piisavalt tunnustanud. Seda valmistatakse järgmiselt. Võetakse viil musta leiba ja määritakse võid peale. Ma pean lisama, et või määrimine on tõhea hilisem variant, mis tulenes suurenenud jõukusest ning võeti kasutusele parema saiaise pärast. Niisiis, või, ja peale tilgutatakse oivalist siirupit. Seda tehakse järgmise võttega: ma kastan lusika kleepuvasse magusasse ainesse, keerutan teda kiiresti ta telje ümber, tõmban nõksti mustast massist välja, juhin leiva kohale ja lasen sirupil tilkuda laugjate meelepäraste spiraalina, kena mänguna võib lusikat osavalt hoides kirjutada kallima nime. Noateraga tõmmatakse joonte virrvarr määritud võileiva

tavapärase üksluisuseni. Peale pannakse ä
jalõigatud õunaviile. Ka söömine ise on kü
kestav. Kogu aeg peab valvel olema, et s
rup ühelt poolt maha ei jookseks. Seega sa
leiba pidevalt tasakaalus hoides tegelda ka
natlikkuse, lootuse, vaimse tasakaalu ja tei
vaimsete omaduste treenimisega. Ma kirj
tan kunagi artikli siirupi kasvatuslikest om
dustest . . .»

«Jäta juba . . .» Paulake naeris nii et vä
ses, «ilm on liiga soe, ta on saanud päike
piste . . .»

Ernst ei lasknud end eksitada. «Nüüd tu
vad imeilusad pruunid ja sinised teetas
ja -kannud, igaüks on lausa luuletus. Fr
polevat omal ajal isegi kõige suuremas ra
hädas suutnud neid rahaks teha — joog
hardalt. Ent maijumal näeb — lori aja
on minugi kõht tühjaks läinud, nii et, laps
olge head.»

Nad lasksid toidul hea maitsta.

Pikkamisi pimenes.

Fritz läks välja ja tuli tagasi. Ta a
ukse. «Mingem teise tuppa.»

«Onu Fritz . . . kui ilus . . . kui ilus . . .»

Ateljees oli täiesti hämar. Kerged sini
kardinad olid kahel pool akent pehmetes v
tides. Keset tuba oli tume tiibklaver, m
kuldselt hiilgavates küünlajalgades p
kaks küünalt. Need levitasid toas hubast v
gust. Klaveril oli suur kauss, ääreni täis
navaid roose. Seinte ääres pimedas olid ta
retid, otoman ja sügavad tugitoolid.

Fritz ütles tõsiselt: «Sellest valgusest
sab meile. Ma seadsin istmed nii, et iga

pimedas iseendaga üksi. Meie, inimesed,
eldrat sugu. Me häbeneme üksteise
oma tundeid, kui me ka üksteist hästi
. Vahel häbeneme iseendagi ees.
olgu kõik üksi, nii üksi, et keegi pi-
teiste nägusid ei näe.»

Ernst võttis istet sügavas tugitoolis, teised
nesid tema eeskujule.

«Vaikigem viiv aega,» palus Fritz, «roo-
. . . kuunlad . . . suveõhtu . . . see on vai-
mine.»

Leegid pragisesid. Elisabeth ahmis pärani
imadega kaunist rooside ja hämara küün-
valguse vaatepilti.

Jäi täiesti vaikseks.

Siis täitis Ernst igaühe juures oleva karika
punase veiniga. Ühe karika pani ta kla-
rile otse rooside vastu ja täitis sellegi
reni. Ta ei suutnud vältida käe värinat.

klaased . . .» ütles Fritz, tõstis klaasi ega
utnud edasi kõnelda.

Nad jõid vaikides põhjani.

Ernst astus kiiresti klaveri ette ja asetas
ed klahvidele. Mürises hoogne motiiv, vai-
us ja kadus, paisus, muutus aegamisi mi-
uoraseks ja asendus õrna helinaga. See õrn
tiin kõlas läbi toa, otsekui langeks pärle
ohekaevu. Selle katkestas mürin, ent siis
asas helin jälle mõjule. Viimane võnkuv
ord kostis hämaras nagu pärlid tumedal
ametil. Ernst tõusis ja vajus jälle oma too-
le.

Elisabeth oli kuulanud imestades. Meloo-
iste võlu hellitas ta südant ning tegi ta
ahutuks, ta ei teadnud isegi, miks.

«Ma leidsin oma õnneajast mõne lüü
tuse, mille tahan teile ette lugeda,» üt
Fritz ja nõjatas tagasi.

«Vaikuses hämarduvas
ju mõtlen ma taas,
aina ja ikka
sulle, mu armsam.
Su armu vaikseid samme
kuuleb mu kõrv
igas kaunimas helis.

Ja sa tuled . . . tuled taas!
Ja oled ikka veel siin.
Mu ootus on hinge rõõmupüha.
Mu kõikvõimas armuihk
on õrn kui lillede kuma
su siniseis silmis
ja vaibub helava aardena
öö pilkasusse.

Sa tuled . . . tuled taas!
Ja armu imevaiksel sammul
hõljud sa siia.
Igas tuulevirves
on su õndsat aroomi —
ja ma nõjatan su rinnale
ning joon taeva ja maa
õndsaimat õndsust.»

«Nüüd peab Elisabeth laulma,» ütles Fri
Ernst tõstis kuulatades pea. Fritz oli t
ka sellest rääkinud — kuid laul! Tema
muusiku kõrva oli kerge haavata. Ernst v
tas väheke rahutult üles. Kas neiu teeb ka
läbi?

«Kas sa tahad Elisabethi saata, Ernst?»
«Jah . . . meeleldi . . .»
Ernst läks läbi pimeduse Elisabethi juurde
a hoia lemaga klaveri ette. Mees võttis kla-
veri passaaži.
«Mida laulate?»
«Mignoni,» palus Fried.
Ernst muigas väheke põlglikult. «Olgu
tis «Mignon» . . .»
Ta ulatas Elisabethile noodi. Neiu raputas
pead. Peast . . . väga hea. Ernst alustas eel-
mängu. Elisabeth hakkas veetleva neiuhää-
ega laulma:

«Kas maad sa tead, kus apelsinipuul
kuldviljad on ja lehvib lauge tuul,
kus ikka sinine on taevakumm,
kus lokkab mirt ja kõrgub loorber tumm?
Kas tead, kas tead sa?
Sinna, sinna,
koos sinuga, oh armsam, tahan minna.»

Ernst oli selle hääle võnkuvast kergusest
peaaegu rabatud. Hääl tuli vaevata kaasa
ning sõnade «sinna, sinna» juures paisus ja
paisus ning vaibus igatsevaks heliks «koos
sinuga, oh armsam, tahan ma minna.»

«Kas maja tead sel kaugel, kaunil maal?
Sel valged sambad, sära täis on saal,
ja marmorkujud vaikselt vaatavad:
«Mis, vaene laps, on sulle teinud nad?»
Kas tead, kas tead sa?
Sinna, sinna,
koos sinuga, mu kaitsja, tahan minna.»

Ernst vaatas Elisabethi poole ja oleks p
aegu unustanud saate, nii hurmav oli ta
avanev vaatepilt. Värelev küünlahelk laot
imekaunilt Elisabethi juustele ja võlus la
bavõrul esile kuldseid peegeldusi. Otsek
oleks Mignon ... Mignon olnud neiu ise,
rohkelt oli neis puhastes näojoontes välje
damatut igatsust, kui Elisabeth laulis:

«Kas mäge tead, mil ümber pilvekeed?
Seal hobueesel udus otsib teed.
Seal elavad veel koopais lohemaod,
täis allikate laulu kaljupraod.
Kas tead, kas tead sa?
Sinna, sinna
*viib meie tee, oh isa, las meid minna!»**

Valge kleit tegi vaatepildi täiuslikuks. Mi
non ise laulis oma igatsust siniõhtus
Ernstile tundus, et neiu on kuninganna, ka
ge printsess, ja ta ei taibanud, kuidas
võinud Elisabethi kõrval nii kaua vaikid
kõndida. Kui neiu teda nüüd peaaegu är
oleva tõsise pilguga vaatas, tundis Ern
oma südant põksumas. Mis see siis oli?
Siis vaatas ta klahvidele ja võlus neilt hõb
dasi helisid veetleva hääle juurde, mida kõ
uneldes kuulasid. Raskusjõud näis kad
vat — kõik oli vaid heli. Ernsti meelest pid
nuks see veetlev hääl igavikku kõlama. Mi
non ...

«Nüüdsest hakkame sind Mignoniks hüü
ma,» nentis Fritz, «Mignon ... otsatu iga
sus.»

---

* August Sanga tõlge.

Elisabethi silmad olid kummaliselt tume
tad, kui Ernst vaikides ta kätt suudles.
Oli pimenenud. Nad vestlesid veel viivu
gatsusest, siis jõudsid nad teemani, milles
käitkevad maailm ja elu, taevas ja põrgu —
armastuseni.

«Armastus on ülim teineteises lahustu
mine — suurim isedus sügavaima enda ja
kõige annetamises,» arvas Fritz.

«Armastus on võitlus,» vaidles Ernst vas
tu, «sest on seejuures soov end teisele anda.
Kes seda esimesena teeb, on kadunud. Peab
hambad risti suruma ja julm olema ... siis
võidetakse ...»

«Kuid, Ernst,» väitis Fried, «armastus on
viimne ilu kõige avalikumal kujul ... armas
tus on ilu ...»

«Armastus on ohver ja õnnis teenimine,»
ütles Ernst.

Tekkis paus. «Noh, Paulake,» nentis Fritz,
«sina pole veel midagi öelnud. Mis sina sel
lest arvad?»

«Oh,» kostis pimedusest hääl, «mis seal
palju rääkida. Armastus on armastus, ja asi
lahe.»

Kõik naersid. «Erandlikult on Paulakeselgi
ükskord õigus,» hüüatas Ernst, «mis me tühi
ja vaidleme — armastus on armastus! Ela
must! Ja ärgem kõlistagem tühje sõnu.»

Ta istus hooga klaveri ette ja hõikas:
«Chopin.» Otsekui lendtähtede sira voolasid
helivaimud läbi akende, tantsisklesid küünalde ümber ja langesid siis roosidele. Til
lukesed haldjad ühinesid ringtantsuks ning
nende hõbehäälne laul kostis metsadest sel-

gelt ja lahedalt. Veel üks ringlev põimumin
viimane juubeldav heli, mis hõljus ferma
dina, siis vilksatus ja välgatus — ning v
rastus oli läinud.

Kõik olid alles selle õhkõrna ämblikuvõr
kütkes, kui Ernst juba ütles: «Grieg ... K
vadele ...»

Üsna tasased kuldsed akordid. Sekka im
päraselt veetlev kantileen. Laiumine ja p
sumine ... üleminekud pianole ja taas vai
sed varakevade pilved ... helisevate ok
kohal. Nüüd kume kellahelin ... kohin
pilgutõst ... mühav juubeldus ... mahalo
sunud vein ... pärjad peas. Ja nüüd kuld
joovastus ... noorus tuleb! Sinimered ... v
ged pilved ... kauged mäed ja helin ... h
lin ... laul ... laul ... võnked ... aina tä
likumalt, üha puhtamalt ... nüüd imepära
laotumine, lilled puhkevad õide — kevad
noorus ... ja siis vaikus!

«Ja nüüd sinu enda heliteos!» ütles Fri

«Hea küll!» Ta lõi pea kuklasse, et juu
seid laubalt tagasi lükata, ning langetas s
uuesti pea.

Kõlas raskepärane akord. Veel üks ... se
peale terve akordibarrikaad üksteise pe
Siis kõlas edev ja muretu triller, naeris
sööstis äkki oiatades alla, jälitatuna deemo
liku naeru sekventsist. Vaibumatu tõus, tõu
töö sügavus, ülesehitus ... tornid ... kõrg
male ja kõrgemale ... kokkuvarisemine
uuesti ehitamine ... Sisyphose töö ... dana
dide koorem ... aina jälitatuna deemoniku
käigust. Seepeale sügavatundeline kume la
Lapselikult rõõmus lõokese lõõritus ... k

ed tantsusammud ... hõljumine ... naera-
us ... ja korraga ülalt ja alt saatanlik naer,
õrtskav dissonants, vakatus.

Ernst tõusis järsku ja laskus toolile.

«Ernst ...» lausus Fritz vapustatult.

Elisabeth tõusis vaikselt, läks klaveri juur-
de ja laskis alles ruumis hõljuvasse lõpp-
dissonantsi kõlada sügava kauni harmooni-
lise konsonantsi.

Ernst sööstis püsti ... silmad säramas ...
nägu tardunud ... Elisabeth!

Aeg läks Fritzu juurde. See paitas Elisa-
bethi pead. Mees nägi tütarlapse silmis pisa-
raid.

«Mignon,» ütles ta, «kõik on hästi ... Laul-
ge nüüd mulle hüvastijätuks vana viisi ...
Kaunist viisi ... kurba viisi ... millest mu
ning ei pääse ... Tema laulu ...»

Elisabeth istus klaveri taha, alustas liht-
sat eelmängu ja hakkas siis laulma:

«Minu noorusest, minu noorusest
kostab mu kõrvu akord.
Kui kaua on sest, kui kaua on sest —
oh jaa, see oli kord.
Laulis pääsulind, laulis pääsulind,
sügist, kevadet kes toob.
Helab künkarind, helab künkarind,
lind laulu loob.»

Fritz vajus sügavale oma tooli. Ernst sil-
mitses põlevi silmi ja erutatud meeli Elisa-
bethi. Too istus küünlavalguses nagu valge
ingel.

«Oo mu kodunurm, oo mu kodunurm,
sa mu hinge ainus kihk!
Ja mind valdab hurm, ja mind valdab
hurm
on ihk, on minu ihk.
Kui läksin, pilk maas, kui läksin,
pilk maa
maailm oli õnne täis.
Kui ma naasin taas, kui ma naasin taa
ta tühi näis.»

Fritzu toolist kostis lühike allasuruti
heli — nagu nuuksatus. Ernst kordas end
misi: «Mignon . . . Mignon . . .» Ta käed lä
sid iseenesest rusikasse ja vallandusid taa

«Pääsu tulla võis, pääsu tulla võis,
kastis pesa põhja peal.
Süda tühjust täis, süda tühjust täis,
ei, ei, ei täitu eal.
Ükski linnusuu, ükski linnusuu
ei too läinut ilma peal.
Lind küll laulab puul, lind küll laulab
pu
kui enne seal.»

Fritz ei liigutanud end. Ernst tundis,
ta silmad põlevad. Ta tõusis järsult, lä
Elisabethi juurde ja juhatas neiu sõnat
välja. Fried ja Paulake järgnesid. Fritz
üksi pimedasse tuppa, kus roosid lõhnasid
küünlad lillede kõrval veinisse punaseid p
geldusi valasid.

«Jätkem ta üksi,» ütles Ernst väljas,
jätkem hüvasti.»

Fried saatis Paulakest ja Ernst läks koos Elisabethiga mööda öiseid tänavaid.

Tähed särasid kogu toreduses. Elisabeth peatus ja sosistas: «Tähed . . .»

Sina kuldne harf, mõtles Ernst, kellel loodus oma viise mängib.

Lõõrnavalgus võbises nende nägudel. Lähikonna aiad lõhnasid. Ernst võttis Elisabethi käe ja keeras valli pärnaalleele. Jõgi sulises uniselt. Pärnad kohisesid.

Elisabeth jäi seisma ja sosistas: «Pärnad . . .»

Ernstile näis nagu oleks kõik uus ja ennekuulmatu: tähed, jõgi, pärnad. Otsekui ta poleks neid iial enne näinud. Tal käisid julmad üle selja, ränk ihk lõi lõkkele . . . ta mõte oli hõbedaselt ääristatud. Ernst peatus ja litsus hammaste vahelt: «Elisabeth . . .»

Neiu vaatas talle otsa.

Pikalt.

«Elisabeth . . .» Ernst laskus neiu ees põlvili.

Meest oli haaranud ebamäärane voog ning see kandis teda vastu uutele maadele, hõbedastele unelmmaadele.

Korraga tundis Ernst oma laubal neiu pisaraid.

«Elisabeth!» hüüatas ta ja embas neidu. «Sina! . . . Sina! . . . Mu unistuste öörahu ja vaikus . . . laota oma hinge unistus minu rohmaka olemuse ümber . . . Sina!»

Elisabeth nuttis lakkamatult ja surus oma peakese mehe rinnale.

Ernstil oli tunne nagu ta oleks kuningaks saanud ja nagu lamaksid kroonid ta jalge

ees. Kodumaa avardus mõõtmatult, ja
kõige vilkusid rahu tähed.

Nii seisis mees pärnatoome all ja kuulat
oma hinge mühisevaid ilmutusi. Äkitselt v
das teda õnnetunnetus otsekui käre laine,
ta võttis juubeldavalt karjatades Elisabet
sülle ning sööstis temaga pimedusse.

«Sa mu valgus... mu arm... mu un
tus... mu õndsus...»

Mees libistas neiu ettevaatlikult maha
vaatas talle otsa. «Sina!» Paluvalt: «Sina!
Sina!»

Neiul pudenesid silmist suured rasked pi
rad ning ta ütles: «Ma armastan sind.»

*

Unistuste toas põlesid võluva maali
tumepunased küünlad. Küünlasära võbeles
voogas, nii et näis, otsekui ilusad silm
säraksid ja punane suu väriseks.

Fritz luges vanu koltunud kirju. Väg
liigutus vapustas ta nägu. Siis toetas ta p
kätele ja põrnitses enda ette.

Uks avanes hiljukesi. Tuli Ernst. Ta nä
otsekohe, mis oli ta sõbra heldima pann
ning pani käe ta õlgade ümber: «Fritz...

Fritz kohkus üles ja naeratas valulis
«Mu armas poiss... maailm on segadus
ja veider... ning veel suuremas segadus
ja veel veidram on inimese süda.»

Ernst tõmbas Fritzu püsti. «Fritz...
oled mulle meeleheitehetkedel sageli jõu
andnud... Kas tahad nüüd ise meelt hei
Vaata, kuidas säravad tähed meie katuse
nast sisse vaatavad... meie muinasjutu
nast, Fritz... meie tähed...»

«Kui saaks südame rinnust kiskuda ja selle
[illegible] külma tähe panna,» muigas Fritz
[illegible]unult, «oleks see ilusam... ja ühtlasi
[illegible]em...»

«Fritz, kas polnud see sina, kes ütles, et
[illegible] kannatus teeb elu väärtuslikuks? Et sa
[illegible]maks elada kannatusteta elu?»

Fritz vaatas üksiti enda ette. Siis võttis
[illegible] end kokku ja lausus: «Sul on õigus, mu
[illegible]. Ma lasksin end loha. Andesta. Võta
[illegible]garet ja jää koos minuga veel väheks ajaks
[illegible]... Kas sa saatsid Elisabethi koju?»

«Jah... ja tema minu.»

«Ma teadsin seda.»

«Kodukohta!»

«Ta kuulub sinu juurde! Ma ei mõtle seda
[illegible]bloonilselt nagu väikekodanlikud naised
[illegible] lapsi kokku sobitavad. Ei... aga alg-
[illegible]... põhiliselt kuulub ta sinu juurde.»

«Ma armastan teda väga.»

«Ära unusta teda! Sa tead, et truudus pole
[illegible]rus, mida koos sõrmusega sõrme pannak-
[illegible] ja ära võetakse. Sa oled noor; sind räsib
[illegible]el palju torme. See mõiste on muutuv,
[illegible]itte selline nagu seda mõistavad vagatse-
[illegible]ad, kelle soontes voolab pesuvesi. Viimne
[illegible]udus on vaid see, kui sa lõpuks leiad tee
[illegible]ma juurde tagasi; sest ta kuulub sinu juur-
[illegible]el Mõtle sellele! Võib-olla on see nõuanne
[illegible]lle kunagi kasulik, kui minu hauakünka
[illegible]hal juba ammu puhub tuul.»

«Mu süda on lõhkemas, Fritz...»

«Ma usun seda...»

«Ta on nii puhas.»

«Ja armastab sind. Mina tean seda am-
[illegible]... märkasin temast. Sa lähed peagi jälle

ära. Sa võtad kaasa sulni aarde — ko
inimsüdames . . . naise südames . . .»

«Kodukoht oled mulle sina, Fritz . . .»

«See pole üks ja seesama. Noorus pe
leidma paiga naiste südames . . . Neid ä
kinkima ja neist uut jõudu ammutama . .

«Et inimeseks saada . . .»

«Et inimestest saaks inimkond.»

«On palju rahvast, aga vähe inimesi.»

«Me ripume liialt iseenda küljes. Egois
on sant sõna. Keegi ei taha egoist olla, ku
kõik on seda.

Mina! . . . Igaüks otsib oma meloodiat, on
tooni, oma kõla. Käiakse mööda paljus
teid, ja peab läbima palju inimesi, enne k
leitakse tee enda juurde. Ükski tee pole ra
kem kui tee enda juurde. Peab kõrvaldan
palju edevust, enese ülehindamist ja ups
kust. Ja see on raske . . . Minast sinani
inimkonna suur teekond. Seda ei saa me i
teha, kuid seda tehakse ometi. Ja siiski! M
nast sinani. Suure sinani! Ja siis sinast kõi
suseni! Kõiksusse sisseelamiseni . . . Suu
selleni! Kuid mis on nimed? Kõla ja suits .
Tunne on kõik! Sõnatu ja kujutu tunne .
sügav rahu . . .»

«Surm,» ütles Ernst ja külmavärinad joo
sid tal üle selja.

«Igavene mõistatus . . .»

«Ma ei oska seda kujutleda,» ütles Ern
«ma ei tea . . . ma tunnen surmale mõeld
ööva. Ma usun aina, et ma ei sure üldse.»

«See on nooruse usk. Kõik sinus pürib
kisub sinu lõuna poole. Sina lähed alles mä
ke. Kui sa oled tippu jõudnud ja hakkad a
minema, kus õhtuses orus varjud juba tum

nevad, siis saab mõte lõpuks omasemaks. Surm on küütlev kameeleon — ta on iga kord isesugune. Õigupoolest oleme kameeleonid meie; sest me ise oleme alati isesugused. Kord on ta me sõber, kord vaenlane. Ma olen oma päevikusse kirjutanud: ainsad, kes ei peta, on jumal ja surm; ja siis on nad üks. Igimelt elut Ka surm on elu, negatiivne elu. Kõik põimub suurde harmooniasse — kõiksusse. Ja lõpuks lepid . . . kõigega . . .»

Käänlad kustusid. Katuseaknas särasid tähed. Fritz istus täiesti pimedas, Ernsti tõsine nägu kumas kahvatult.

«Kõik,» ütles Ernst, «on nii pääsmatult kummaline. Või on mul sellised silmad? Abstraktne on igikaugel ja kättesaamatu kehva värvika illusiooni taga, mida me maailmaks või eluks nimetame. Me rügame nagu sipelgad ja jookseme ometi igavesti ringi mööda. Kas me ka tegelikult eesmärgile jõuame? Kui saaks eesmärki tunnetada! Kuid siis oleksime sellest juba möödas. Järelikult peaks see mängugipoolest olema nüri tung . . . instinkt . . . Kuid meil pole isegi mitte puhast instinkti. Oo, õnnelik loom, sinul see on! Vaata seda lõhestunud, sassis, tõrksat instinkti, mida me mõistuseks nimetame, ja loomna ühtset instinkti. Maailm on pentsik, Fritz.»

«Ei ole,» kõlas hääl pimedusest, «kõik on hea! Et inimene üldse suudab tajuda mõtet, et kõik on hea, see ongi tõestus. Kõik voolab . . . on tasakaalus . . . kõik on õige . . . ilusti . . . ülekohtust hoolimata . . . kõik on hea. Headus ja kurjus . . . mida sina headuseks nimetad, seda võin mina kurjuseks ni-

metada. Mis üksikolendile on õige, võib olla liigile väär. Mis orust vaadates on kõrge, võib mäelt vaadates madal olla. Mis vaimselt kõrguselt on kurjus, võib kõrgemalt seisukohalt olla hea... Veel kaugemalt seisukohalt taas halb... ja lõpuks — kõige kaugemalt vaadates... ükspuha. See on lõpmatu tasakaalustus. Meil, inimestel, on liiga palju enda loodud väärtusi. Need haihtuvad kähku uduks. Kõiksus on hiiglasuur mets. Ja meie mõistus ulatab sinna sentimeetri pikkuselt, laiuselt ja kõrguselt. Kuidas saame seal mõõta ja hinnata? Sõgedus... olgem rahul, kui jahe tuulehingus, suur see, puhub ka meie väikeses tundepiirkonnas — kõik on hea! Ja lõpuks — mis kasu on väitest, et kõik on segane... tühine... või et elu on liumägi... kanaõrs... Ma olen nõus, et see vaid näib nii... aga on see nii? Sõge küsimus... Me saame ikka vaid näilikkust tunnetada... Mis tolku on pessimismist? Mitte mingisugust! Mis mõte on siis vastuoludega elu vormi purustada? Ma tahaksin peaaegu öelda: puhtale on kõik puhas... seale on kõik sigadus... ja analoogiliselt... heale on kõik hea, halvale on kõik halb. Kuid mulle ei meeldi tõestused kõnekäändude ja analoogiate varal. Need on kipakad. Kõik on hea! Inimene on hea, elu on hea, maailm on hea. Hea tähendab seesmiselt ilusat. Järelikult on kõik ilus! Vaata maailma, tähti, pilvi, vihmaussi ja päikest — kõik on ilus! Ja inimest! Kui sageli olen ma akte maalides mõelnud: Kui ilus ja karske on paljas inimene! Riietus on tegelikult ju rüvetus. Koos rõivastega on inimene saanud madalamad himud. Need

pihustuvad karskuse ees. Üks võllaroog kinnitas mulle kunagi: Kui teil on tüdruk, ärge laske tal end päris paljaks võtta. Siis kaob teie joovastus sedamaid. Tal peab ikka midagi selga jääma: sukad, särk, vuplid, kingad või kasukas... ükspuha mis... ainult mitte alasti... Sellest tuleneb alasti inimese karskus ja ilu. Inimene on hea. Viimne järeldus — kõik on hea.»

«Kuid ei saa oma hinge ega vaateid vahetada nagu rõivaid ja uskuda sellesse, mida oled enne neednud.»

«See poleks esimene kord. Vaata — Saulus ja Paulus. Tahe! Võib uskuda paljusse, millest enne arvasid, et ei usu sellesse ealeski. Kui kummalisel kombel on pessimism nooruse eesõigus, kel selleks ometi kõige vähem õigust on. See on mäng elu traagikaga, igal juhul usukindel mäng.»

«Ja siiski, Fritz, see on vaid pessimistliku helgiga optimism. Kõige hõlpsamini tunneb kaasa see, kes on ise õnnelik. Õnnelik tunnetab õnnetust tugevamini kui õnnetu. Millest hoolimata vahel vastandini jõutakse. Ja mõnigi, kes kõva häälega oma õnnetuse üle kurdab, tunneb end seejuures põhiliselt hästi. On inimesi, kes oma õnnetuseta eladagi ei suuda.

Inimene on suur näitleja, ning talle meeldivad pisararohked osad. Paljud hoiavad kramplikult kinni elumärterluse leinalindist. On inimesi, kel puudub julgus olla õnnelik. Kui õnn tuleb, tõukavad nad ta eemale. Nad tahavad õnnetud olla, kuid ei ole seda; sest õnnetus ongi nende õnn. Igaüks hädaldab teise ees, kui halvasti tal läheb. Miks mitte

ka vastupidi? Näidatagu head! Kes alailma oma ebaõnnest jorutab, hakkab lõpuks isegi sellesse uskuma. Kuidas küll inimesed ühteilma tulutult oma elu kibedaks teevad, ja elu on ometi nii ilus! Ei tohi ainult väiklane olla, ikka suurejooneline. Siis on ka elu suurejooneline!»

«Õigus, mu poiss! Miski ei tohi meid jalust rabada, kõik peab kannustama! Ma rõõmustan su murdumatu jõu üle. Elu tuleb naerdes võita. See on nooruse õigus!

Kuni kord tuleb tund, kuni varised sinus endas oleva vaenlase ees põlvili — kui mina pöörab relvad kellegi vastu... Tunnetuse tund. Siis aitab sind jalule tõusta punasuu ja pehme käsi...»

«Elisabeth...» ütles Ernst sügava liigutusega.

«Jah, Fritz, kõik on hea... siiski... sul on õigus... Kõik on hea... ja mingem nüüd magama.»

*

Päevad olid kui pärlid. Ilusad kui jumala hingeõhk. Päike tõusis hommikuti hiilates ja säras päev läbi igisinises taevas. Fritzule meenusid Itaalia päevad. Ja ühtlasi kommertsnõuniku proua, kes Fritzu Itaalia muljeid aina võrgutavamalt kadestas, ent oli ise reisimiseks liiga mugav. Fritz oli koos Ernstiga käinud mõne korra proua Heindorfi pool. Nad olid seal musitseerinud, ja kõik olid olnud vaimustatud Ernsti meisterlikust mängust ning oivalisest kooskõlast, kui Elisabeth laulis ja Ernst saatis. Vaevalt, et

keegi selle tõelise põhjuse oli ära arvanud. Vana hea proua Heindorf siiski aimas midagi, kuid ta naeratas talle omase leebusega ja ütles Fritzule: «Lapsed meeldivad teineteisele. Olgu, noortel peab nende kevad olema. Vanemad ja kasvatajad ei saa teha midagi sõgedamat ega südametumat kui keelata oma lastele seda, mis neil endil on kord olnud või mille järele nad ise on igatsenud. Ma usaldan teid ja teie sõpra, kes mulle muide väga meeldib, nagu Friedki. Fried on heasüdamlikum ja vaguram, teie sõbras Ernstis on midagi faustilikku, problemaatilist, mis on temas üpris kütkestav, kuna see kätkeb armastusväärsuse ja uneluse segus.»

Ka kommertsnõuniku proua pidas Ernsti kütkestavaks. Ta tahtis noormeest vägisi soosida ning kutsus ta oma salongi, kus olevat ees leida mõjukaid kunstnikke ja soosijaid.

Ernst lükkas pakkumise naerdes tagasi. Veel aastaks Leipzigisse viimast lihvi saama, siis tulevikumere lainetele. Elisabethiga lävides oli ta peaaegu kartlikult õrn ja rohkem kui muidu pääses temas mõjule unistaja ja fantaseerija. Nad musitseerisid tihti koos. Elisabeth oli tutvunud Fritzu kirjutatud ja Ernsti komponeeritud lauludega ja nüüd lauldi hämaras õhtu lõpetuseks ja kauni maali siiraks austuseks; küünlad hubisesid ja tilkusid ning ilusad silmad näisid säravat ja punane suu naeratavat.

Viimaks sai Ernst Leipzigist teate ja lahkumispäev lähenes. Elisabethiga oli ta juba mõni päev varem hüvasti jätnud: «Ela hästi, Mignon... mõtle minule...»

«Alati... kogu aeg...»

Nüüd oli Ernst veel ainult Fritzu seltsis. Viimane tund unistuste toas.

«Minus on taas ärganud nooruse seiklushimu, Fritz,» ütles Ernst, «sa tead, mis kõik mind siin kinni hoiab, ja siiski ihkan ma juba palavikuliselt Leipzigisse.»

«Hüvastijätul on alati lohutuseks uudsuse võlu.»

«Ma ütlesin Elisabethile, et ta sind tihti külastaks.»

«Ta teeb seda.»

«Hoia teda minule.»

«Jah!»

«Ja nüüd, vana Fritz, liigutus pole mulle omane. Ela hästi! Jää selliseks nagu oled! Ja jää seda minule!»

Nad surusid kätt.

«Ela hästi, Ernst. Tule tagasi sellisena nagu oled! . . .»

Ernst astus jaama poole. Hetke vältel oli teda valdamas lahkumisvalu. Kuid ta heitis pea kuklasse ja ütles: Leipzig. Ometi ei suutnud ta takistada seda, et rongirataste üksluine rattattaa nõrjutas südamesse halli nukrust. Kuid ta võttis end taas kokku ja ütles: «Leipzig.»

*

«Nõndaks, lugupeetud meister, täna on soe . . . sõnulseletamatult soe.» Kommertsnõuniku proua istutas oma sada kilo unistuste toa ägavale külalistetoolile. «Ja te elate kõrgel! Muidugi, see on ju nii luuleline . . .» Proua silmitses seinu. «Väga luuleline. Kuid, teate . . . poeesia ei pea tingimata ebamugav olema.»

«Nii et pigem omamoodi salongipoeesia, armuline proua?»

«Aga, armas sõber . . . quelle idée . . . Teil siin on võluv. Kas te aimate, miks ma tulin?»

«Ma ei hakka sellega vaeva nägema. Ma rõõmustan selle üle, et te siin olete.»

«Nõndaks, armas maestro, teie maalitud Elisabeth Heindorfi portree meeldib mulle nii hästi, et otsustasin lasta ennastki teil portreteerida. Sellessamas asendis . . . niisiis en profil . . . nõndamoodi . . .»

Fritzu valdas õud. Ta silmitses jahmunult kereka proua mugulnina ja rasvast alalõuga. Ja profiilis! Jõle!

«Aga, armuline proua, kas foto poleks parem? See läheb kiiremini. Maalimine on igav töö. Mõelge rohketele poseerimistele, millal peate tundide kaupa täiesti liikumatult istuma.»

«Vaimustav!» kudrutas nõunikuproua, «me veedame neid tunde oivaliselt. Te pajatate mulle Itaaliast.»

Fritz oli meeleheitel. Ta ei osanud juba praegugi enam peaaegu midagi Itaalia kohta luisata. Ta mõttelend ei jõudnud kommertsnõuniku proua lakkamatutele pretensioonidele järele. Niipalju polnud ta hoopiski läbi elanud; ja mida ta oli läbi elanud, seda ei osanud ta sõnades väljendada. Ja nüüd see väljavaade . . .

Nõunikuproua silmitses Fritzu hella pilguga. Korraga leidis Fritz pääsetee.

«Ma ei ole portreemaalija, armuline proua.»

«Oh, see ei tee midagi. Elisabethi pilt tõestab teie võimeid.»

«Armuline proua, teie asjatundlik pilk,» kommertsnõuniku proua naeratas magusalt, «on ka märganud, et maal pole päris sarnane,» keerutas Fritz. «See on väga stiliseeritud.»

«Jaa, täiesti õige,» noogutas proua.

Fritz oli rahul. Proua paistis libedale minevat.

«Ja see pole igaühele maitse järgi. Mulle sobivad kortsud ja kibrud paremini kui noored siledad näod. Ma maalin peaasjalikult vanu krimpsus nägusid, noori üldse mitte. Või siis stiliseerin neid nagu te ise näinud olete. Noori nägusid, nagu öeldud, ma ei jaga. Sestap ütlen teile ära . . .» Fritz vaatas tõsiselt vormitusse pundunud näkku, «peened jooned ja vormid ei sobi mulle . . . Kuid mul on sõber, noor, väga andekas maalikunstnik. Ta on õppinud Düsseldorfis ja on saanud siin juba hulga tellimusi. Tema portreteerib peaasjalikult noori nägusid. Kuidas oleks, armuline proua?»

Naine vangutas pead. Hirmsasti liialdatud meelitused olid talle pähe hakanud. Mida kõike ei talu naine meelituste alal!

Määratult palju!

«Mulle oleksite teie kõige rohkem meeldinud.»

«Ma oleksin seda nii meeleldi teinud.»

«Kas te saadaksite oma sõbra minu juurde?»

«Enesestmõistetavalt. Millal?»

«Teisipäeval kellaviieteele . . . koos teiega.»

«Ta peab seda kindlasti suureks auks. Me oleme täpsed.»

«Hea küll, meister . . .» naine vaatas Fritzu igatseva pilguga, «näidake mulle oma uuemaid taieseid.»

Fritz läks koos naisega ateljeesse. Lõpuks ütles daam hüvasti.

«Nii et teisipäevani . . . Ja siis peate Itaaliast rääkima.»

Fritz hingas kergendatult, kui proua oli läinud. Asi oli õnnestunud. Kaks kärbest ühe hoobiga. Friedil oli tellimus rohkem ja ta ise oli nõunikuprouast lahti saanud. Ta istus rahul olles meega magustatud teed jooma.

Muinasjutuaknast kostis vaikset suminat.

Ahaa, mesilind, mõtles Fritz. Juba mõnda päeva käis see tal pärastlõunati külas. Mesilane. Ta tuli koos päikesega muinasjutuaknast ja sumises lillede ümber. Fritz pani lillede kõrvale väheke suhkrut ja mett. Mesimumm märkas seda varsti ja asus maiustama. Viivu pärast tõusis ta lendu ja tegi otsekui tänades paar ringi ümber Fritzu ja sumistas minema.

Järgmisel hommikul ärätati Fritz varakult unest. Tema ukse taga kostis vaikset sammukrabinat. Vaikus. Siis kostis kolm noort värsket häält, mida saatis lauto tinin:

«Moosekant tuli Frangimaalt,
surm kutsus tema elura'alt,
mees seisis taevaväravas,
mis Peetrus kindlalt riivistas.
Ja küsis issand eitedelt:
«Kas tema koht on taevateel?
Mis küll temast saama peab?»
«Ta käigu põrgu, küll siis teab!»

Roos on hurmav,
neiu lummav,
kauneim Rosemarie.
Ja vanamehed kisasid:
«Ta head ei teinud midagi.
Ta kirikus ei ole käinud,
palvetama ta ei läinud!»
Moosekant siis astus ette:
«Mu viiul pole usklik mette.
Ta mängib oma viisi peal,
nii issandat ta kiidab seal.»
Roos on hurmav,
neiu lummav,
kauneim Rosemarie.
Nõndamoodi kurtsid neiud:
«Tast ei saanud eales peiut.
Musutas ja maha jättis,
nõndaviisi meid ta pettis.»
Moosekant siis raskelt ohkas:
«Kauneim neitsi minda tüssas.
Arm ikka elab südames —
tal südant polnud rinna sees.»
Roos on hurmav,
neiu lummav,
kauneim Rosemarie.
Siis tuli tuhat lapsukest.
«Las taevas elab pillimees!
Ta käis meie seltsis ringi,
ta viiul ülendas me hingi.»
Siis issand ütles: «Andeks said!
Sa lapsi rõõmustasid vaid.
Võid, Peetrus, ukse avada,
sest lapsed tahtvad tantsida.»
Roos on hurmav,
neiu lummav,
kauneim Rosemarie.»

Ja siis hõiskas trio: «Elagu onu Fritz, elagu! Elagu sünnipäevalaps!» Seepeale kiirustav sahin ja sammud plagasid trepist alla.

Fritz oli väga liigutatud. Ta hüppas voodist välja ja riietus. Ukse taga oli mitmevärviliselt kaunistatud lillekorv ja küpsiseid. Korvi kõrval oli endavalmistatud siidtubakakott, mõni raamat ja ofordimapp. Fritz viis kõik hoolikalt unistuste tuppa ja läks sisseoste tegema. Ta ostis rosinaid, võid, mune, mandleid ... ja asus siis muheldes koogitainast segama. Taina viis ta naabrinaise kätte, kes lubas seda hästi küpsetada.

«Miks te pagarilt valmis kooke ei osta?»

«Ostsin mõne ka. Kuid see kook on eriline. Sain retsepti oma surnud sõbratarilt.»

Pärastlõunal olid nad kõik kohal. Unistuste tuba oli pidulik. Paulake lendas Fritzule kaela: «Onu Fritz, ela tuhat aastat, ja meie jääme alati sinu juurde ... ja musu saad sa ka.» Naer ja jutt käisid segiläbi. «Oo, onu Fritz, küll sul on maitsev kook ...» ja: «Kas küpsetasid selle ise?» ja: «Küll on hea oakohvi lõhn,» ja: «Sünnipäev on ikka ilus.»

Nad istusid ümber kohvilaua ja maiustasid.

«Nüüd tuleb Luise kook,» ütles Fritz. «Küpsetasin selle ise. Lu retsepti järgi. Tehke suu seks.»

«Onu Fritz, sina oskad ka kõike.»

«Kas sa tead, mis Paulake tegi?» alustas Fried. «Ta leppis kokku kohtamise kahe punamütsilise tudengiga — kella neljaks. Ühega vallile, teisega kaitsevärava ette ... ja laseb neid nüüd oodata.»

«Aga, Paulake,» muigas Fritz, «julm oled sa ka.»

«Oh, onu Fritz, see pole üldse hull! Mõlemad on igavesed pärdikud. Üks on paadunud moenarr, teine peab end vastupandamatuks donžuaaniks. Mõlemale on vaja külma dušši.»

Nad lobisesid õhtuni. Kostis koputus. Kirjakandja tõi paberirulli Ernstilt.

«Tee lahti, onu Fritz!»

Seal oli kuus Fritzu luuletust, millele Ernst oli viisi kirjutanud, ja kiri.

«Loe ette!» käis Paulake peale.

«Hea küll. Niisiis: Armas Fritz! On inimesi, kes sünnipäevapidudest suurt ei pea, kuna sündinud olla on siiski kahtlane õnn. Ei tea iial, kas pead kiruma või naerma. Käesoleval juhul on kergem. Nii et surun kätt ja soovin kõike head. Sa ju tead, kuidas see mõeldud on. Kui oleksin praegu teiega, avaksime kuldse kaelusega pudeli ja lobiseksime tulevikust. Õpetus on suurepärane, teater esmaklassiline. Loodan, et saan kohe pärast lõpetamist dirigendi koha. Niipalju sellest. Mis veel? On inimesi, kes pole kunagi rahul. Ükski saavutatud eesmärk pole seisak, vaid uute soovide alus. Sõda pole muud kui mu elu, rahu pole muud kui mu surm. Ja ma tunnen end seejuures talutavalt. Ei tahakski teistsugune olla. Ma surun oma tahte rusikasse ja sööstan loogika sinitaevasse.

Küllap teie istute hubaselt unistuste toas. Olge tervitatud, ja sulle, onu Fritz, kõike head Ernsti poolt.»

«Nüüd peame neid laule proovima!» Nad

kogunesid klaveri ümber ja proovisid. Pimenes. Kui nad end minekule seadsid, palus Elisabeth laule enda kätte.

Hakkas koitma.

Fritz koristas ja laotas lauale valge lina. Siis süütas ta vanades küünlajalgades küünlad, asetas need ilusa maali ette ja otsis välja kõik Lu kirjad.

Küünlavalgus võbeles ja hubises; näis nagu oleksid ilusad silmad säranud ja punane suu naeratanud.

Fritz langetas pea ja luges. Öötuul puhus aknast sisse, ta ei märganud seda. Ta oli teises maailmas, kuulis vaibunud sõnu, väga armas hääl kõneles ja kaks unustamatut silma vaatlesid teda. Koltunud lehtedest kerkis tema nooruse hurmav lõhn. Igast sõnast, igalt leheküljelt kõneles armastus. Armastus... armastus... ei muud kui armastus. Lehtede vahel oli kuivanud kannikesi ja roosilehti, meelislilledest ja kollastest levkoidest õhkus niisama magusat lõhna kui ennegi. Igas kirjas oli ainult armastust. Ühele kahvatupunasele lehele oli kirjutatud: «Armsam, ma pole enam mina ise, ma olen tuulehingus, õis kastes, unistus õhtus. Mu tuvid muutuvad aina usaldavamaks, otsekui nad tunneksid seda. Nad lendavad mu õlale ja nokivad mu huulte vahelt leivapuru. Armsaim, ma kõnnin nagu unes... ei... elu on kõik see, mille olen saanud sinult... unenägu on kõik sinuta... Armsaim, ma pole mina ise... ma olen sina... nuuksuv õnnis sina...»

Fritz oiatas. «Lu... Uim ja magusus, kus sa oled?» Ta ei suutnud edasi lugeda ja konutas armastatud maali ees toolil.

Näis nagu ilusad silmad elaksid ja punane suu naerataks.

«Ma olen nii üksildane ja üksik,» lausus Fritz hajameelselt, «tule tagasi... kõik mu mõtted kuuluvad sulle...»

Kahvatu kuupaiste segunes küünlavalgusega.

«Oled sa jälle siin, Lu... armsaim...» sosistas üksik mees. «Tule... tule... istu kamina ette... lükka tool tulele lähemale. Toeta jalakesed vastu kaminavõret... Nüüd on nad päris punased... Võta see tekk... väljas on öö... ja su silmis on veel väheke jahedust. Siin on tee, magus tee, nagu sulle maitseb. Kas ma tohin tassi hoida? Nõnda... joo, armsaim. Vaata, su palgeile tõuseb puna. Sea end toolis hästi mugavalt sisse ja anna mulle käsi... Ma kükitan su jalge ette. Nüüd lobiseme.

Ma teadsin, et sa tuled tagasi. Vaata, siin on kõik nagu kunagi, kui sa lahkusid. Tuli hingitseb, tuul laulab, pimedus unistab.

Sinuta olin üksi. Ja kas tead, millest ma kõige rohkem puudust tundsin? Kui ma pärast päeva vaibunud heitlust, võitlust, võitu või kaotust nägin õhtul leebet lepitust kui kastet laskumas, siis kõlas mu südames hääl, ei laps, väsinud laps, kes kurtis: «Ma olen nii väsinud, armsaim... tule... õnnista mind... et ma saaksin magada.» Seda häält, Lu, seda kannatusterikast häält oli raske vaikima panna. Ma proovisin juua, lärmata ja laulda. Ent iga kord, kui mürgel vaibus, manitses see hääl tungivalt: «Ma olen väsinud, armsaim... tule... õnnista mind...» Ma põrutasin rusikaga vastu lauda ja kisendasin: «Veini... kõige kangemat veini, unustust, unustust!» Muusika mürises, klaasid kõlisesid, näod särasid, silmad naersid. Mu südames lõõskas meeleheide, kogu see mürgel ei suutnud lämmatada seda häält, väsinud häält. Ma kuulsin teda aina ja aina: «Ma olen nii väsinud... ma tahan magama heita...» Ma tõmbusin tagasi ja süüvisin hämarasse tarkusse ja filosoofiasse. Kevad haljendas, pungad puhkesid, jõed kohasid, päike paistis. Ma ei teinud sellest väljagi... Ja siiski, hiljukesi saabuvas hämaruses hakkasid surnud kirjatähed elama, ma põrnitsesin raamatut ega näinud midagi, mind ümbritses suur pimedus ja kaugelt kuulsin kurtmas mahedat häält: «Ma olen nii väsinud... armsaim... tule, õnnista mind, et ma saaksin magada.» Siis heitsin kõik nood väärtuseta raamatud kõrvale ja jooksin välja puude ja taevavõlvi alla.

Ma olen töötanud päevast päeva ja nädalast nädalasse. Ma nägin maailma nagu ikka, peaaegu rahul olles. Ainult videvikus muutusin rahutuks ja vahel kuulsin veel vaikset häält.

Kas pakun sulle veel teed, armas, võluv? Tule, vaadakem tulle nagu omal ajal, ja unistagem.

Vaata vaid seda tumedat kuusenotti. Teda mööda vilksavad sinakad leegid. Nüüd lõõmahtab kollane leek. Ja aegamisi rüütab punane lõõsk ta kaunisse tulisesse rõivasse, muudab raskepärase lendavaks, tumeda hiilgavaks, ümbritseb seda kiirgava aupaistega... nagu sina mind.

Pikkamisi kasvab säravast lõõmast kuldne

maja. Juba kõrguvad sambad, nende vahel hõbetab hämarus. Haljad aasad, tume mets, sinine taevas, mis lasub kaugetel sinistel mägedel. Kaunite piirjoontega kaasik. Aeglaselt kerkib maa laiaks mäeharjaks. Roosid, roosid, palju roose! Kuldne sinaka varjundiga marmor. Päikeseline järv aia taga... purjetagem välja, Lu, jahedasse sinasse...

Meie kohal on valge puri, meie all mõõtmatu sügavus. Me libiseme üle valgeharjaliste lainete. Nüüd näeme ainult merd, sina ja hiilgust! Kaugel on tume viir — meie päikesesaar. Seal me lamame valgel liival ega ole muud kui päike ja laine. Mahe suvetuul puhub me hingest kõik mõtted. Oo õndsust lamada liival ning olla jumala ja kogu loodusega üks! Meist lehvib mööda paar liblikat.

Lu... armsaim... vaata liblikaid...

On suvi ja keskpäevapäikese aeg...

Lu...

Vaikus.

Järve poolt puhub tuul jahedamalt. Me libiseme taas üle hällivate lainete kodu poole. Kodu, Lu! Meil, kodututel, on lõpuks kodu.

Haljastel niitudel hõljub udupiiga. Ma hoian su käest kõvasti kinni. Me sammume aeglaselt ja mõttesse vajunult kodu poole. Üsna pikkamisi, samm-sammult, et täielikult nautida selle kaksainsuse õndsust.

Me peatume lävel.

Ma vaatan sulle otsa...

Langetan pea ja põlvitan.

Ning lausun: «Ma olen nii väsinud... armsaim... tule... õnnista mind... et ma saaksin magada...»

Ja sina, püha naine, kummardad mu kohale, suudled mu laupa ja silmi.

Täielik rahuldus...

Aegamööda laskub öö ja katab me kodu. Pimeduses süttivad tuled. Hõljub õrn tulelõik.

Me istume toas kamina ees, Lu...

Me unenäol on ots...

Võta teed, Lu, unusta unenägu ja anna mulle oma käsi.

Väljas laulab tuul...

Ma võtan lauto, sina laula. Seda laulu, mida sa mulle kunagi laulsid.

Siis kummardan ma taas su ette ja ütlen: «Ma olen nii väsinud, armsaim... tule, õnnista mind... ütle mu õhtupalve... et ma saaksin magada...»

Miks sa ei laula... Lu... armsaim...»

«Ma nägin und,» ütles üksildane mees kibedalt naeratades, «kõigest on järel vaid paar koltunud lehte ja luitunud panti...»

Fritz istus ja kirjutas:

«On kitsi kuupaistesel väljal.
Oo õnn, kes hoiad mind kütkes,
tee lõpp mu ihalusnäljal,
anna tagasi kitseke nõtke.
Mul tagasta südame ulm,
mis minult võeti itkuga.
Leinapilku las varjab kulm
- ja kuugi vastab nutuga.
Mu arm käib manala radu,
tunnen hinges valu sõtket.
Ja kui mind ootaks ka kadu,
ihkan kitsekest nõtket.»

Siis läks ta ateljeesse ja pani helisema klaverikeele. See vaibus heledalt ja laulvalt. Fritz kuulatas, kuni heli suri. «See on inimese elu,» pomises ta. «Heli öös... kiiresti kustunud... jäljetult... ja taas on öö... Ma tahan rahu saada... Lu... millal viid sa mu koju?» Fritz läks uksele. Siis pööras ta ümber ja ütles täiskuupaistesse mõistatuslikult ebamaise naeratusega: «Ja... siiski... maailm... elu... just seepärast... olete... nii ilusad.»

KUUES PEATÜKK

Ooperihooaeg oli jälle alanud. Inimesed voolasid lõbusalt ja ülesmukitult kohale, nende vahel vuhises autosid ja kihutas elegantseid tõldu. «Carmen» tõmbas ligi nagu alati. Jalakäijate hulgas oli ka Ernst oma sõbra Eugen Hilmeriga.

«Täna pidavat laulma uus Carmen,» ütles Eugen, «ma olen üpris põnevil. Ta pidavat olema piltilus naine.»

«Mind huvitab ainult orkester,» arvas Ernst.

Parteri esimesed read pakkusid meelisegavat vaatepilti. Sügava väljalõikega õhtukleitidest hiilgasid kahvatud õlad, siid krudises, alusseelikud ja volangid kahisesid, karusnahad särasid.

Teater oli täis. Algas avamäng ja kerkis eesriie. Bizet' iginoor kireooper voogas publikusse, tuli Carmen. Ernst oli kütkestatud. Carmen! Palav kirg! Põlevad silmad, öömustad juuksed! Ta hoidis sigaretti huulte vahel ja ümises võrgutavalt:

«On vaba armulinnu lend,
ei miski armastusest võitu saa.
Sa mind ei armasta — ei hooli ma,
kui armastan, siis hoia end.»

Mürises aplaus. Carmen pidi aina uuesti kummardama tulema. Ta oli, nagu Eugen ütles, peale läinud.

Pärast etendust läksid mõlemad sõbrad väiksesse intiimsesse veinirestorani, et muljed saaksid aegamööda vaibuda. Nad võtsid pudeli burgundi veini ja rääkisid etendusest, eriti Carmenist. Eugen oli kütkestatud välimusest, Ernst ülistas laulu. «Imepäraselt kandev hääl. Kurat küll, kuidas ta forte välja tõi!»

Restoran elavnes pikkamisi. Teatrist tuli hilinejaid. Korraga Eugen elavnes. «See on tema,» sosistas ta, «tõsijutt, ta tuleb siia.»

Oli sisenenud elegantne daam mõne kavaleri saatel. Ainus vaba laud asus Ernsti ja Eugeni laua kõrval. Daam istuski sinna. Ernst vaatas talle otsa. Naine tundus tuttavana. Kuid talle ei meenunud, kus ta teda näinud oli. Kui daam kellegi mehe tervitusele vastas, hakkas Ernst mäletama. Seda uhket peanoogutust oli ta korra näinud, kui ta koos Fritzuga jalutas. Naine oli Fritzu tuttav. Ernst silmitses teda vargsi. Naine oli ilus. Lopsakad tumedad juuksed, suurte tumedate silmadega kitsuke temperamentne nägu. Ta jagas hooletult käske. Kavalerid näisid olevat seltskonna elumehed.

Daam uudistas restorani. Ernsti märgates jäi naise pilk tal hetkeks peatuma, otsekui talle meenuks midagi. Ernsti laup tõmbus kergelt punaseks. Ta langetas aegamisi pilgu. Siidist alusseelikust madalamal nägi ta õblukest pahkluud ja pisikest jalga elegantses lakkkingas. Naine jälgis Ernsti pilku ja muigas endamisi, peaaegu teadvalt. See naeratus pahandas Ernsti, ta tundus endale lapsikuna ja naeruväärsena. Ta jõi klaasi kähku põhjani ja alustas Eugeniga tehtult elavat vestlust. Eugen oli heasüdamlik ja kergemeelne noormees. Ta pajatas oma uusimast kuramaažist.

«Me elame ühes majas, tema all, mina korrus kõrgemal. Mina olen muusik, tema on muusikaharrastaja, mängib kergeid sonatiine ja «Maikuus on kõik uus» vaid väheste vigadega. Meelsaimini õhtuti, kui olin väsinud ja tahtsin töötada. Ta oli õilsa muusika asjus üpris kohusetundlik; sestap ta harjutas iga päev tund-paar etüüde, sa ju tead: üks, kaks, kolm, neli. Esimestel päevadel ajas see mu marru, eriti kuna oletasin, et ta on vana kaagutaja kanaema. Vahel põrutasin rahu saamiseks harjavarrega vastu põrandat. Tema mängis veel kõvemini. Mina koputasin seda vihasemalt. Lõpuks, kui ta ühel õhtul jälle mängis, keerasin laua mürinal kummuli, et teda vaikima sundida, ning sööstsin vihast lõkendades alla majaperemehele kaebama. Ja keda ma kohtasin esimesel korrusel? Oma vastast, kes tahtis samuti majaperemehe juurde minna. Olin arvanud, et tegemist on hanega, aga nägin võluvat käharpead. Tema oli oodanud pahurat podagrahaiget härra

ning nägi noort brünetti tudengit. Mis edasi sai, võid ise arvata — me pühitsesime leppimist.»

«Ja klaverimäng?» küsis Ernst.

«Me mängime neljal käel,» naeris Eugen.

Ka teises lauas oli jutt vahepeal elavamalt jooksma hakanud. Selles osales daam vähe.

Ühe jutupausi ajal kuulis Ernst kõrvallaua vestlust. Kavalerid nägid vaeva meelituste ja komplimentidega. Ernst tõstis oma jahedad hallikassinised silmad ja vaatas kindlal pilgul tumedatesse silmadesse. Siis laskis ta pilgul välkkiirelt üle kavaleride libiseda ja muigas kõverdatud huulil väheke pilklikult.

Naine sütitas teda.

Ernst laskis pilgul taas langeda ja kinnitas selle tahtmatult sihvakale säärele.

Daam oli ta pilku jälginud ning kergitas nüüd peaaegu märkamatult õhtukleidi serva, nii et Ernst nägi siidsukka ja kaunikujulist sääremarja. Talle tõusis veri pähe, kui daam jälle nii kummaliselt omaette naeratas.

Viivu pärast naine tõusis. Kui Ernst teda tulise pilguga sihtis, heitis naine ära pööratles talle ebamäärase looritatud pilgu. Siis sammus ta kavaleride saatel uhkelt välja.

Ernsti veri oli süttinud. «Carmeni» etendus oli ta südame kiiremini põksuma pannud, ülejäänu tulenes selle ilusa naise lähedusest, kes teda Carmenina nii võimsalt oli erutanud. Ernst kuulas hajameelselt Eugeni lobisemist ja tõusis varsti. Ent kodus ei tulnud tal und. Aina nägi ta ähmaselt rambituledid ja kuulis hurmavat häält: «Kui armastan, siis hoia end.» Ta püüdis ka Elisabethile mõelda. Ent Ernstile tundus, otsekui

oleks neiu puhas pilt temas määritud. Lõhestatult pani ta end riidesse ja astus öösse. Kogu ta kujutlus oli alles isiksusetu. Ta ajas selle oma kuuma vere, nooruse ja erutava muusika kaela; ent ometi seisis kõigi nende ettekäänete ja õigustuste taga ähvardavalt ja hurmavalt üksainus põhjus — naine.

*

Järgmistel päevadel käis Ernst igal õhtul ooperis. Pärast etendust läks ta samasse väiksesse veinirestorani. Kuid Lanna Reinerit ta seal enam ei näinud. Nädala pärast palavik alanes; Ernst nägi selgemini ja muigas iseenda üle. Ta asus uue innuga vahepeal väheke hooletusse jäänud õpingute kallale. Ta hoidus ooperist ja käis tihti jalutamas. Üksildastel metsaradadel andsid kohisevad puuvõrad talle kauni motiivi, mille ta töötles Haydni laadis mahedaks kvartetiks ja pani sellele nimeks «Elisabeth». Sel õhtul, kui ta kriipsu alla tõmbas, oli ta harjumatult rõõmus ja rahul. Ernst pani lehed pakki ja kirjutas Elisabethile südamliku kirja. Siis nõjatas ta mugavalt tagasi ja vaatas rahuliku meelega sinerdavasse õhtusse. Säärane rahutunne oli talle nii uus, et ta ei nautinud seda rahulikult, vaid hakkas otsemaid kibelema uudishimuga põhjusi uurima ja juurdeleva. Ent juba tõusid temas vaimud ja deemonid, rahu oli läinud ning ta võitles taas iseendaga. Kui saaks ometi enda ees aus olla, mõtles ta. Näilikkus ja pettus — ent ometi usud sellesse.

Ernst vahtis üksisilmi aadressi. Preili Elisabeth Heindorf . . .

«Mignon,» ütles Ernst unistades, ja otsemaid oli ta jälle rahulik.

«Nii et see oled sina,» ütles ta liigutatult ja suudles nime.

«Sina, Mignon . . .» Ernst kujutles armast kuju nagu oli seda näinud klaveri taga. Valge rüü, peened näojooned, kuldsed juuksed ja sügavad silmad. «Sina, hing,» lausus Ernst vaiksel häälel, «sa oled mu hing . . .» Ning ta vajus mõtteisse Elisabethist, kuni emake öö õrnalt ta silmad sulges.

Järgmised päevad olid pühendatud pingelisele tööle. Vahetevahel käis Eugen ja pajatas oma seiklustest. Ta unistas Lanna Reinerist ja teadis temast igasuguseid asju rääkida. «Mõtle vaid,» ütles ta, «hiljaaegu andis ta korvi ühele krahvile. Mehike oli arvukate lillekorvide näol oma austusavaldused ta jalge ette pannud ja söandas siis daami lugupidavalt õhtusöögile paluda. Lanna naeris ja ütles, et ta peaks siis proua Mülleri, ühe vaese statisti kaasa võtma. Härra krahv leidis tuhat vabandust, kuid Lanna jäi endale kindlaks. Siis krahv lõpuks nõustus ja hüva proua Müller sõi kõhu kõvasti täis. Krahvihärra oli aga nii solvunud, et tõmbus peagi tagasi.»

Ernst naeris seda kuuldes. Kuid see oli kummaliselt värelev naer. Ta oli uhke; ja Reineri käitumine imponeeris ta uhkusele.

Ühel õhtul tuli Eugen sõnumiga, et ta teab, kus Reiner tihti käib. Ta sõitvat väiksesse, väljasõidupaigana tuntud külasse. «Homme läheme meiegi sinna,» otsustas Eugen. Ernst ei tahtnud minna. «Jääb nii,» ütles Eugen, «ma tulen sulle homme järele.»

Öösel ei tulnud Ernstile und. Kerge kibelus sosistas: mine, mine; kuid ta uhkus tõrkus. Ernst otsustas, et ta ei lähe ning uinus seepeale kohe.

Järgmisel hommikul rõivastus ta ülihoolikalt. «Mis sest siis ikka on,» ütles ta endale ja vilistas lauluviisi.

Tuli Eugen ja nad sõitsid linnast välja. Nad uitasid vabas looduses ringi ja Ernstile Lanna Reiner peaaegu ei meenunudki. Kurnatuna ja väsinuna jõudsid nad väiksesse puhkekodusse. Nad võtsid võluval terrassil istet ja nautisid oivalist vaadet. Päike laotas sinavatele küngastele ja haljastele metsadele õrna kullaläiget, nii et mäetipud särasid punaselt ja kuldselt nagu tahaksid manitseda: sügis! Taevas oli juba sügiseselt läbipaistev ja selge, õhk oli puhas ja mahe. Päeva auks ja väljasõitjate ligimeelitamiseks oli peremees palganud kaks moosekanti, kes klaverist ja viiulist vaevaga tundeküllaseid viise meelitasid. Ernst hoidis kõrvu kinni.

Teisest saalist viidi lauad välja, näis, et hakatakse tantsima. Linnast tulnud matkajad olid lõbusas tujus. Ernst imestas siinsete lahedate lävimismooduste ja seltsivuse üle, mis oli Põhja-Saksamaaga suures vastuolus. Kui Põhja-Saksamaa hõreda külastusega kohvikus istus pea igaüks oma lauas üksi, oli temaga siin tihti juhtunud, et kui ta lauas üksi istus, astus ligi võhivõõras inimene ja ütles sõbralikult: «Te istute siin nii üksi, kas te ei tuleks meie seltsi, seal leiate ajaviidet.» Ja võõras lauas tõmmati ta täiesti sundimatult otsemaid vestlusse.

Varsti oli terrass üsna täis ja siia-sinna

lendles heatujulisi naljasõnu. «Sina, seal ta ongi,» kohkas Eugen.

Lanna Reiner istus terrassi nurka. Ernst vaatas sinnapoole ega suutnud hoiduda punastamast. Naine ei näinud Ernsti, sest ta ei istunud otse vastas, vaid küljega. Moosekandid olid just ühe Waldteufeli valsi maha kääksutanud, kui nende juurde astus keegi vanem härra ja rääkis nendega. Moosekandid kehitasid mõne korra õlgu, sorisid siiski peremehe noodipakis ja alustasid «Carmeni» avamängu. Kohe pärast esimesi takte läksid nad sassi ja kumbki mängis omaette.

Säherduse muusikalise jäleduse peale kargas Ernst püsti ja läks klaveri juurde. Ta lükkas klaverdaja kõrvale ja hakkas ise mängima. Klaver oli hea ja ka hääles.

Kõik jäid kuulama. Lauljatar, kes oli rahulikult enda ette vaadanud, tõstis pea.

Pärast avamängu läks Ernst akorde improviseerides ladusalt üle habaneerale. Seda looritasid passaažid, paisus võimas crescendo ja siis korraga üsna vaikselt habaneera: «On vaba armulinnu lend . . .»

Mängides tundis Ernst endal pilku ja magneti tõmbel nägi ta Lanna Reineri silmi. Naise huulte ümber mängles jälle õrn mõistatuslik muie.

Ernst jättis mängu väljakutsuvalt sinnapaika ning lauljatari poole vaatamata läks ta oma kohale tagasi. Ta oli pahane endale ja sellele kummalisele ärritavale naeratusele. «Ma ei taha,» ütles Ernst trotslikult endale. Lanna Reiner muigas veelgi rohkem, kui nägi seda nooruslikku trotsipuhangut.

Vanahärra tuli Ernsti juurde ja esitles end

ning surus ta kätt. Ta oli muusikadirektor Münchenist, ütles, et on siin läbisõidul ja oli korraga taas «Carmenit» kuulnud. Ta arvavat, et väheke olevat süüdi Carmen, keda ta kuulis ja keda ta ka tunneb.

Vahepeal oli üks tubli saksi abielumees ergutanud muusika igatsevaks valsiks, mille ta oma koguka kaasaga särades avas. Seepeale tõusis noorte seas suur juubeldus. Järgmisel hetkel sööstsid kõik tühja saali. Ernst ja Eugen läksid järele ning vaatlesid nägusid. Muusikadirektor oli läinud Lanna Reineri juurde. Tantsurütmid avaldasid mõju.

«Ernst, tantsime ka.»

«Jah, ma just vaatan. Ma arvan, et me võtame selle võluva blondi patsi ja valgest siidist liiliaga näitsiku . . .»

Ernst tundis käepuudutust. Ta selja taga seisis muusikadirektor.

«Kas tohin teid veel kord tülitada? Preili Reiner tantsiks minu palvel meeleldi bostonit. Kas tohin teid veel kord mängima paluda? Ma oleksin väga tänulik.»

Ernst tahtis jonnakalt keelduda. Siis ometi nõustus. Eugen sosistas talle: «Hoia nüüd silmad lahti, ma teen karutüki!»

Ernst hakkas mängima. Lanna Reiner õõtsus muusikadirektori käte vahel. Hõljuv boston tegi ta imekauni figuuri alles õieti nähtavaks. Kohe seepeale nägi Ernst Eugenit lauljatariga kaasas olnud daamiga mööda liuglemas. Ta pilgutas Ernstile õnnestunud vembu puhul ülemeelikult silma. Kui lauljanna viivu pärast lõpetas ja möödus, kallutas ta üsna natuke oma uhket pead Ernsti poole.

Järgmisel hetkel Ernst lõpetas mängu. Ta kuulis parajasti veel, kuidas muusikadirektor ütles: «Ma poleks osanud unistadagi, et ma vanuigi veel teiega tantsida saan.»

Kohe seejärel tuli rõõmust särav Eugen ja rääkis: «Ka tema on ooperist. Hoia silmad lahti, me oleme õnneseened.» Ernst muigas endamisi. Kui moosekandid valssi mängisid, naeratas ta korraga, heitis pea kuklasse ja ütles: «Peab õige naise paluma, Eugen!» Ta läks Lanna Reineri juurde ja kummardas.

Naine vaatas Ernstile korraks otsa. Siis pani oma käe Ernsti käele. Ernst polnud ise seda lootnudki. Nüüd tärkas temas uhkus ja ta sammus Lanna kõrval, selg sirge.

Tantsides vaatas lauljatar Ernstile otse näkku. Tumedad silmad olid ahtakeses näos suured ja võimukad. Nii vaatas ta meest pilku pööramata. Lauljatari omalaadselt mõrkjas parfüüm ja kauni naise lähedus joovastasid Ernsti. Aeg-ajalt tundis ta Lanna krudisevat siidseelikut. Siis käisid tal kerged judinad üle selja. Nad ei rääkinud omavahel. Lauljatari kaunikaarelisel suul oli taas see iseäralik muie, mis Ernsti nii väga hämmeldas. Ta surus otsusekindlalt hambad risti ja vaatas Lannale otse silma. Seejuures pigistas ta tahtmatult naise kätt. Too vaatas Ernstile mõistatuslikult, peaaegu kaalutlevalt. Mees saatis daami omalaadselt vastuoluliste tunnetega kohale. Seal ta kummardas sügavalt ja suudles Lanna mõlemat kätt.

Eugen ootas juba erutatult: «Õnneseen! Räägi! Mis ta ütles? Missugune ta on? Lase juba tulla!»

«Mingem ära,» lausus Ernst unelevalt.

Talle näis, et ta tunneb ikka veel krudiseva siidi.

*

Öösel ei suutnud Ernst kuidagi uinuda. Aina ja aina nägi ta enda ees noid kummalisi ahvatlevaid silmi. Ta hammustas patju ja keeras nad segamini. Ta karjus: «Ma ei taha!» lohistas end kirjutuslaua taha ja mõtles Elisabethile. «Ma kirjutan talle.» Ernst võttis paberi välja. «Mignon,» kirjutas ta ja käristas paberi katki. Ta otsis välja Elisabethi pildi ja vaatas seda. Sellest näis õhkuvat rahu. Ent siis nägi Ernst jälle mõistatuslikku naeratust, patu, nukruse ja igatsuse segu, ning ta meel läks morniks, ta silme ees voogas punane laine, vajus temast üle ja lämmatas kõik kavatsused. Ernst tõmbas akna lahti ja nõjatas välja. Külm ööõhk jahutas ta kuumi silmi.

Pimedas oli laiu raskeid sügavaid värje; siin-seal vilkus valgust. Igatsus... lõputu igatsus! Ernst sirutas käed kauge vaatepiiri poole ja oigas. Rahu... rahu... millal sa tuled... Kohe seepeale naeris ta enda üle. Kes tahab 23-aastasena juba rahu? Petukaup... rahu... Armetu loba kehvverelistele prillitatud noorukitele, tühi sõnakõlin rammetutele tukunuiadele! Tormi! Tormi! Andke mulle tormi! Mühise mu ümber, öö, täida mu rind tormiga, mühaorkaanidega, kuid kisu minust välja see pekslemine, vasardus, purustav kloppimine ja uuristus, anna mulle külmust ja jääd! Tähed, te jumala rubiinsilmad, saatke mulle kuldämbriga külmutatud valgust! Orus põleb üksikuid tulesid... loit-

leb... kustub... kõigel ja igaühel on eesmärk... Kas mina üksi uitan tormis eesmärgitult? Loodus, anna mulle valgust ja eesmärk... ja ma jään vait. «Sina!» karjatas Ernst tähevalgesse õhe, nii et vastu kostis pilklik kaja: «Sina...»

Ernsti tõmblevaist kätest purskas värsse ja ta kirjutas risti üle noodipaberi:

«Segi on väherdud tekid ja linad,
oigan ja olen nii üksi.
Hõisked ja naised, raamatud, uimad
on olnud, ent minu polnud ükski.
Kaine mõistus käib tähtede taha,
jumalat otsin ja rahu.
Ja mina ise ma olla tahan —
minu mina ei maailma mahu.»

Mis see siis on? Mind kõrvetab hävitav tuli. Karjatus ja vaikus. — Üksildaselt voogavad rasked mered... mühin... sosin. Madalahäälne... väga madalahäälne.

Halastuse tund.

Ernst rabas mõlema käega õhku. Algas voogamine! Videvad kujud udus ja loorides. Lainetas sinine valgus. Lõid leekima suured kaared. Laulsid sügavad akordid. Kõmisesid kellad. Ernsti peas kohises, ta haaras pliiatsi ja noodipaberi ning kirjutas ja kirjutas... ega teadnud ise, et ta seda tegi. Tema ümber oli helin... Ta kirjutas ja kirjutas... alasti õõs... Purpursed rüüd lehvisid... Kroonid sätendasid... Ta kirjutas ja kirjutas...

Ning kõige taustal oli kauge ja magus, hurmavalt punane, mõistatuslikult naeratav suu... patt... nukrus... ja igatsus.

*

Öösel kirjutatu andis Ernst oma muusikaprofessori kätte. Ta oli selle ristinud Punahõbedaseks fantaasiaks. Professor oli selle läbi vaadanud ning tugevasti Ernsti kätt surunud. «Jätke mulle ärakiri... ma muretsen teile kirjastaja.»

Ernst oli rõõmsal meelel lahkunud ja mõelnud tänulikult lauljatarile, kes teda kaudselt oli aidanud. Eugen rääkis Lanna Reinerist iga päev midagi uut. Naise tujutsemised olid Eugeni alaline jutuaine. Ta kadestas Ernsti toonase tantsu pärast ja sõimas teda iga päev narriks, kuna Ernst polnud juhust ära kasutanud.

Lõpuks jäi Ernst isegi seda peaaegu uskuma.

Ühel hommikul tuli Eugen talle külla ja rääkis, et Reiner oli ränkrikka pankuri abi eluettepaneku tagasi lükanud põhjendusega, et mehel on liiga palju raha.

Ernst oli peaaegu ülemeelikus meeleolus. Ta sidus kaela rukkililleslnise lipsu ja ütles: «Ma lähen korraks parki rohelisse. Ma heidan murule pikali ja unistan ega hooli, kui seadusesilm mu tabab ja mind trahvib. Kas tuled kaasa?»

«Jumal, Ernst, no küll on mõte! Tule kohvikusse. Seal on nii võluvaid neide.»

«Jõledus! Mõtle järele — olla selili haljal murul ja jälgida pilvi!»

«Igav! Tule ise!»

«Pole parata.»

«Siis nägemiseni täna õhtul ooperis.»

Ernst lonkis pargi poole. Ühes kõrvalises kohas heitis ta rohule ja unistas.

Mis tegid praegu teised kauges Osnabrückis? Kas Fritzul on jälle uusi sõpru? Ja Elisabeth... Mignon... tema Mignon... Fried ja Paulake... Kaugel... kodus...

Ernsti silmad vajusid kinni.

Tema kohal oksal sidistas metsvint. Ernst virgus. Ta oli tõepoolest maganud. See oli ilus uni. Seal... oli ta ärkvel või nägi veel und... kas sealt ei tulnud... oli see tema või polnud... jah — Lanna Reiner. Üksi.

Ernst tõusis püsti ja läks teele tagasi. Naine oli teda juba märganud. Ernst oli harjumatu olukorra pärast segaduses. Ta ei teadnud, mis teha ja tahtis ümber pöörata. Kuid oli, nagu tõmbaks teda nähtamatu käsi. Ta jättis end oma tunde hoolde ja astus edasi. Siis nägi Ernst naise pilku. See oli õpris leebe ja ta naeratas... tõepoolest, ta naeratas! Veri voolas Ernsti südamesse, ta tegi paar kiiret sammu ja oli Lanna kõrval, võttis sõnatult naise käe ja suudles seda. Kui Ernst punastades üles vaatas, silmitses Lanna teda südamlikul pilgul ja küsis võnkuval häälel, mida Ernst teatris nii tihti oli imetlenud:

«Kas te unistasite?»

«Jah... noorusest ja lahkuvast suvest.»

«Nii tõsiselt? Lahkumisest?»

«Ka lahkumine on ilus.»

«Kuid valus...»

«Ka valud on ilusad.»

Lanna vaatas Ernstile mõtlikult otsa. «Mul on tunne, nagu kuuleksin kõnelemas kedagi teist.»

Ernst esitles end.

«Nii et teie armastate valusid, härra Winter?»

«Ei — õnne! Säravat ja ilusat õnne! Ja ma saavutan selle!»

«Seda te ütlesite kenasti.» Naine vaatas Ernstile otse silma.

«Lõpuks ometi teistmoodi toon kui tänapäeva noorte dekadentlik loba. Ma arvan, et tunnen teid kusagilt.»

«Ma tohtisin kord teiega tantsida.»

«Ei, juba enne seda . . .»

Ernst naeratas. «Kas Osnabrückist?»

Lanna tõstis pilgu: «Osnabrück . . .»

«Ma nägin teid seal, kui mu sõber teid teretas.»

Naine vaatas Ernstile küsivalt otsa.

«Fritz Schramm . . .»

«Nüüd tuleb meelde,» ütles Lanna õhinal, «tema ateljees rippus teie pilt. Nii et teie oletegi tema sõber, kellest ta nii meeleldi pajatas. Teil on sõbraks tõeliselt õilis mees. Küllap armastate teda väga?»

«Ma sureksin tema eest.»

Lanna silmitses suvepruuni nägu, mis oli täiesti tõsine.

Naine uskus seda — ja teda läbistas äkk vapustuse tugev vool. Ta oli siiski alles noor.

«Ja Fritz . . .» küsis ta.

«Tema minu eest ka.»

Ernst vaikis. Kuid ta sundis end taas vabaks. «Ma olen teid ooperis tihti laulmas kuulnud, armuline preili. See oli ilus.»

Lanna naeratas. «See läks veel kergelt. Te ei tohi komplimente pilduda. Jätke see kiilaspea ja frakiga härradele. Ka Fritz

Schramm ei teinud seda. Ma viibisin meelsasti tema pool. Te olete ju muusikaüliõpilane, eks? Mis alal?»

«Kompositsioon, dirigeerimine ja klaver.»

«Nii et teel kapellmeistriks?»

«Ma ei tea veel. Kui tuleb tuju, hakkan kiviraiduriks või lamburiks. Mul ükspuha, mis minust saab. Peaasi, et see mind kuidagi rahuldab.»

«Kuidagi . . .»

«Jah . . . täielikult ei rahulda miski.»

«Ja mitte kunagi?»

«Mitte kunagi! Alati on hääl, mis hüüab: Edasi . . . Edasi . . .»

«Kuid on ka tippe . . . kõrghetki.»

«Mina pole veel ühtki leidnud. Kui teaksingi mõnda!»

«Te olete alles noor . . .»

«Ma olen juba palju ringe läbinud. Rahuldust pole ealeski leidnud.»

«Mõtteliselt ehk mitte. Aga peavad siis mõtted kõige kallal närima?»

«Tunne?»

«Jah, tunne,» Lanna naeratas.

«Nii et . . . tunne on tipppunkt . . .»

«On . . .»

«Armastus.»

«Jah.»

«Armastus,» ütles Ernst pilklikult. «Mul on sõber, kes nimetab armastust upsakuse ja haiglase või meelitatud edevuse seguks.»

«Selles on sageli tublisti äritehingut,» ütles Lanna Reiner, karm joon suu ümber. «Ja siiski, vaadake tänast päeva. Terve ja rõõmus inimene ütleb: Kui ilus päev . . . Teine, haige ja vaevatud, ütleb: Oo, valude

päev... Päev on seesama. Oleneb sellest, mis me temast teeme. Küllap see on alati nii. Mis ütles tunde kohta teie sõber?»

Ernst punastas. «Vabandage! Ma rääkisin omaenda veendumustele vastu. See tähendab, et mul on õigupoolest kaks arvamust. Üht nimetaksin ma oma näivloomuse kergemeelseks arvamuseks, teist oma ürgloomuse ehtsaks ja sügavaks arvamuseks. Ja mu ürgloomus ütleb: Armastus... uim ja palvus! Valgus ja halastus! Sinavate tippude imed! Kuldne graal! Lepitus kõigega!»

Lanna kuulas muiates. «Nii meeldite te mulle rohkem. Ärge olge paljude teiste sarnane. Ülbus on jäle. Nüüd tohite mu koju saata, kui tahate.»

«Kas ma tahan!»

Ernst oli oma elemendis. Ujedus kadus. Ta on seda naist teistsugusena kujutlenud. Nüüd lobises ta Lannaga nagu vana tuttavaga. Naine väljendas samalaadset mõtet. «Sõpruse tõttu Fritz Schrammiga olete vanaks tuttavaks saanud. Tema on neid väheseid inimesi, keda ma siiralt hindan... ja austan. Rääkige temast.»

Ernst tundus endale üsna poisikesena. Ta kõndis leebelt mõnuldes ilusa lauljanna kõrval ning tundis end üsna uhkena paljude teretuste puhul, millele Lanna pidi vastama. Ta pajatas Fritzust, unistuste toast, lilledest ja küünaldest, kevadest ja noorusest.

Lanna kuulas sõbralikult. «Ja mida teie siin teete?»

«Õpin ja komponeerin.»

«Mida?»

«Mõne aja eest kuus laulu Fritz Schram-

mi sõnadele. Tahaksin meeleldi neid laulduna kuulda. Kuid meie daamid laulavad nii diletantlikult, et ma parem loobun.»

«On see varjatud ettepanek?»

«Oleneb sellest, kuidas võtta, armuline preili.»

«Ai... ai... Nii et Fritz Schrammi luuletused?»

«Jah... kuid mul on teisigi laule.»

«Vaata aga vaata. Tulge siis homme pärastlõunal kella viie ajal teed jooma. Tuleb veel mõni tuttav.»

Ernst vaatas Lannale särades otsa.

Naine ulatas talle sõbralikult käe. Ernst kummardus sügavalt... ja lahkus mõtteisse süvenenult. «See siis ongi ilus Lanna Reiner,» lausus ta endamisi.

*

Lanna Reineril oli elegantne korter. See oli sisustatud kogu suursuguse daami luksuse ja nõudlikkusega. Virsikkuldses salongis valmistas kammerneitsi käratult teed.

Ernst istus Lanna Reineri vastas. Lauljataril on seljas laiade käistega mattkollane siidkleit, mis talle ülihästi sobis ning ta tõmmukust esile tõstis.

«Ma kutsusin teid veidi varem kui ma tegelikult vastu võtan, et teiega väheke lobiseda,» ütles Lanna.

«Kas tõite oma laulud kaasa?»

Ernst ulatas need daamile. Lanna vaatas nad üle ja küsis: «Millal me koos proovi teeme?»

«Olen valmis igal ajal.»

«Ütleme siis reede pärastlõunal kell viis. Kuid siis harjutame ka teisi laule ja ooperiaariaid, eks ju?»

«Meeleldi, kui lepite minu kui saatjaga.»

«See on ettepanek. Meie kontsertmeister on jõle. Me võime kenasti koos harjutada. Kas see ei võta teilt liiga palju õpiaega ära?»

«Ma õpin teiega harjutades.»

«Niisiis,» ulatas Lanna võluvalt naeratades käe, «head õpingukaaslust! Üks tingimus veel — olgem ausad. Õelgem teineteisele halastamatult tõtt.»

«Mõõk, mille tera on minu poole. Küllap mul läheb halvasti. Kuid siis ma õpin. Olgu nii.»

Kammerneitsi tõi kaks visiitkaarti.

«Ma palun sisse.»

Tuli kaks härrat. Üks oli pikk ja kõhetu, juuksed üsna hõredad, monokkel silmas, teine oli noor, kuid tal olid suu ümber sügavad vaod. Lanna esitles: «Krahv Nieberg ... leitnant Harm ...»

Härrad pärisid Lanna enesetunde järele ja tegid komplimente. Kammerneitsi teatas järgmistest. Saabus veel kaks daami ja kaks härrat.

«Noh,» pasundas tüsedam daam, «kas jälle käib lipitsemine?»

«Kahjuks jah,» ohkas Lanna.

«Puha pettus ... Noh, naisesajand on algamas.»

«Jumalik,» ohkas leitnant.

«Kuidas? Mis? Jumalik? Mispärast?»

«Osad vahetatakse. Nüüd peate teie meile külge lööma.»

«Ärge kartke ... Naine saab täisealiseks.»

«Mida see tähendab?»

«Mehest lahti!» Naine pasundas nagu tuuba.

Ta pani näpitsprillid tarmukalt ninale. Krahv vappus naerust. «Amatsoonide riik.»

«Naise orjusele peab lõpp tulema.»

«Seniajani on ta end orjuses oivaliselt tundnud.»

«Laske mul lõpuni rääkida, krahv. Naine peab saama mehega üheõiguslikuks.»

«Sellest ei saa asja,» pahvatas Ernst. «Mees ja naine pole ühesugused. Kolmnurga seadused ringis ei kehti.»

«See erinevus on ettekujutus. Milles see siis seisneb?»

«Naine toimib tunnete, mees mõistuse järgi,» ütles krahv.

«Mees võib olla objektiivne, naine on alati ainult subjektiivne,» väitis leitnant.

«Ka mina pean võrdõiguslikkust jubedaks,» arvas muusikadirektor. «Igaüks tegutseb oma loomuse järgi. Poliitiliste kihutuskõnelejatena on naised mulle jälgid. Pereema on mulle rohkem meelt mööda.»

«Nii see on, te tahate meid jälle vanadesse leemekulbi liigutaja rõõmudesse rõhuda,» hüüatas tüse daam vihaselt. «Oh neid hirmuvalitsejaid!»

«Mis teie sellest raskest juhtumist arvate, härra Winter,» küsis Lanna, kes oli sõnasõda muiates pealt kuulanud.

«Räägitakse palju ja mõeldakse muud. Naine peab naiseks jääma.»

«Ja teie, preili Schrant?»

«Ma'p tea ... minu meelest on mehed kõigist halbustest hoolimata üsna kenad.»

«Braavo, braavo!» plaksutas leitnant käsi.

«Ja nüüd, mu härrased, lahkume sõjarajalt ning asume rahulike teemade juurde.»

«Ega me vaenlased ole,» naeris krahv, «see oli vaid nali.»

«Olgu, olgu. Sihuke sõnasõda on lausa värskendav.»

«Niisiis — elagu daamid!»

Jutt jooksis siia ja sinna. Siis paluti Lannat laulda ja Ernst saatis. «Kuidas on?» küsis naine Ernstilt, kui nad klaveri juurde läksid.

«Palju sõnu . . .» sosistas mees.

Lanna noogutas. Siis pani ta noodid klaveripuldile. Ernsti läbis elektrilöök. Magusalt ja võrgutavalt kõlas:

«On vaba armulinnu lend . . .»

Koju minnes oli Ernst täiesti rahulik. «Kamraadid,» mõtles ta. Kodus kirjutas ta pika kirja Fritzule ja Elisabethile. Ta oli rahunenud. Kamraadid . . . Ent siiski nägi ta unes jälle toda naeratust . . . mis koosnes patust . . . nukrusest . . . igatsusest . . . ja ahvatles . . . ning ahvatles . . .

SEITSMES PEATÜKK

Kõrgest ateljeeaknast hakkas paistma esimene õrn ehakuma. Fritz pani pintsli ja paleti kõrvale ning silmitses oma tööd. Siis läks ta unistuste tuppa, süütas piibu ja võttis välja Ernsti pika kirja, milles see pajatas kohtumisest Lanna Reineriga. Fritz muutus mõtlikuks. Kas Elisabeth on tugev? Fritz teadis, et Ernst leiab jälle tee Elisabethi

juurde; kuid Ernstil oli ka kuum veri ja äge temperament. Noh, oli ju olemas tema, ja ta sai aidata.

Kuid . . . ta silmitses murelikult oma näo peegelpilti. Põsed olid jälle murettekitavalt lohku vajunud, nahk oli üpris kahvatu. Viimasel ajal oli ta taas hingamisega hädas, tal oli kuiva köha hooge ja ta higistas öösiti. Fritz oli tihti tahtnud surra ja ta ei kartnud surma ka praegu. Kuid praegu . . . praegu ei tahtnud surra. Ei, veel üks kevad elada. Vähem enda pärast, ehkki jumaliku saamise nim ja ime aina ka tema hinge uuendasid, ainult laste pärast, nagu ta neid nimetas. Neil võib teda veel tarvis minna. Ta südamesse sugenes rõõmus õndsus. Ta polnud veel maailmas tarbetu, oli inimesi, kes teda vajasid.

Koputati.

Elisabeth, mõtles Fritz ja hüüdis: «Palun!»

Sisse astus noor daam, seljas avara väljalõikega mustast siidist pluus. Poolde säärde seelik jättis nähtavale piltilusad jalakedrad ja sihvakad säärad. Fritz pidi hetke mälu värskendama. Siis meenus. Esimesel päeval koos Ernstiga kohvikus . . .

«Tere õhtust, preili Bergen.»

«Tere õhtust,» ütles neiu veidi ujedalt. «Teie sõber andis te aadressi.» — «Ma tean, ma tean. Mind rõõmustab, et te tulite. Mul on vaba õhtu ja ma ei teadnud, kuidas seda veeta. Nüüd on mul üllatus. Palun võtke istet . . . Siia, tugitooli.»

«Oi, kui ilus on teie pool!»

«Ernst nimetab mu kambrit unistuste toaks.»

«See on tõsi. Ja te elate kogu aeg siin, eks?»

Fritz pidi lihtsameelse küsimuse üle mu gama. «Jah, kui ma just välja ei lähe.»

«Ja mitte kunagi hotellis või nii?»

«Peaaegu mitte kunagi.»

«Ja olete täitsa omaette, täitsa vaba?»

«Jah.»

«Oh, küll teil on hea elada!»

«Nii hea võib olla igal inimesel.»

Neiu vangutas väheke koketselt pead «Jah... meestel küll; kuid meil, väikeste tüdrukutel...» ja ta võttis Fritzu ulatatud puuviljakorvikesest datli ning nagistas selle kallal oma väikeste hiirehammastega.

«Ka neil...»

«Kuid mitte üksi,» ütles näitsik, kõigutas sihvakaid sääri ja heitis Fritzule kõõrdpilgu

«Miks mitte?»

«Selle juurde kuuluvad härrad...» Preili naeris kõlavalt.

«Ega vabadus üksnes majanduslikus sõltumatuses seisa. Peaasi on sisemine vaba dus.»

«Ega ma seda nii mõtle. Ma mõtlen elu nautimisele, õnnele.»

«Kas see on üks ja seesama?»

«On küll.»

«Mida te elu nautimise all mõtlete?»

«Noh, kõiges kaasategemist.»

«Ning võimalikult tihti ja kestvalt?»

«Jah.»

«Siis olen mina väga õnnetu...»

«Teie?» kostis otsemaid.

«Kuid mul pole üldse seda tunnet!»

«Ei või ju ometi hapneda ja matsiks muutuda.»

«See on lööklause, mis ei ütle mitte midagi. Mine tea, kas ehk paljude nende kohta, kellest teie arvate, et nad elu naudivad, ei saa pigem öelda, et just nemad hapnevad ja matsistuvad, kuna just teised tõeliselt elavad.»

«Milles on siis elu väärtus?»

«Elul pole väärtust. See pole väärtusotsustus, te peate rõhutama «väärtust», mitte sõna «pole». Elu on olemas. Elavate inimestena ei saa me tema üle otsustada, sest meie oleme kõigest liikmed ja tungid. Elu on jumal. Me peame püüdma elada nii, nagu see meie siseloomusele kõige kohasem on. Kas me tegelikult elame ega vegeteeri, kes seda teab... Mitte keegi. Sest me ise ei saa elu üle otsustada. Ernst ütleb: «Puu elab, sest ta on kõigetunnetus, inimene on seda vaid harva...» Teised ütlevad: «Ainult inimene elabki.» Mine tea. Mina oletan, et elu on seesmine protsess, mitte väline mukk. Mulle on väärtuse mõõdupuuks need sisemised väärtused, mida ma oma eluviisiga omandan. Kuid kõige kaasategemisel omandatakse väga vähe seesmisi väärtusi. Omandatakse rafineeritust... vilumust, ühesõnaga, välist eluviisi. Eks sedasi pea olema, muidugi, kuid üksi kõlab see õõnsalt. Peab lisama süvenemist. Pisikese lille või sääse kogemisest võib saada rohkem kasu kui mõni teine, kes on kihutanud läbi kogu Egiptuse.»

«Te siis arvate, et ülim õnn on toanurgas?»

«Kui te seda nõnda tahate nimetada, siis

jah! On ka isandlikke loomuseid, kellel peab olema iseendani jõudmiseks kõike — maru ja vaikust. Oluline ju ongi iseendani jõuda! Vana ütlemine — tunne iseennast! Naise puhul võib selle peaaegu normiks seada, mehe puhul on see isikupärasem. Naisel on tee iseendani oma minast loobumine — jõudmises minast sinani; väliskujus — mitte mehe süvasisimas katastroofis — armastatud mehele andumises ja lapses edasielamises.»

«Kas igal naisel?»

«Peaaegu igal!»

«Aga muu? Väljaelamine ja kaasalöömine?»

«Petukraam! Meelepete ja uim. Õiget naist peab iiveldama ajama ja kaasa tundma panema see sädelev vaesus, mille on loonud ostetav armastus.

Nad sahkerdavad oma keha maha vahuveini ja kirju pudi-padi eest... vähe sellest — parseldavad maha ülima! Oma õnne! Palun mõistke mind õigesti. Ma ei ole vagatseja ega papp ja ma ei hinda õnne ei seaduse ega moraali vaatevinklist. Ma olen inimene ja hindan kõike inimlikust vaatevinklist! Ja inimlik on ka naise õnn — armastus! Kas tasub selle üleva ja jumalikuga tegelda koos viimaste raipenahkadega ning müütada seda oma ihara himu eest vrakkidele, varedele ja oinastele? Andestage, kui olen jäme! Ma mõtlen seda ausalt. Ma mõistan väga hästi, kui neiu andub armastusest. See on igapäevaasi ja seda ei maksa iialgi hukka mõista! Ma saan aru veel sellestki, kui tüdruk andus siidsukkade ja raha eest... Ma ütlen — saan aru! Heaks kiita ma seda ei

saa. Sest seal, kus armastus on müügiobjekt, on minu sallivusel ots. Vaesekestele peab kaasa tundma. Pikapeale, varem või hiljem, ärkavad nad oma sõgedusest. Kuid uskuge mind ühes: pole midagi hirmsamat kui pead endale ütlema: mu elu on viltu läinud!»

Fritz oli enda hoogu rääkinud. Trix Bergen oli väga kaameks muutunud.

«Ja kui ollakse eksinud kergemeelsusest ja ollakse mindud osteta...» Trix vakatas.

«Siis on naise elu viltu läinud. Ainus tee oleks mitte iialgi oma sõgedusest ärgata... mitte iialgi...»

Trix hingeldas. «Ja kui... kui ta siis ikkagi... ärkab?»

Fritz vaatas üksisilmi enda ette. «See on hirmus... meeleheide...»

Trix hüppas püsti ja hüüatas kirglikult: «Ja surm! Ja surm! Vette!» ning tahtis uksest välja söösta.

«Stopp...» hüüdis Fritz ja hoidis teda raudse haardega randmest. «Stopp!»

Neiu varises kokku ja nuuksus tagasihoidmatult. «Laske lahti... kõik on asjatu... kõik...»

«Ei ole,» ütles Fritz ja ta silmad helkisid, «kõik on veel võidetav! Miski pole kaotatud! Nüüd algab tee!»

Trix lamas nuttes tugitoolil. Hämardus.

«Vaadake,» ütles Fritz vaikselt ja tungivalt, «see ongi meis imepärane. Me ei saa ainsatki silmapilku teist korda elada. Siiski saame paljut uutmoodi elada. Rohu võib maha niita, kuni juur pole katkenud, kasvab ta uuesti. Kuni naisesüdame võimed pole surnud, pole miski kadunud. Süda raputab

inetuse endalt maha, ja kõik on jälle hästi. Vaadake mõttetera mu seinal: kõik on hea.»

«Mitte minul.» ägas Trix.

«Ka teil. Vaadake mulle otsa.»

Neiu tõstis niisked tähed ülespoole.

«Kas te väga igatsete kaotatu järele?»

Taas tumestasid jämedad pisarad pilku ja Trix noogutas nuuksudes.

«Siis on see teis veel alles. See ongi naises mõistatus ja ime — ta võib käia läbi soode ja mudasse peaaegu uppuda... ning jätta kõrbe selja taha puhtana ja plekita. Ta võib patustada ning olla siiski süütu ja puhas. Ta on nagu fööniks, kes end ise põletab ja tuhast noorenenuna tõuseb.»

Trix küsis murdunult: «Kas kõik võib veel muutuda?»

Fritz küsis heasüdamlikult: «On teil selleks tahet?»

Neiu surus käsi kõvasti kokku ja ohkas palavalt: «Jah.»

«Siis on kõik juba hea. Seesmiselt! Ja see on peaasi. Tuleb veel vaid välised asjad ringi seada ja korrastada. Kas ma tohin paluda, et te räägiksite; siis saaksin ehk veel nõu anda ja aidata.»

Trix noogutas ja pajatas vana lugu, mida katkestas rohke nutt.

Ta oli heast perekonnast. Kuum veri ja seiklushimu olid vastuolus vanemate ranguse ja mõistmatusega. Ta oli kuurordis juhuslikult tutvunud rikka elumehega, kes oli talle rääkinud maailmast ja galantsest elust. Trix oli temaga kaasa läinud ja vanematele kirjutanud, et need teda ei otsiks. Nii see juhtus. Mees, kellest Trix arvas, et see te-

maga abiellub, oli tüdrukust peagi tüdinud. Neiu oli meeleheitel — kuid oli peagi alistunud, sest teisi mehi oli küllalt. Nii oli kestnud kaks aastat.

«Ma mõtlesin sageli oma neiupõlve unistustele — süda kiskus kokku ja voolas valust üle. Siis ma naersin ja läksin tantsupeole. Küllap see oleks jätkunud, kui ma poleks kohanud teid ja Ernsti. Ma ei näinud tagasiteed. Teie sõnad kiskusid äkki ära peegli, mis mind pimestas. Ma pidin teie poole tulema.»

«Ja teie vanemad?»

Trixi suu tõmbles jälle.

«Andke mulle nende aadress.»

«Kas te tahate...»

«Jah.»

«Oh... siin...» Trix kritseldas aadressi märkmikku.

«Ja nüüd räägime millestki muust.»

«Teie pool on nii rahulik. Hoopis teistmoodi kui mujal. Üldse mitte elegantne, kuid palju-palju ilusam.»

Trix vaatas ringi. «Kes see on?» küsis ta siis ja osutas kaunile pildile.

«Naine, keda ma väga armastasin.»

«Armastasin?»

«Ta on surnud.»

Trix võttis arglikult Fritzu käe ja silitas seda õrnalt.

Fritz küsis: «Kas teid Osnabrückis tuntakse?»

«Ei, ma olen siin varem ainult mõne päeva olnud.»

Fritz noogutas. Pärast näitas Fritz Trixile

maale, andis mõne raamatu lugeda ja rääkis oma noortest sõpradest.

Hüvasti jättes küsis neiu ujedalt: «Ja mis ma pean . . . selle eest . . .»

Fritz naeratas. «Te peate uue ümbrusega harjuma. Siis te enam ei küsi nii. Tulge varsti jälle.»

Trix vaatas Fritzule pärani silmi otsa. «Mitte midagi?» Tal läksid silmad märjaks. «Millega ma olen nii palju headust ära teeninud?»

«Teil tuleb harjuda enesestmõistetavustega. Me oleme ju inimesed.»

Fritz jäi viivuks mõtlikult seisma. Siis võttis ta kriidi ja kirjutas oma pruunile seinale: «Naine — sa igavene mõistatus!»

Hilisõhtul astus läbi Elisabeth. Ta nägi sõnu seinal ja küsis: «Onu Fritz, mis see tähendab?»

«See tuli mulle pähe täna õhtul.»

Fritz rääkis õhtu juhtumustest. Elisabeth oli väga liigutatud.

«Ta ei tunne siin ühtki inimest,» ütles Fritz, «ja ka teda ei tunne keegi. Ma mõtlesin, et peaksid temaga väheke tegelema. Sa võid seda rahumeeli teha, sest siin teda ei tunta.»

«Onu Fritz, kui ka . . . ma teen seda meeleldi . . .»

«Ma teadsin seda.»

«Tead, mul on midagi ilusat täos. Vaata, sel neiul on praegu kriis, ta ei tohi palju mõelda. Tal peab tööd olema. Kuid mitte kehalist või mehaanilist. See rõhuks teda veel rohkem maha. Ei, ta peab rõõmsaks saama. Kui mina kurb olen, püüan ma kellegi meelehead või muidu midagi head teha; siis hakkad teise rõõmust ise rõõmustama. Kõige parem on, kui saad inimlikult aidata. Ma tean midagi ilusat, millest tahtsingi sulle rääkida. Ma nimelt palusin tädi, et ta läheks lastehaigla vanemõe juurde ja küsiks, kas ma võiksin seal vabatahtlikult hommikuti või mõnel teisel ajal haigeid põetada. Ta tegi seda ja vanemõde, mu tädi sõbranna, ütles, et kui mul on tõsi taga ja see pole lapsetuju, siis võin minna. Tööd olevat enam kui küllalt. Ma olen nii rõõmus! Mõtle, onu Fritz, kõigi nende armsate jütside ja mannide peale . . . põetamisele ja . . . oh, see on nii ilus teisi aidata! Tulgu temagi sinna! Ma küsin kohe ülemõelt, ta lubab kindlasti; ma küsin lihtsalt oma sõbratari eest.»

«See sobib hästi,» nõustus Fritz, «ju see on parim võimalik lahendus. Ma teatan talle kohe homme.»

«Tee seda, onu Fritz.»

«Ja kas ka sa ise tahad haigeid põetada?»

«Jah, mul peab tegevust olema. Tahan teoga aidata. Ja nüüd loe mulle oma luuletusi.»

Fritz võttis raamatu välja ja hakkas vaikse looritatud häälega lugema.

Sellest, mis oli kunagi.

KAHEKSAS PEATÜKK

Ernst oli tihti Lanna Reineriga musitseerinud. Naine oli suhtunud temasse kui kamraadi. Ernst oli pidanud talle palju Fritzust ja unistuste toast rääkima. Kui ta kord Eli-

sabethi mainis, jäi Lanna kuulatama. Ernst läks Lanna küsimusest vaikides mööda. Siis tekkis naise suu ümber taas too kummaline põhjendamatu naeratus. Ta tunnetas sügavalt Ernsti aredat ja pingul noorust, eriti kuna mees ta teistest tuttavatest nii väga erines. Lanna armastas Ernsti nooruslikkust ja jonnakust ning ebamäärasust — kujunevat kunstnikku.

Ernst kõndis heas tujus läbi õhtuste tänavate ja helistas lauljatari korrusel. Lanna avas ise.

«Ahaa, härra orkestrijuht! Mu kammerneitsil on vaba päev, ma pean ise külalistele avama ... Tulge sisse.»

Lanna läks Ernsti ees läbi tubade. Tal oli seljas imekaunis rüü, mis ta klassikalisi kehavorme esile tõstis.

Muusikatoa kõrval oli väike kütkestav ruum, lauljatari õhtubuduaar, nagu ta ise seda nimetas.

«Te tohite mu buduaari tulla,» ütles Lanna, võttis Ernsti toodud roosidest ühe tumepunase ja kinnitas juustesse. Seejuures vajusid varrukad tagasi ja paljastasid mandlikarva käsivarte pehme ümaruse.

«Tulge siia ... pehme peale ... nii ... siin on padjad ...» Lanna võttis teekannu ja kallas sisse, ulatas ise Ernstile suhkrut ja pani taldrikule küpsiseid. Kui Lanna nii lähedal istus, lehvis Ernsti ümber imeliselt magus parfüüm. Ta oli uimas ja sõi nagu unenäos.

«Teie silmad on jälle nii võõrad, härra Winter.»

«Jumala kaotanud silmad ...»

«Jumala kaotanud ...»

«Kõik, mida näen, puruneb mu silmis. Ma otsin paika ja pidet, kuid leian näivust ja pettu.»

«Ärge mõlgutage nii palju.»

«Ega ma tahagi seda teha ...»

«Vaadake mulle otsa.»

Ernst kastis oma jahedate hallikassiniste silmade pilgu Lanna imekaunitesse tumedatesse tähtedesse.

«Nüüd on pettus te silmist kadunud ...»

Ernst tahtnuks igavesti nõnda istuda. Ta vaatas saledaid käsi, mis tema eest hoolitsesid ja imes endasse kummaliselt magusat parfüümi. Õhtueha levis summutatult läbi aknakardinate ja täitis ruumi roospunase kumaga.

Ernst tõmbas käega üle silmade. Ta unustas mineviku ja tuleviku. Lanna Reiner ütles võnkuva häälega: «Nüüd peame videvikutundi.»

Ta koristas graatsiliste pikaldaste liigutustega laua. Ernst seiras imetledes ilusat kuju, mida ümbritses õhtukuld.

«Ma istun meeleldi hämaras. Kõik värvid ja vormid muutuvad ähmaseks ... õrnaks ... Videvik toob ilusaid unistusi ...

«Milleks on vaja unistusi, armuline preili ...»

Lanna silmitses Ernsti vidukil silmi.

«... Need on vaid nõrkadele inimestele ... Tegu ja elamus on kõik. Ja ometi ... unistused ...» Ernst ütles seda üpris mõtlikult. «Ka unistada on nii ilus ...»

Unistused.

Lanna alustas oma jumaliku häälega Wag-

neri etüüdi «Tristanist ja Isoldest»: «Ütle, mis imelised ulmad . . .»

Ernst astus tasasel sammul lahtiste ukseesriiete vahelt läbi ja hakkas saatma. Lanna, ise ikka veel vaoshoitud häälel edasi lauldes, järgnes talle ja pani noodid klaveripuldile.

Seejuures riivas ta varrukas Ernsti laupa. Meest läbistas magus uim ja jäi ta vere otsekui värelev laul. Lõpmata kurvalt helisesid igatseva meloodia neli- ja viiskõlad: «Ulmad . . . ulmad heal ajal . . .» Ja veel kord: «Ulmad . . .» Ning vaibudes: «Ulmad . . . ulmad . . .» Klaveri järelkaja.

Ernst laskis käed rippu. Lanna Reiner seisis ta ees ja silmitses teda salapärase pilguga.

«Kõik on elus unistus . . . tõelus on hall ja tühi . . .»

«Ei . . . unistus on unistus . . .»

«Ja elu . . . Ernst Winter . . .» kostis hääl hämarusest.

«Ime . . . Lanna Reiner . . .»

Õhtupäikese langev kiir asetas Ernsti laubale kuldse krooni.

«Kas te usute elu imesse, Ernst Winter?»

«Jah . . . Lanna Reiner.»

Ilus suu värises. Vaikne hääl küsis: «Kas te mulle ei taha seda õpetada?»

«See on vaid usk . . .» ütles Ernst peaaegu äraolevalt, pilk igaviku kauguses.

«Kas ta ei peta, Ernst Winter?»

«Ei iialgi . . . Lanna Reiner.»

Videvik kudus nende häältest siniulmade kohale hõbelindi.

«Ma igatsen ime järele . . . Ernst Winter . . .» ütles ilus naine klaveri ääres unelevalt.

«Mul . . . on . . . ime . . .» ütles Ernst väga vaikselt ja aeglaselt ning libises tundetulvas naise ette põlvili.

Lanna vaatas teda tükk aega ja pani oma saleda käe kergelt Ernsti laubale.

«Videvikutund . . .» sosistas Lanna ja läks aegamisi oma tooli juurde.

Ernst oli tõusnud ja vaatas naist suuril äraolevail silmil.

Lanna istus viimases õhtukullas, milles voogas juba hämaruse sina. Ta sügavtundelised silmad olid suunatud Ernstile.

Ernst langetas pea.

Ning läks ja peitis pea Lanna sülle.

Naine paitas ta pead.

Ernst vaatas Lannale otsa. Naise nägu oli kaame ja ta silmad olid erutusest päris tumedad.

«Poisu . . .» ütles Lanna tasa . . . ja suudles Ernsti silmi.

«Armsad küsivad silmad . . . igatsev suu . . . Poisu . . .»

Öösel magas Ernst sügavalt ja unenägudeta. Hommikul näis see kõik talle hullumeelse unenäona enne kukelaulu. Ernsti meeleolu oli kummaline . . . pooleldi kurb . . . pooleldi õnnelik. Ta asus töö kallale, et unustada juurdlemist. Lanna Reiner oli nii kauge . . . nii võõras . . . Ernst peaaegu ei mõelnudki talle. Ta mõtles Elisabethile ja tundis, et see oli talle lähedane ja et ta armastas neidu väga. Pärastlõunal nägi ta oma elamist juba teiste silmadega. Ta südant täitis rahutu ootus. Aina ja ikka võttis ta raha-

taskust Lanna kingitud loožipileti uskumaks, et see on tõsi.

Ernst korrastas end hoolikalt ja läks sil pikkamisi teatri poole. Ühel kuulutustulbal oli ooperi plakat. Ernst peatus ja luges «Madame Butterfly» — Lanna Reiner. Ini mesi möödus ja nemadki lugesid. «Reine mängib Butterflyd,» ütles keegi mees, «läh me kähku, et me piletist ilma ei jääks.»

«On ta hea?» küsis mehe kaaslane lahku des. «Väga hea . . .» kuulis Ernst veel. Ta huulil mängles uhke naeratus. Lanna Reine Naine oli eelmisel õhtul teda suudelnud Ernst peatus iga kuulutustulba juures ja luges aina: «Madame Butterfly» . . . Lanna Reiner . . . ja oli õnnelik.

Kui Ernst looži astus, helistati juba. Puccini raskepärane muusika lummas teda ja lummus kadus alles siis, kui madame Butterfly lavale tuli.

Ernsti läbistas hõõguv rõõmuvärin. Iga tooni, iga kõla puhul mõtles ta: «Minu Lanna . . . minule!» Nüüd märkas Lanna teda ja noogutas vilksamisi . . .

Ernst oli joovastuses. Kui kõigilt rõdudelt mürises aplaus, pärlendas omamisteadvus Ernstis nagu tume hõõguv vein.

Ernst vaatas lavale viidavaid lilli ja pärg põlgliku muigega. Sosssepad . . . mõtles ta . . Tehke mis tahate . . . Tema poisu olen mina

Ernst käis igal õhtul ooperis. Lanna oli teda viinud mitmesugustesse hea seltskonna ringidesse ja salongidesse, ning teda kutsuti sinna tihti. Nii kulus aeg, millal ta Lanna seltsis või oma töö kallal polnud, seltskonnas viibides.

Ühel pimedal tormisel sügisõhtul saatis Ernst Lanna teatrist koju. Ta tõstis Lanna autosse ja tihedalt teineteise vastu liibudes sõitsid nad vaikides kogu tee. Lanna oli sel õhtul väga järeleandlik. Kui auto ta kodu ees peatus, palus ta vaikselt: «Tule kaasa.»

Ernst läks koos Lannaga üles. «Ma andsin kammerneitsile vaba öö,» sosistas naine trepil ja avas ukse, «tema ema on haige.» Pimeda trepi salapära pani Ernsti vere äkitselt pulbitsema ja pulsi sagedamini lööma. Akilises tundelõõsas suudles ta lukuaugu kohale kummardunud Lannat kõrva taha. Naine ajas end rapsaki sirgu ja vaatas Ernstile imeliselt sädeleval pilgul otsa. «Sina!» sosistas ta peaaegu ähvardavalt.

Lanna süütas buduaaris batikmustrilise varjuga põrandalambi ja läks magamistuppa riideid vahetama. Ta jättis ukse praokile ja lobises Ernstiga. Rubiinpunaselt valgustatud magamistoa uksepilu avaldas Ernstile maagilist mõju. Ta veri kohises, tema meeli uhtus voogav meri. Ent ta surus hambad risti ja naeratas kramplikult.

«Nõnda, mu poisu, siin olen ma jälle. Ma tegin oma olemise väheke mugavamaks, eks ole, sa andestad ju . . .»

Lanna jättis magamistoa ukse paokile. Tuli põles edasi ja pilust paistis päevatekiga kaetud valge voodi serv.

Lannal oli seljas purpurne hommikumantel, mille kohal ta vandlikarva nägu paistis piltilusalt kahvatuna. Ta oli oma brünetid juuksed keeranud lõdvalt kreeka sõlme, mida läbis kitsas sädelev võru. Mantel oli eest

kokku tõmmatud ja Lanna astus pikkamisi ning unistavalt naeratades Ernsti poole.

Ernstile olid ruum ja aeg ammu kadunud — kaikuv maailm mühises kusagil kaugel, kõik oli ulm ja pett — polnud midagi tõelist peale sulgpehmete patjade ja diivani, tuhmilt valgustatud ruumi ja muinasjutuliselt ilusa naise ta ees, kes naeratas nii kummaliselt ... nii kummaliselt ...

«Poisu ...» vaikselt, ahvatlevalt.

«Lanna ... sa kummaline ... armsaim ...»

«Poisu ...» Veel vaiksemalt, otsekui harfiheli suveöös.

«Võluv ... tundmatu ...»

«Poisu ... ma armastan sind ...» üsna vaiksel sosinal, kergelt kummardudes.

«Oo, sina! Virvatuli ja tõrvik! Mu sina hinge leegitsev lõõsk! Vapustav palavik nuuksuv süda, punav õndsus, mille panen su jalgade ette, oo, sa mu igatsuse lõõsk ja uim! Oo, sina ... Su silmaküünalde kütkes laulab mu veri sulle kumisevat viit ... sina ... sina ... sina ...»

Ernst surus lauba vastu purpurset mantlit.

Lanna hakkas vaevukuuldavalt ümisema:

«On vaba armulinnu lend ...»

ja ümises edasi, kuni kostis lummavmagusalt: «Kui armastan, siis hoia end ...»

Ernst hüppas püsti, surus Lanna enda vastu ja suudles teda ... suudles ... ta silmi, põski, laupa, punasuud, kumavat kukalt, pärlmutterõlgu, nii et naise pea vajus taha ja ta huultele ilmus võrgutav naeratus. Ernsti valdas lõõmav joovastus, Lanna õlgade kumav valevus pimestas teda ja joovas-

tas. Ning nüüd sirutas ta välja oivalised paljad käed, embas Ernsti summutatult häälitsedes ja sosistas segaseid armusõnu: «Poisu ... mu poisu ... mu südame süda ... armas ... sa kuldne ...»

Lanna juuksed olid vallandunud ja voogasid Ernsti käsivarrel. Mees surus neisse näo ja suudles naist, nii et see vankus. Huuled avali, silmad janunevad ja kummaliselt hõõguvad ootas Lanna mehe huuli ja nautis suletud silmi tema suudlusi, mis läksid aina metsikumaks ... kuni ... ta ohates vajus Ernsti käte vahelt diivani jääkarunahale ja ta hingeldades Ernstile küsival pilgul otsa vaatas.

Ernst lõõmas ja lõkendas — ta mõtted olid varjunud —, ta tundis end kuningana ja jumalana, lõpmatus murdis temast läbi, tuhat tõrvikut lõi põlema, maailmad kägardusid ta käte vahel, Vesuuvi õhetus põles ta silmis ja Lanna näos.

Purpurne mantel oli nihkunud ja laskis paista Lanna rindade algavat kumerust, rinnad ise kadusid pesu lõhnavasse voogu. Siidsukkades sihvakate säärte imekaunis kuju kadus habraste põlvede kohal võrgutavasse pitsirägastikku.

Valgus oleks justnagu murdunud Ernsti lauba ümber, ta nägi veel ainult nagu läbi punase loori seda kummaliselt magusat naeratust, mis teda alati oli ahvatlenud, naeratust, mis koosnes patust, nukrusest ja igatsusest. Ning Ernst kuulis Lanna häält otsekui läbi meremüha: «Tule!»

Purpurne joovastusulm mühises Ernsti

ümber, ta sööstis juubeldades Lanna poole, võttis ta sülle ja kandis ootavatele patjadele.

ÜHEKSAS PEATÜKK

Fritz seisis jälle peegli ees. — Peeglike, peeglike, seina peal. Ta oli tihti köhinud ja öösiti sagedamini higistanud. Sellegipoolest otsustas ta lähenevast talvest hoolimata Rostocki Trixi vanematele külla sõita. Ta oli neile kirjutanud ja ka vastuse saanud. Vanahärra Bergen kirjutas sõbralikult ja tagasihoidlikult, et ta tuleb mõne nädala pärast Osnabrücki, siis võiks ta Trixi asjus vajalikud korraldused teha. Ent Fritzule see ei sobinud. Ta ei soovinud välist hoolitsust Trixi eest; siis komistaks neiu peagi jälle. Nõnda tegi ta järsu otsuse ise Rostocki minna ja ise asja lõpule viia. Ühel udusel novembrihommikul sõitis ta ära, olles enne Trixi veel kord südamlikult julgustanud.

Elisabeth ja Trix olid headeks sõbratarideks saanud. Talle omase lahedusega oli Trix kiiresti kohanenud Elisabethiga, kes oli oma lahkusega selle ka kergeks teinud.

Elisabethil oli palju tegemist. Ta töötas palju lastehaiglas ja mõlemast, nii Elisabethist kui ka Trixist oli vanemõele juba tuge ja rõõmu. Elisabethi vaimne headus tegi temast lastele pühaku ning nad kiindusid õde Elisabethisse lausa liigutava austuse ja armastusega.

Elisabeth oli viimastel kuudel naiselikumaks muutunud. Tema peenest lapselikkusest oli saanud heasüdamlik naiselikkus. Fritz oli kord Elisabethi kohta öelnud: «Ta käib oma rada nii unenäolise kindlusega, otsekui ta võiks käia suletud silmi.»

Friedi ja Paulakese vahekord oli ikka veel aasimisjärgus. Friedis oli idanenud kerge sümpaatia Elisabethi vastu. Kuid mehel polnud neiu südame võtit ja ta ei teadnud, milline see võti on. Nad olid paljudes asjades tiiga sarnased. Elisabeth oli Friedile nagu õde. Paulakese silmad olid vahel hajameelsed. Ta seisis sageli Ernsti portree ees, mis ikka veel ateljees rippus.

Esimesed noorusmured.

Fritz märkas seda ja rääkis ühel õhtul Paulakesega kaua, pärastpoole ka Friediga. Nii aitas Fritzu headus neid elu esimestest konarustest üle.

Mõne päeva pärast jõudis Fritz tagasi. Trix sööstis otsekui hingetult tema poole. «Onu Fritz...» Trix vaatas Fritzule pelglikult otsa.

«Kõik on korras... Trix.»

«Oo...» Neiu nuttis ja nuttis.

«Ära nuta... Trix.»

«Ega ma nutagi... see tuleb rõõmust. Lõpuks... Lõpuks ometi tunnen kindlat pinda jalge all.»

Viivu pärast Trixi erutus mõõnas.

«Räägi sellest, onu Fritz... Kuidas kodus lood on. Kuidas... kuidas... läheb... mu emal?»

«Ta on vanaks jäänud, laps. Ta palub sind tervitada ja palub peatselt... väga varsti... tema juurde minna.»

Trix sööstis püsti: «On ... see tõsi ... onu Fritz?»

«Nii see on ... laps.»

«Oo, ema ... ema ...» Südantlõhestavalt veel kord: «Ema ... sa hea ... hea ... ja mina ... mina ...»

Fritzu silmad läksid niiskeks.

«Onu Fritz, seda suudab teha ainult ema ...»

«Jah ... ema ... Emad on maa peal kõige liigutavamad. Ema ... tähendab andestamist ... ohvrit.»

«Ja isa?»

«Ta oli alguses jahe ega tahtnud suurt kuulda võtta. Küllap see oli minu, võõra ees mask ... ja võib-olla ka tema enda ees. Ta ütles, et on su hüljanud ega ole tema võimuses midagi muuta. Ma meenutasin talle Kristuse sõnu: «Sa ei pea andestama seitse, vaid seitsekümmend korda ...» Ta jäi kindlaks — või vähemalt näis see nii. Siis rääkisin talle tema enda süüst. Et ka tema on süüdi. Ta ei vaevunud sind mõistma, otsustas sinu üle oma seisukohalt ja tõukas su sel viisil võrgutaja küüsi. Ei piisa, kui lapsi armastad, seda peab ka välja näitama. Lapsed on õrnad lilled ... nad nõuavad valgust ... ja kui nad seda ei saa, pööravad nad kiiresti pea mulla poole. Kas tahab ta nüüd, millal tegematajätmist on võimalus heaks teha, sind veel kord viletsusse jätta? Ja muud seesugust. See vapustas teda. Ma ei andnud järele, kui ta ägestuda tahtis, ja lõpuks jäi ta nõusse. Nüüd tekkis tal teisi kahtlusi. Sinu maine kahjustaks su õdesidvendi. Ma rahustasin teda, et sellest ei tea

praegu keegi ning et sa oled põhiliselt puhtaks jäänud. Lõpuks andis ta järele. «Öelge talle,» palus su isa, «et neid kaht aastat pole olemas olnud.» Ja su õed-vennad rõõmustavad, et nende õde, kes nii kaua on pansionaadis elanud, varsti jälle koju jõuab. Sa olid pansionaadis — see on Rostockis teada ja nii peab see jäämagi. Sellest piisab maailmale.»

«Onu Fritz ... armas, hea onu Fritz ...»

«Kõik on jälle hästi, Trix ... Varsti oled oma vanemate embuses.»

«Oh, onu Fritz, siis pean ma sinu juurest lahkuma.»

«Jah, laps ...»

«Kuidas ma sinuta hakkama saan ...»

«Sul on ema ...»

«Ema ...» Trixi nägu leebus. «Ent ometi ... onu Fritz ...»

Trix püüdis Fritzu käsi suudelda. Mees tõmbas need kähku eest ära. Neile oli kukkunud jäme pisar.

«Sa sõidad esmaspäeval, Trix. Kuid pühapäeval tuleme kõik sinu lahkumispeole.»

«Jah ...»

Trix seisis veel kaua ja vaatas Fritzule tummalt otsa. Siis ta lahkus ... Fritz süütas lambi. Novembriudu voogas muinasjututoa ümber. Taevas oli tähitu. Kuid lamp kuldas rahu.

Hiljem tuli Elisabeth.

«Ma rõõmustan nii väga, et sa jälle siin oled, onu Fritz.»

«Ja mina, et ma taas kodus olen.»

«Mida sa korda saatsid?»

«Trix sõidab esmaspäeval koju.»

Elisabeth noogutas. «Ma teadsin seda. Kui keegi seda suutis teha, siis sina. Ma olen Trixiga nii väga harjunud.»

«Kuidas su hoolealustel läheb?»

«Nad kasvavad. Täna seisin raskesti haige lapse voodi ees — vaene poiss on halvatud... Söötsin talle lõunasööki lusikatäishaaval. Korraga võttis ta mu käest kõvasti kinni ja ütles tähtsa näoga: «Tädi Lisa... Sinust peab minu ema saama.» Ma pidin seda talle lubama. Ta ei ela enam kaua. Kurnatus. Ema pole tema eest suurt hoolitseda saanud. Tal on veel kuus last ja ta peab leiba teenima. Nüüd kannab poiss oma armastuse minule üle. Ma võiksin soovitada igale inimesele, kes midagi unustada või rahu leida tahab — põetagu haigeid.»

«Jah, see asendab paljut.»

«Ja annab lohutust; sest loobuda on raske.»

«See ei pea alati loobumine olema, Elisabeth.»

Tüdruk vaatas Fritzule kurvalt otsa.

«See võib olla ka ainult eksitus... vajalik tee... meelepete ja ometi läheb kõik hästi.»

«Kas arvad, onu Fritz?»

«Jah, Elisabeth.»

Neiul purskasid silmist pisarad.

«Kes pole kunagi kodukohast eemal olnud, ei tunne selle võlu ega oska seda hinnata. Alles võõras maa õpetab selle võlu tundma. Võõrsil ei jää kodu võõraks, vaid saab veel armsamaks.»

«Mina armastan teda nii väga...»

«Ta leiab tee sinu juurde tagasi. Armastus on ohver. Ka rohket egoismi nimetatakse

armastuseks. Alles see, kes armastatud inimesest vabatahtlikult loobuda suudab, et see õnnelikuks saaks, armastab teda täielikult.»

«Mina seda ei suuda. Siis peaksin iseendast loobuma.»

«Ja kui tema seeläbi õnnetuks saaks?»

«Õnnetuks...» Elisabethi hääl värises, «ei... seda... ei... tohiks... temaga juhtuda... Siis... ma parem... loobun.» Elisabeth nõjatas pea vastu toolileeni: «Kuid see on... nii raske... nii raske...»

«Sa ei pea seda tegema,» ütles Fritz vaikselt, «ta on sinu ja sina oled tema. Ma tean seda. Ka sa ise tead, et sa oled tema oma; kuid tema ei tea veel, et ta on sinu oma. Kuid usu mind — ta on seda. Tema sügavaim hing kuulub sulle.»

Elisabeth vaatas Fritzule pisarmärgade silmadega otsa.

«Sa oled nagu haruldane lill, Elisabeth. See avab õie päikesele vaid kord, ja siis ei ilal enam. Nii avaneb ka sinu süda armastusele vaid kord, ja siis ei iial enam.»

«Nagu mu emagi. Ma saan inimest armastada vaid kord elus. Mu süda kuulub talle... alati... igavesti...»

«Jah, Elisabeth... Ja Ernst?»

«Ma armastan teda.»

Jäi vaikseks. Lambivalgus paistis Elisabethi kuldsetele juustele.

«Mignon...» ütles Fritz mõtlikult.

«Elisabeth, sa tead, et elu teed on imelikud. Öö ja päev vahelduvad — ka Ernstis.»

«Ta kirjutab nii harva...»

«Oled sa tugev, et kuulata?»

Elisabeth noogutas.

«Üks lauljanna, kes vahetevahel siingi külalisetendusi andis, on nüüd Leipzigis.»

«Kas Ernst armastab teda?»

«Teisiti... mitte nii... ta armastab sind. Ta on tolle naise mõju all. Ernst saatis mulle kirja, milles ta paljut riivab. Ma annan selle sulle.»

Elisabeth luges.

«Seda ma arvasin.»

«Ma ei andnud kirja, et sulle haiget teha, vaid näitamaks, et seal on midagi muud lahti. See on puhtmeeleline uim, mis iga noormeest kord valdab. Pilkliku ja ägedalt heitleva Ernsti puhul oli see võimalik ainult selles kõige ahvatlevamas vormis, kus ka edevus kaasa räägib. Ta ärkab ega mõista siis enam iseennast. Kuid ta peab ise ärkama. Muidu jääb haav alles. Noa ja kääridega ei tohi kiirustada. Suudad sa oodata, Elisabeth?»

«Ma suudan.»

«Kui sa praegu Ernstist solvunult ära pööraksid, oleks selles eelarvamust, riivatud edevust ja vana tava. Jätkem selline armastus neile inimestele, kel on oluline ka armastuses ainult head muljet jätta. Ei, Ernst vajab sind praegu rohkem kui kunagi varem. Kas tahad ta maha jätta?»

«Ei, onu Fritz.»

«Nüüd tead sa kõik. Kas teeb väga haiget?»

«Ma ei näe seda.»

«Kas tunned, et kõik on siiski nagu ennegi? Sa tunned Ernsti faustilikku loomust — tema heitlust iseendaga. See eksitee on vaid katse unustada, tema heitluse väljendus.

Enamgi, see pole eksitee, see kuulub Ernsti juurde. See on tema heitluse kiirgus. Ta ei saa rahu enne, kui on jälle oma teele jõudnud. Ja see tee on sinus. Kas sa usud seda?»

«Nüüd tean seda jälle. Teadsin ennegi. Kuid enne olin nii masendatud. Nüüd on jälle hea.»

«Head ööd, Elisabeth!»

«Head ööd, onu Fritz!»

Fritz näitas trepile tuld.

*

«Nüüd läheb juba vara pimedaks,» ütles Fritz.

Ahjul särisesid küpseõunad. Nende lõhn hõljus hubaselt läbi unistuste toa. Nad kõik olid unistanud ahju loitleva tule ees, mille vilkuvad punased helgid vupsasid üle seinte ja põranda. Nüüd tegi punakas lambivalgus tuhme nägusid heledamaks. «Viimast korda unistuste toas,» ütles Trix värisevi huuli, «kuidas on see võimalik? Elisabeth, kas sa armastad mind ka edaspidi?»

«Aga, Trix! Sa tuled varsti jälle meile. Jõuludeks... või lihavõtteks...»

«Seda ma teen, muidu ei pea ma üldse vastu.»

Fritz tuli küpseõuntega. «Tulge, lapsed. Sügisel ja talvel saab iga õhtu küpseõunu. Ma kuulan nii hea meelega nende lobisemist, kui nad on ahjus. See on nii salapärane ja rahulik.»

«Nagu kõik sinu juures, onu Fritz,» ütles Trix.

«Kogu rahu on eimiski, kui pole üht — südamerahu.»

«Nii see on, Fried. Ja selleni aitab meid ainult rahu iseendaga. Ja selle tee nimi on eneseotsimine. Mõnel läheb see kergemini, teisel raskemini. Meie seast on see kõige raskem Ernstil. Kuid ta on enese ees aus; seepärast on ta teel.»

«Ent see on raske, onu Fritz. Ma arvasin kogu aeg, et enese ees saab küll aus olla, ainult teiste ees mitte. Nüüd näen, et enese ees on veel raskem aus olla,» sädistas Paulake.

«Kas hakkad sellega jälle peale, Paulake?» nöökas Fried.

«Muidugi.»

«Noh, sul polegi, mille pärast aus olla.»

«Kuidas nii?»

«Kuna sa oled esialgu üsna pisike pealiskaudne isikuke ja sul pole alustki aus olla.»

«Onu Fritz, viska ta otsemaid välja.»

«Palun vabandust,» palus Fried.

«Ei, välja!»

«Tee süda pehmeks, Paulake.»

Paulake kaalutles. «Ütle: Ma olen igavene vastik tüüp.»

«Ma ... olen ... igavene ... vastik tüüp.»

«Hirm on tal nahas, aga ta ei paranda ennast. Onu Fritz, küpseõunad kuivikutega on tõesti head. Kust sa neid häid kuivikuid saad?»

«See oli komöödia. Lähen saiapoodi ja küsin heas tujus kuivikuid. «Kahetsen, mu härra,» ütleb kenake müüja, «kõik on müüdud.» «Oh mu jumal, preili, vaadake järele, ehk on veel mõni alles.» Naine naeratas: «Mõni on veel, aga need on mõeldud oma tarbeks.» «Mõelge'nd ometi, preili, mul on

täna lapse ristsed ega ole midagi lauale panna.» Neiu punastas ja pani paberkoti käis.» Kõik naersid. Trix naeratas kurvalt.

«Onu Fritz, sa pead meile veel luuletust lugema.»

«Õhtu.
Mind rüütab sügav vaikus,
mähib mu südant ja liikmeid.
Veel maine piin kord kaikus!
Taevarahu katab siis meid.
Tumm ootus, kiirgav valgus
sul hellitab leebelt silma.
Õhtupalvete malbus —
ei jää sina õnnest ilma.
Lambivalgus hubane
kullatab su töökaid käsi.
Õhturahu tubane,
ei sa päeva kiitmast väsi.
Selle hetke lahedus
hellalt hõljub, lehvib, levib,
süü ja patu lähedus
õnneuima vaibub, hävib.»

Pruunkuldses toas oli imeliselt õdus olla. Nurkades kükitas varje, soe lambihelk valgustas käsi ja nägusid.

Trix võttis seinalt lauto ja ulatas Elisabethile.

«Pean lahkuma ma homme,» palus ta.

Elisabeth võttis pilli ja alustas selgel häälel laulu:

«Pean lahkuma ma homme,
hüvasti pean jätma —
küll on see kaunis komme —,
reisikoti võtma.

Lahkuminek kurvastab,
sest sind väga armastan,
armastan ma liialt,
rõõmsaks ei saa iial.»

Oli jäänud täiesti vaikseks. Trix vaatas silmi pööramata Elisabethi. Neiu profiili piiras õrn kuldne joon ja ta juuksed kumasid kui vana kuld. Elisabeth laulis, ise kummargil:

«Kui kord kahe sõbra tee
kahte harru läheb,
eks siis ole selge see —
meel ju kurvaks läheb.
Igaühes valu suur,
kui ta armas sõber truu
reisikepi võtab,
teise paika tõttab.»

Trixi silmist tilkus raskeid pisaraid.

«Mine ja mäleta mind,
rännak on algamas.
Iial ei unusta sind,
kurbust pean salgama.
Iga linnuke puul,
iga uitav õhtutuul
toob minult sõnumeid,
su sõbralt terviseid.»

Kõik olid üpris liigutatud. «Jätkem hüvasti,» ütles Fried kareda häälega.

«Trix jääb veel viivuks,» lausus Fritz.

Elisabeth suudles Trixi. «Ma tulen hommikul jaama.» Siis olid Trix ja Fritz kahekesi.

Fritz kustutas vaikides lambi ja süütas küünlad kauni maali ees. Siis võttis ta kolm klaasi, pani ühe kauni maali ette lillede vahele, teise Trixi ette. Neiu tõstis nutetud silmad Fritzu poole. «Sa lähed nüüd uude kohta — lootus on ikka hirmuga segatud. Kui su süda kord raskeks läheb, olgu siis unistuste tuba sulle lohutav meenutus ja ulatagu mälestus sulle ilusaid lillekimpe. Ära kahetse enam midagi. Sa oled oma tee valinud. Mine julgelt seda teed mööda. Ära kõhkle ega piina end viljatu kahetsusega. Kahetsus pidurdab. Ta on hävitav omadus. Vaata ilusat valgust oma rajal, ära vaata taha.

Küünlad, selle maali ees põlevad küünlad jätavad sinuga unistuste toas hüvasti. Võta see oma südames kaasa. See naine armastas... armastas väga... Olgu ta sulle valguseks su teel... Sa pead õppima armastama... armastust andma... Armastus on naise mõistatus ja lahendus... tema põhjus ja algus. Ela hästi, Trix!»

Fritz suudles neidu laubale.

Trix nuttis ägedalt. Korraga ta vakatas ja ütles kogeldes: «Onu Fritz... mu kraavi läinud elus on jälle valgust. Enne kui astun vaikuse teele, tahaksin millegi ilusa varal elule hüvasti öelda. Onu Fritz, võta vastu ainus kink, mis tänavatüdrukul on — las ma jään sel ööl sinu juurde.» Trix surus end vastu Fritzu ja nõjatas pea mehe rinnale.

Fritz oli vapustatud. Järelikult arvas Trix, et ta peab alustama loobumuste elu ja tahtis hüvasti jätta kõigega.

«Laps,» ütles Fritz leebelt, «sind ei oota

vaikuse ja loobumuse elu, vaid keskendatud seesmise õnne maailm. Sa ei pea hüvasti jätma, vaid alustama! Kinniaetud kaevud hakkavad sinus jälle kohisema ja kadunud allikad vulisema... armastus... ja inimlikkus. Sa koondad selle kõik vaikselt suureks jõeks ja see jõgi voolab kaugesse merre. Sa teed kord ühe mehe väga õnnelikuks, sest sinus on palju varjatud aardeid.»

«Mina... teen... ühe mehe... mehe... õnnelikuks?»

«Jah, laps... ja ka sa ise saad väga õnnelikuks.»

«On... see... tõsi?»

«On küll.»

«Oo, onu Fritz... onu Fritz, nüüd on hall eesriie kadunud... nüüd näen jälle ilusat maad... nüüd võin ma minna... Oh, kui sa kaasa tuleksid. Kas ma tohin sulle kirjutada?»

«Alati, ja mina vastan sulle kohe. Kui sul mind vaja läheb, siis tule või kirjuta... ja ma tulen.»

«Nägemiseni... Kohtumiseni... onu Fritz!»

Neiu ulatas Fritzule oma punased huuled.

«Ela hästi, Trix!»

Neiu peatus uksel ja vaatas veel kord ümber. Vaikne pruun unistuste tuba, muinasjutuaken... Beethoveni nurk kauni maaliga ja hubisevate küünaldega... Fritzu kristusepea, mida lamp õrnalt valgustas. Siis tulid Trixile pisarad silma ja ta sööstis nuuksudes välja.

KÜMNES PEATÜKK

Talv oli käes. Esimeste kaarlampide süttides algas Leipzigis hooaeg. Lanna Reiner oli oma seltskondliku võidukäigu tipul, ta külvati küllakutsetega üle.

Muusikadirektor Bonn oli sõna pidanud. Ta polnud leidnud kirjastaja mitte üksnes Ernsti Punahõbedasele fantaasiale, vaid ka laulukogumikule. Lanna laulis igal pool Ernsti laule, nii et need said tuntuks ja neil oli hea minek. Lanna andis koos Ernstiga mitu kontserti, mis palju raha sisse tõid. Nii nähti Ernsti aina koos Lannaga ja neid kutsuti koos külla. Lanna ja noore helilooja intiimset vahekorda ei peetud tõenäoliseks, sest Lanna oli väga tujukas ja valiv, oletati rohkem muusikalisi huve.

Muusikadirektori pool korraldati suur suaree. Osa peovõõraid oli juba kohal ja vestles elavalt. Kaks härrat seisis väheke kõrval.

«Palun öelge, doktor,» päris väiksem ja kõhukam, «ma kuulsin äsja, et tuleb ka ilus Lanna.»

Teise mehe kuivetut karakteerset nägu läbistas tõmblus.

«Ega siis ka ta paarik tulemata jää.»

«Too noor helilooja? Ta pidavat üpris andekas olema.»

«Kelle anne on Reiner, peaks juba sellegagi rahul olema.»

«Te teete nalja, doktor. Tema leiaks ka kellegi teise.»

«Just, see teine tal ongi.»

«Te teete mu uudishimulikuks.»

«Kas te nii vähe tunnete naisi? Kuulake. Reiner on ilus naine. Kas olete nõus?»

«Piltilus.»

«Näete nüüd ... Ja et ta seetõttu on väga ära hellitatud?»

«Kahjuks küll.»

«Järelikult küllastunud.»

«Võimalik.»

«Tingimata. Sellest ka ta tujud. Kui oled kogu aeg veini ja vahuveini joonud, tahad vaheldu seks tubli kannutäie õlut. Ja kui sul on villand rafineeritusest, kultuurist, kunstist ja modernismist, siis ihkad vahel taas loodusesse.»

«Saan aru ... looduslaps ...»

«Mitte ainult. Kõik on Lanna jalge ees ja pakuvad armastust. Talle antakse ja pakutakse kõike üliküllu ses ja tüdimuseni. Nüüd tahab ta kordki ka ise anda! Järelikult ... pärast kogu seda mängu ... ka ise ... armastada ...»

«Armastamine on ilus nali, doktor, seda tuli ainult keskajal ette.»

«Armas Levy, te jagate ehk üsna üht-teist välisvaluutast, börsidest, pankadest ja rahast ... naistest ei tea te tuhkagi! Mees ... Täiuslikul naisel saab mänglemisest ükskord isu täis ... ja ta tahab armastada! Kuna Lanna kaldub sutsuke poolilma maneeridesse, see tähendab, et on väheke litsakas, siis ei taha ta tavalist, endaga võrdset meest, vahest koguni abielu ja nii edasi; see on talle igav. Ta vajab sülekoerakest, midagi hellitamiseks, armast poisut, piimahabet või kuidas te seda ka ei nimeta. Kas saite aru?»

«Täiesti. Seda ma räägin oma naisele ...»

«Stopp!»

«?»

«Andke ausõna, et te vaikite.»

«Aga, doktor!»

«Ärge viivitage! Kohe!»

«Ma annan ausõna. Te olete imelik, doktor, miks mitte, teil endal pole sellega ju pistmist.»

«Ma ei talu keelepeksu.»

«Issake, ei mina sellest aru saa. Te võiksite selle varal õhtu läbi salongilõvi olla ja terve hooaja vältel põhjaliku naistetundja tiitlit kanda. Kah kapriis!»

Mees lahkus pead vangutades.

«Narr,» pomises doktor talle järele, «sest ma armastan Lannat. Just seepärast ja sellest hoolimata.»

Avanes uks. Sisenesid Lanna ja Ernst. Kõigi silmad suundusid neile. Majaisand kiirustas neile vastu ja teretas südamlikult. Lanna kandis imekaunist sügava väljalõikega pikka krepdešiinist õhtukleiti. Majaisanda erilise tõmbenumbrina oodati suurt multimiljonärist muusikasõpra, vene vürst Rasnikovi. Majaisand rääkis seda Lannale ja küsis, kas ta on nõus, et vürst teda lauda saadab. Lanna keeldus, ta olevat juba palunud härra Winterit. Majahärra kahetses, vürst olevat seda väga palunud.

«Kahetsen väga.»

«Noh, siis ...»

Uksetiivad avanesid ja nähtavale ilmus hobuserauakujuline laud. Vürst, pikka kasvu, tumeda täishabemega ja käsutama harjunud inimese välimusega, saatis lauda peretütre. Lanna istus tema vastas ning lobises sundi-

matult ja graatsiliselt. Vürst süvenes koos Ernsti ja majahärraga vestlusse Berliozist ja tõmbas kaasa ka daamid. Vürst vaatas tihti Lanna poole. Ägeda vaidluse ajal tundis Ernst korraga, kuidas Lanna põlv teda riivas, ja kuulis sosinat: «Poisu.» Seejärel valju häälega: «Kas ma tohin paluda moselit, mitte reinveini.»

Ernst surus alla hõiske.

Pärast sööki võtsid mehed konjakipitsi ning sigari ja läksid suitsetamistuppa. Ei kulunud kuigi palju aega, kui vürst tegi ettepaneku seltskond taas ühendada. Majaisand saadeti läbirääkimisi pidama. Ta naases ja kuulutas tingimusteta nõustumist.

Mindi muusikatuppa. Vürst palus Lannal laulda.

«Kas ma tohin teid ise saata?»

«Seda peate härra Winterilt küsima.»

«Enesestkimõista ... meeleldi ...»

Lanna naeratas Ernstile kelmikalt ja ulatas vürstile noodirulli. See alustas eelmängu, ent jäi peagi toppama.

«See on ju kole,» ütles ta, «säärased taktikatkestused ja isevärki harmooniad. Ma pean kogu tähelepanu mängule keskendama ega saa jälgida, et ma teid hästi saadan. Kuidas see üldse kõlab?»

«Küsige heliloojalt.»

Vürst luges pealkirja. «Teie, härra Winter? Palun mängige ise, ma olen päris põnevil.»

Ernst istus klaveri taha. Mõistatuslikud taktid ja täiesti võõras akordide järgnevus ... haruldaste lillede puhkemine ... langemine

purpursesse merre ... järsk tiivalöök ... ning kurb võlutud vaikus.

Siis alustas Lanna:

«Õhtused tunnid, oo õevane leid,
arm sinna salaja mahub.
Alla sa astud, oo taevane neid,
mu hinge suudled sa rahu.
Teed on videvad, vood ju vaibuvad,
kaovad hõõguvad soovid.
Sündi ja surma loorid katavad,
vaikuse roosakad loorid.
Õhtused tunnid, oo õevane leid —
mu põu on rõõmudest pingul.
Tundide tunnid, kus vaevaselt vaid
igaviku viiul vingub.»

See oli kummaline viis, mille Ernst oli kirjutanud kunagi ühel heldimishetkel, kui elu ja surm olid noateral. Kuulajad olid eriliselt liigutatud. Vürst suudles Lanna kätt ja surus Ernsti oma.

«Te olete suur kunstnik,» ütles ta, «andestage, et kukkusin ennist klimberdama. Nii kummalist laulu pole ma enne kuulnud. Oli tunne, otsekui oleks siin kõik — lambid, naer ja me ise muutunud ebatõeliselt halliks ja ähmaseks — ning kõlas kauge kurb hääl. Kes on kirjutanud luuletuse?»

«Minu sõber.»

«Selles on midagi venelikku ... see sügav mõtisklus ... see kummaline müstika.»

Ernst vaikis.

Vestlus võttis ajapikku jälle hoogu. Muusikasaalist viidi mööbel välja ja tantsiti.

Majaisanda kahvatu tütar pidas Ernsti kinni. Ta palus laulunooti.

Vürst pühendas end peaaegu eranditult Lannale. Ta puistas komplimente ja palus tantsima. Peagi liuglesid nad operetivalsi uimastavate helide saatel, olid uhke paar. Lanna ümber tungeldi ja ta lendles ühe käte vahelt teise käte vahele. Ernst muigas pilklikult, kui seda nägi. «Tohmanid,» mõtles ta, «olge õnnelikud, kui tohite temaga tantsida... ja minge puhevile, kui ta teile naeratab... Kui te teaksite... ta on minu...»

Ning Ernst kuulas edasi peretütre arglikku jutumulinat. Lanna vaatas aeg-ajalt Ernsti poole ja imestas, et ta veel ei tulnud. Kuid Ernst lobises ja lobises kahvatu piigaga. Silmade kummaline sarnasus viis ta mõtted Elisabethile. Ernst rääkis unistuste toast; siin võis ta seda teha... ta ei teadnud, miks... Lannale ei rääkinud ta sellest kunagi...

Lanna oli väsinud. Ta palus, et tohiks tantsuga vahet pidada ja istus diivanile. Vürst ei läinud temast sammugi eemale, ka osa härrasid tuli kaasa. See oli otsekui Lanna enda vastuvõtt.

Doktor palus peretütre tantsima. Ernst vaatas Lanna poole ja muigas nähes, kuidas teised ta ümber tunglesid. Siis läks ta pikkamisi ise sinna ja kummardas Lanna ees. Naine tõusis ja võttis ta käe alt kinni. Kui nad tantsupõrandal liuglesid, ütles Lanna tasa: «Poisu...»

Ernsti silmad lõid lõkkele.

«Su silmad on kurvad, poisu...»

«Enam mitte.»

«On ikka veel. Ma olen väsinud. Mingem magama.»

«Jah... sina.»

Lanna jättis varsti hüvasti. Kui ta märkas, et vürst tahab end saatjaks pakkuda, palus ta valju häälega Ernsti endale kaaslaseks.

Nad sõitsid korteri lähedusse. Ülejäänud tee läksid nad jalgsi.

«Sa oled nii vaikne, poisu...»

«Sest sina oled mu juures...»

«Ei, see on midagi muud, sul on midagi...»

«Ei ole.»

Lanna avas ukse ja süütas tule. Ernst seisis ta selja taga. Naine kallutas end taha ja tõmbas Ernsti pea oma õlale, nõjatas kaugele taha ja suudles teda kaua. Äkki meenus Ernstile Elisabeth ja ta tahtis tõrkuda. Ent siis haaras teda hetke uim...

Kui Ernst oli järgmisel hommikul vannis käinud ja koju läks, kerkis temas trots. Kodus leidis ta eest Fritzu kirja. Ta avas selle rutakalt. Kirjast õhkus kodukoha hõngu, kodupaik... Fritz pajatas viimase aja sündmustest, Elisabethist ja muust. Ta mainis ka, et kõik rõõmustaksid, kui Ernst tuleks. Kodupaik... kodu... Ernst peaaegu tuikus. Ta silme ette ilmus Elisabethi kuju nii selgesti, et ta oli peaaegu käsi välja sirutamas. Kodupaik... kodu... helisesid temas kellad. Ta võttis nõuks lähipäevil Fritzu juurde sõita.

Pärastlõunal magas Ernst õhtuni välja. Ta ärkas, rõivastus hoolikalt ning laskis lillemüüjal Lannale teatrisse orhideesid saata. Lanna oli talle kummaliselt kauge, nagu ikka, kui Ernst tema juures ei olnud. Alguses tahtis Ernst Lannale kirjutada, et läheb

koju. Ent siis tundus see argusena. Ernst otsustas kõige kiuste ooperisse minna ja pärast Lannat koju saates seda talle öelda. Kui Ernst Lannat «Madalikus» nägi, läbis ta südant valu. «Ta on nii ilus...» mõtles Ernst. Aplaus uimastas teda ja ta süda sütis taas.

Teel Lanna korterisse polnud Ernstil julgust ärasõidust rääkida. Lanna suudles ühtejärge Ernsti silmi ja ütles: «Poisu... kurbus silmist minema!»

See oli Ernstile peaaegu vastumeelt; ent siiski igatses ta naise õrnuste järele.

«Poisu, mis on lahti, millele sa mõtled?» Lanna nõjatas vastu oma tugitooli leeni.

«Ma sain täna Fritzult kirja.»

«Kas see teebki su nii kurvaks?»

«Jah.»

«Poisu...» Lanna vaatas Ernsti kohkunult. Siis ilmus ta huulile eriskummaline hullutav naeratus. Märkamatu liigutusega laskis ta parema õlapaela langeda ja surus oma pehme rinna Ernsti põse vastu.

Ernst sulges silmad.

«Ütle, mu armas,» sosistas Lanna ja embas parema käega Ernsti, «mis on juhtunud...» Lanna pani vaba käe mehe põlvele. «Mida kurba on selles kirjas?»

«Ei midagi... ainult rõõmsat...»

«Aga, mu kullake... miks sa siis kurb oled?»

Ernst võttis end kokku, et mitte tundele järele anda.

«Ma tahan Fritzu juurde minna. Mul on koduigatsus!»

Lanna surus huuled kokku.

«Kuidas saab sul koduigatsus olla, mu poisu... Kas mina pole enam su kodu?»

«Oled küll... kuid sellegipoolest... on mul koduigatsus.»

«Kas Fritzu järele?»

«Kõigi järele.»

«Nii et ka tolle blondi totsi järele?»

Ernst sööstis püsti. «Mis sa ütlesid?»

«Sinu blondi vooruse verstaposti järele,» kordas Lanna rahulikult ja pani õlapaela tagasi.

«Sa ei tohi Elisabethist nii rääkida!»

Lanna ei vastanud, vaid vaatas Ernstile salapäraselt naeratades otsa ja kõigutas jalgu.

«Võta see tagasi!»

Lanna muigas pilklikult. «Kui sa homme ära sõidad, lähen minagi puhkusereisile. Ja siis on meie vahel lõpp!»

«Võta see tagasi!»

«Ma ütlesin, mis on lahti.»

«Sina!» Ernst pigistas kõvasti Lanna randmeid ja vaatas teda vihase pilguga.

«Kas tahad piitsa võtta?» Lanna pilk põletas Ernsti.

Ernst laskis naise otsemaid lahti ja vaatas talle otsa.

Lanna ilusa suu ümber mängles too kummaline naeratus, mis koosnes patust... ja nukrusest... ja igatsusest.

Ernst sööstis välja.

Oma korteris hakkas ta otsekohe palavlikult pakkima. Ta tahtis lahkuda hommikuse kiirrongiga. Kui ta kohvrisse pesu pildus, kukkus põrandale kirju siidrätt ja laotus lahti. Mustad juuksed... Lanna juuksed...

Ernst tahtis need aknast välja visata. Kuid ta kätt hoidis otsekui teine, nähtamatu käsi. Ta heitis pilgu juustele. Neist kerkis õrna lõhna. Välkkiirelt meenus talle magus ja metsik öö. «Deemon,» pomises Ernst ja hoidis juukseid ikka veel käes. Ta ei suutnud neid kõrvale panna. Vihasena iseendale lõi ta kohvrikaane kinni ja virutas juuksed lauale. Siis heitis ta riietes voodile, et uinuda. Kuid uni ei tulnud. Ernst vahtis nagu hüpnotiseeritult lauale, kus lebasid tumedad juuksed. Talle näis, otsekui levitaksid need fosforestseeruvat läiget. Ta püüdis kujutleda Fritzu ja unistuste tuba ning surus käed silmadele. Ent ta nägi vaid punakast läikest valgustatud nägu, selles suuri tumedaid silmi ja suud, mille ümber mängles veidralt magus ja hullutav naeratus.

«Ma ei taha ... ma ei taha,» kiristas Ernst hambaid ja mattis pea patjadesse. Tema kohal vilksatasid varjud, ööpilved heitsid ta tuppa hiiglasuuri viirastuslikke varje, need vaheldusid kuupaistega ning heitsid taas varje ... varje ... Ernstil oli tunne, otsekui läbistaksid need varjud ta keha ning lõikaksid ja käristaksid teda valusalt. Ta hõõguvad silmad nägid igal pool rõhuvat hämarust ning punast ... punast hõõguvat suud.

Ernst hammustas igatsusest ja trotsist kätt ning paiskas segamini padjad ja linad. Talle meenusid vetruvad siidpadjad ja ronkmust ahvatlusvoog kahest tumedast silmast. Ernst hüppas piineldes voodist välja ja tormas toas ringi.

Kui läheksin sinna ... See mõte tuli otsekui hoop. Ernst seisatas. Kohe seepeale needis ta end ja karjatas kähedalt. Kuid mõte jäi pidama, oli kidaline ja puuris end aina tugevamini sisse. Ernst mõtles pilklikule muigele, millega Lanna teda vastu võtaks. Kuid äkiline punane voog uhtus kõik kahtlused minema ja tume juuksekihar helendas fosforestseerivalt. «Reetmine ... äraandmine ... reetur ... ma olen lupard ...» ähkis Ernst ja mõtles veel kord Elisabethile. Ta klammerdus aknaraami külge, et aina uuesti voogav laine teda kaasa ei viiks, ning nuuksus: «Fritz ... Elisabeth ...» See oli otsekui tõotus. «Fritz ... Elisabeth ...» Aina ja aina endamisi: «Fritz ... Elisabeth ...» Siis tundis Ernst, kuidas ta käed nõrkesid, kuidas ta hõõguvad silmad ihkasid toda kummaliselt magusat hullutavat naeratust. Pöörasena igatsusest, enesepõlgusest ja vihast sööstis Ernst kirjutuslaua juurde ja haaras laekast väikese pistoda, et seda endale rinda torgata.

Siis tuli kuu pilve tagant välja ja tuppa paistis värelev kahkjas valgus. Ernst nägi oma peos välkuvat terast ja viskas selle kibestunult naerdes ära. Liiga arg ... arg ... reetur ... koer ... liiga arg ... Ernst vappus ja hakkas jälestusest peaaegu oksele. Nüüd oled sa küps ... mine nüüd ... sosistasid temas hämarad hääled. Ning taas tuli hullutav helin, paisus siniseks tormiks ja purpurseks orkaaniks, müristas ja kobrutas, ta mõtted kadusid, kõrge laine pühkis ta minema, mattis enda alla purpurse voo punasesse sätendavasse lainesse ...

Ernst kihutas nagu tagaaetu mööda tänavaid Lanna korteri poole.

Uks polnud veel lukus. Ernst sööstis läbi eeskoja ja tubade ning nägi buduaaris veel tuld kumamas. Ta kiskus ukse-eesriided kõrvale.

Kõrvalelükatud eesriiete vahelt kumas magamistoa mattidest ripplampidest buduaari tumepunast valgust. Lanna lamas otomanil. Rohelisest siidist ürp kattis ta paljast keha vaid osalt. Rippuv käsi hoidis raamatut. Ta lopsakad juuksed olid valla, ümbritsesid säravate silmadega kaamet nägu ja langesid otsekui pime öö rohelisele siidile...

Ernst oli surnukahvatu ja jäi jahmunult seisma. Ta ihales seda vaatepilti suurte hullunud silmadega.

Lanna kergitas pead ning ütles võnkuval häälel aeglaselt: «Poisu... armsam... ma igatsesin nii väga sinu järele... Tule...» Lanna tõstis käed.

See vapustas Ernsti. Ta oli oodanud pilkeid ja tõgamist, kuid see rabas teda.

Ernst langes Lanna ette põlvili.

Isevärki värahtus vilksas üle ilusa naise kõrkide huulte ja silmis välgatas.

«Kas jääd nüüd alatiseks minu juurde?»

Ernst nuuksatas, pea longus: «Ma pean ju...»

Lanna naeratas kummaliselt... magusalt; punase suu ümber oli pattu, nukrust ja igatsust. Ta võttis rohelise rüü ning kattis sellega mehe ja enda.

ÜHETEISTKÜMNES PEATÜKK

Unistuste toa muinasjutuaknast paistsid sisse tähed. Katuseaknal oli paks lumi. Seda hubasem ja õdusam oli sees. Lambi kuldne soe läige laotas kõigile rahu. Tõsisel Beethovenil oli üsna lõbus paiste. Elisabeth laulis lauto saatel kelmilaule. Nurkades konutas hämarus, milles sädeles unistavalt klaase ja kive.

Hakkas jälle lund sadama ja helveste langemine aknaruutudele oli kuulda. Vahetevahel naksatas; siis libises lumi alla. Ahjus särisesid küpseõunad. Pruunides mõnusates tassides auras tee. Rohked maalid seintel naeratasid ja noogutasid.

«Ütle, onu Fritz, miks on sul laual valged krüsanteemid? Need on ju surnulilled.»

«Ei tea isegi. Nägin neid, ja korraga pidin ostma. Nad on nii ilusad... vagased... nii valged... nagu lumi õues. Nad meenutavad nii paljut. Mu elu on olnud rikas... siiski... kannatusest hoolimata... seesmiselt ilus ja rikas.»

«Miks sa sellest räägid, onu Fritz?»

«See tuleb lilledest.»

«Sa oled nii pidulik. Jäta mornid mõtted. Mõtle kevadele — seda me tahame kogeda kogu talvel kogutud jõuga.»

«Jah, üht kevadet tahaksin veel näha! Veel kord vaasidesse punaseid moone korjata — hõõguvpunaseid, unimagusaid... kergemeelsuse põletavaid lilli... ja roose... Maailm on väikeseks jäänud, Elisabeth.»

«Aga ka vaikus elab.»

«Ma ei tunne seda. See on otsekui viimne

pikale unele seadmine. Mul on ainult üks soov — ilusasti surra.»

«Onu Fritz!»

«Jah, laps, surra heas tujus... mitte minna suurde eimillessegi moonutatult... Lõpp olgu nagu elugi — mitte rõõmus, mitte naeru lagistav, mitte kibestunud, mitte loobuv, ei, säärane kreekalikult heatujuline, milles on kõike — juubeldust, loobumust ja lõplikku eneseületust, keskendatud head tuju...»

Fritz võttis kollase kriidi ja kirjutas seinale: «Lõpp olgu heatujuline».

«Onu Fritz, jäta kurvad mõtted.»

«Maailm on kummaline, Elisabeth. Sa tulid kord minu juurde rõõmu ja pidet saama, nüüd on osad peaaegu vahetatud. Sa oled kasvanud, Elisabeth, sinust on naine saanud. Viimased kuud on sind tublisti küpsetanud. Ernstil on raske sind ära tunda.»

«Ernst...» Elisabeth vaatas mõtlikult enda ette.

«Kas ta polé kaua kirjutanud?»

«Ei ole jah.»

«See on kriis...»

«Või lõpp...»

«Kriis, Elisabeth...»

«Jah, onu Fritz...»

Trepist tulid üles sammud. Paksult lund täis ja naerdes tuiskasid sisse Fried ja Paulake. Paulake oli kaasa võtnud lumepalli, et sellega onu Fritzu kostitada, ent viimasel hetkel, kui Fritz juba varju otsis, mõtles ta ümber ja virutas palliga Friedile vastu kukalt, mis pani mehe end hirmsasti raputama. Kui kõik olid istet võtnud, rääkis Fried oma seiklusest kommertsnõuniku prouaga. Sel olevat pähe tulnud lasta end maalida kerge suvekleidiga, ülemeeliku ilmega ja väheke küljelt. «Mõelge, lapsed, mäherdune märul! Ta tuleb iga kord toatüdrukuga, kes tassib kohvrit, kasukas seljas, muhvi ja looriga — dianaliku, junoliku, pallasathenaliku riidekahinaga —, kaob koos saatjaga sirmi taha, et kepselda sealt välja armunult häbeliku ja ülemeeliku noore tüdrukuna. Ma olen tema järgi tehtud pilapiltide pealt juba kakssada marka teeninud. Pundunud nägu ülemeeliku pailapse ilmega on jumalik. Tema saatja, kombevalvekutsu, lõbutseb oivaliselt. Kuid hea hing on ta siiski...»

Nii lõppes see õhtu kärarikka lusti ja naeruga.

Valgetest krüsanteemidest hoolimata.

*

Proua Heindorf oli Fritzu väljasõidule kaasa kutsunud. Ilm oli ilus ja peaaegu soe. Ent õhtul läks tunduvalt jahedamaks ja kiskus külmale. Fritz oli koju jõudes päris külmunud ja tundis end halvasti.

Öösel hakkas ta higistama ja köhis ägedasti ning hommikul oli tal palavik. Hommikul tulnud passija saatis ta arsti kutsuma. See raputas murelikult pead. «Teil on nõrgad kopsud, härra Schramm.»

«Mul on juba aastaid olnud kopsulaienemine ja astma.»

«Kas elate üksi?»

«Jah...»

«Hm, põetajat oleks väga vaja.»

«Kas asi on nii halb?»

«Peab ettevaatlik olema. Ma astun õhtu eel veel kord läbi. Kui asi pole paranenud, peab teil tingimata põetaja olema.»

Fritz vaibus poolunne.

Õhtu eel tuli Elisabeth. Ta kohkus rängalt.

«Mis on lahti, onu Fritz?»

Fritz rääkis, mis arst oli öelnud.

Peagi tuli arst teist korda. Ta kuulas Fritzu läbi ja ütles: «Ma saadan teile põetaja.»

Fritz naeratas rammetult ja uinus kohe jälle.

«Põetaja on juba kohal,» ütles Elisabeth pimedusest.

«Teie, armuline preili?»

«Jah. Ma olen olnud pool aastat Maria haiglas abiliseks. Ma jään siia.»

Arst heitis Elisabethile kiire pilgu. «Hea küll.» Ta ütles, mis teha tuleb.

«Mis haigus see on, doktor?»

«Kopsu- ja rinnakelmepõletik. Kopsud on nõrgad ... väga nõrgad ...»

Öösel hakkas Fritz sonima. «Nii pime ... on nii pime ... Miks on nii pime ... Süüdake küünlad ... Öö on pilkane ...» Ta ohkas ja uinus.

Elisabeth istus kaua voodi ees, ta oli üleni üks suur tervendamistahe. Ta pani ettevaatlikult uusi kompresse, vaatas tule järele ja kuulatas Fritzu hingetõmbeid, mis läksid aina kiiremaks.

«Palav on,» oigas Fritz, «pange jääd mu laubale ... Sinu külmad käed, Lu ...»

Elisabeth pani käe Fritzu laubale. Mees ütles selge häälega: «Ma tänan sind,» ning

vajus taas rahutusse poolunne ja rääkis poolihääli.

«Lu ... sa oled siin ... oo ... miks sa nutad ... Ära nuta ... Ma igatsesin nii väga sinu järele, nii väga ... Kus on su sinised ... kaunid silmad ... Sa mu nukrusepäevade nuuksuv õnn ... Kodu ... Kodu ...» Fritzu pea vajus padjale. Elisabeth kergitas ettevaatlikult ta peaalust.

Hommik imbus hämaralt läbi aknaruutude. Palavik tõusis.

Elisabeth saatis sõna Friedile ja Paulakesele ning laskis läkitada kiirteate Ernstile.

Korraga avas Fritz silmad. «Elisabeth.»

«Onu Fritz.»

«Mis minuga lahti on?»

«Sa oled väheke haige ja saad nüüd terveks.»

Fritz raputas pead. Siis luges ta seinalt mõttetera ja noogutas. «Mis päev täna on, Elisabeth?»

«Kuues märts.»

«Kas tead, kellel on täna sünnipäev? Temal.»

«Siis peame me pärastlõunal kõik tulema.»

«Jah! Ka Ernst.»

«Ma saadan talle telegrammi.»

«Jah, tulgu, mul on talle veel palju öelda. Nüüd olen väsinud. Ma tahan tunnikese magada, siis äratad mu, eks?»

«Jah ... onu Fritz.»

Arst tuli lõuna ajal. «Lõpp läheneb.»

Elisabeth hoidis lauast kinni. «Kas pole üldse ... lootust?»

«Ei ole. Või siis peaks ime juhtuma. Küllap ta pärastlõunal veel korraks ärkab,»

lisas arst, kui nägi Elisabethi kuhtunud nägu.

Elisabeth klammerdus selle ime külge. Tulid Fried ja Paulake. Paulakese silmad olid nutetud.

«Ta magab,» sosistas Elisabeth. «Arst arvab, et ta pärastlõunal veel korraks ärkab. Minge ostke lilli, täna on Lu sünnipäev.»

«Roose,» sosistas Paulake.

«Vaevalt, et neid saada on.»

«Me peame saama,» ütles Fried, hambad risti. Tunni pärast tulid virgatsid rooside ja muude lilledega. Fried ja Paulake tõid kumbki sületäie roose. Nad otsisid kõik vaasid välja ja panid lilli täis. Roosid panid nad voodi ette, mis Fritzu soovil seisis unistuste toas ahju kõrval.

Kõikjal lilled ja õied, õilmitsus ja lõhnad. Roosilõhn levis kogu toas.

Hilisel pärastlõunatunnil ärkas Fritz ja vaatas ringi. «Kus ma olen?» küsis ta.

«Meie juures,» vastas Elisabeth lämbuva häälega.

Fritz silmitses lilli. «Roosid ... roosid ...» ütles ta. «Nüüd olen ma veel kord roose näinud.»

Nad seisid ümber Fritzu voodi.

«Lul on täna sünnipäev,» ütles Fritz nõrga häälega, «tooge ja süüdake valged küünlad.»

Elisabeth pani küünlad kauni maali ette, mida igast küljest ümbritsesid roosid.

Küünlaleek hubises ja võnkus. Oli, otsekui oleksid kaunid silmad säranud ja punasuu naeratanud.

«Lükake voodit ettepoole, nii et ma teda näeksin.»

Nad tegid seda ja Fritz vaatas üksisilmi ilusat maali.

«Süüdake rohkem küünlaid.»

Unistuste tuba oli täis pehmet punakuldset võbelevat küünlavalgust.

«Kus on Ernst?»

«Ta tuleb.»

«Jah, Ernst peab siin olema. Elisabeth, mõtle ... temale. Tooge veini ... Tumepunast ... Kuus klaasi ... Tulge ...» Fritz ajas end vaevaselt istukile. «Võtke ümmargune suitsetamislaud ...»

Elisabeth pani sellele laudlina ja nihutas koos roosivaasiga voodi ette.

«Kuus klaasi ... Üks ... kaks ... kolm ... viis ... kuus ... Jah ... Üks Ernstile ... üks Lule ...» Fritz noppis ühelt roosiõielt lehed ja pani Lu klaasi. Siis kallas ta väriseva käega purpurset veini klaasidesse.

«Lapsed ... ma pean nüüd teist lahkuma ... Mul läheb raskeks. Leidke tuge iseendas! Kuulake, mis ma ütlen ... Ärge otsige õnne laiast maailmast ... Õnn on teis endis ... Olge ustavad iseendale ... Ja kulgege leitud mina juurest õndsat teed sina juurde ... ja siis kõiksusse ... Sinav vendlus ... Kõik on teie õed ja vennad ... Puud ... kõrbed ... meri ... pilv õhtuehas ... tuul metsas ... miski pole lahkumine ega vastuolu ... Kõik on ühtsus ja harmoonia ... Igavene ilu ... Häälestage oma hinged suure harfi, looduse järgi ... Kui nad kord vastuoluliselt kõlavad ... Kõik voolab ... ei tardu ... Kõike mõista tähendab kõik andestada ... Inimmõttele on maa peal palju kibestust ja mõistatusi ... Ja viimne ... on

tihti roosis... naeratuses... unenäos. Ma panen nüüd oma väsinud käed kokku viimseks peatuseks enne sinist sügavikku... Alla libisedes hüüan ma teile, kes te veel päikesepaistel käite: Jääge truuks iseendale!... Tühjendagem klaas selle auks... Olgu see testament ja vanne... See klaas elu ja surma auks... igavese selle... ja armsaima surma...»

Veinisse pudenes pisaraid; kuid kõik jõid põhjani.

Fritz tõmbas hinge ja rääkis siis vaikselt edasi: «Jääge kokku... Te leiate üksteisest tuge. Ja ärge unustage inimest. Andke! Mis tänu teil vaja on! Teadmisest on tänuks küllalt. Andke hingeväärtusi — maailm on sellest vaene. Mõnestki on hea sõna varal saanud jälle inimene, keda kuld poleks aidanud... Otsige inimestega teistsugust kui mehaanilist suhet... inimlikku... ja te leiate aardeid... Inimene on hea!... Hoidke temast kinni... Unistuste tuba... jäägu teile... Lu...» Fritz hingas rutakamalt. «Minu imepärane kadunud lilleulm videvikuhämarates aedades... Kadunud laul... Kadunud heli... Peagi kustub küünal... ja on lõpp.»

Fritz vajus tagasi. «Elisabeth!»

Neiu kummardus Fritzu kohale.

«Laul... teie laul...»

Elisabeth alustas vaikselt ja ta häält summutasid pisarad:

«Minu noorusest... minu noorusest...»

Oli pimenenud. Küünlad heitsid Fritzu laubale mahedat valgust. Tema pruunides muinasjutusilmades hõõgus õndsaid tulesid. «Lu...» sosistas ta, «Lu...»

Unistuste toa roosilõhnas kõlas laul nagu õhtupäike vanal kullal, igatsevalt ja raskemeelselt:

«Oo mu kodunurm, oo mu kodunurm,
sa mu hinge ainus kihk...»

Hämarusest kostis Friedi ja Paulakese allasurutud nuuksumine. Otsekui valus õhkamine kostis edasi:

«Pääsu tulla võis... pääsu tulla võis...»

kuni nukrameelse värsini: «Lind küll laulab puul...» ja veel kord: «Lind küll laulab puul...» ning otsekui kauge roosiviiul pimeduses, täiesti vaibudes: «Kui enne seal...»

Fritz oli uinunud.

Küünlad prigisesid. Väljas sadas lund.

Palavik tuli tagasi.

«Must lind... Mida see must lind tahab... Ta lendab kogu aeg... Oo, mu pea põleb... Lu... On nii kullane ja täiuslik... Kuid tume lind... must lind... Ernst... kus... kus... sa pead seda tegema, Elisabeth... Ta on sulle siiski... truu... Ikka talle andestama, Elisabeth... Andestamine on inimeses ainus jumalik joon... Ernst ei tee seda nilbusest... Ta heitleb alles... Ja aita, kui ta kutsub... Elisabeth... luba seda mulle...»

«Jah... jah... armas onu Fritz...» Elisabeth oli Fritzu voodi ees põlvili vajunud ja suudles mehe käsi.

Fritz ei kuulnudki seda. «Ma tahan... olen alati tahtnud... Väsinud jalad... Rakkus jalad... Oh, ma olen nii palju rännanud... Kodumaa... peseb mu vaeseid jalgu... Lapsed...»

Ja kuna ta sellest ühtejärge rääkis, tõid nad kausi ja pesid ning kuivatasid õrnalt Fritzu jalgu; need said pisaratest uuesti märjaks.

Lõpp lähenes.

«Lu... Laul... Elisabeth...» Fritz vaatas üksisilmi neiule. Elisabeth alustas nuuksudes:

«Sa minu maailm, mu kevad —
mul pole midagi muud;
minu täht, mis mulle särab,
kuni muld sulgeb mu suu.»

Fritz ajas end korraga istuli ja ütles selge häälega: «Ma armastan teid kõiki ühevõrdselt...»

Siis vajus ta tagasi ja pööras silmad kauni maali poole.

Sellel võbeles küünlavalgus, nii et näis, otsekui ilusad silmad säraksid ja punane suu ütleks: «Tule koju...»

«Sa minu rahu, mu taevas,
mu paradiis siin ilmas.
Kui ma kord vabanen vaevast,
suled sina mu silmad,»

laulis Elisabeth nuuksudes ning veel kord, päris vaikselt, nagu tasase unelauluna: «Suled sina mu silmad» Fritz lamas vaiksena ja ilusana.

Ta oli... surnud.

Küünlad kauni maali ees praksatasid ja kustusid.

Nutt...

Tröostitu nutt...

KAHETEISTKÜMNES PEATÜKK

Lanna ja Ernst olid sõitnud Dresdenisse kontserti andma. Seda tuli teisel õhtul korrata. Nad jäid järgmise hommikuni veel Dresdenisse ja sõitsid alles lõuna ajal Leipzigisse tagasi. Ernst elas nüüd enamjagu Lanna juures. Tal oli hirm üksi jääda ja ta elas otse palavikulise kiiruga. Nad sõitsid jaamast otse Lanna poole. Pimenes ja hakkas tuiskama. Lanna tõmbas eesriided koomale ja istus tugitooli.

Ernst silmitses teda juureldes.

«Ütle, mu magus naisuke, miks sa mind õieti armastad? Minus pole midagi tähelepanuväärset. Su jalge ees on hoopis teistsuguseid mehi.»

«Ega ma isegi seda õieti tea, poisu. Sinus on midagi, mida kelleski teises ei ole. Sinus on ürgelamust... Ma oskan seda ainult silbi «ürg» varal väljendada. Ja miks armastad sina mind?»

«Sa oled mu vere deemon.»

«Ja seda ütled sa nii mornilt?»

Lanna vaatas meest peibutava pilguga.

«Sa mu elu uim ja õnnetus,» litsus Ernst hammaste vahelt ja surus naise enda vastu.

«Armsaim?»

«Poisu?»

«Ma pean korraks lahkuma. Lubasin kell üheksa konservatooriumi kõrtsis olla.»

«Oh, poisu . . .»

«Ma lubasin ja pean sõna pidama.»

«Jah, kuid sa tuled ju tagasi.»

Naine surus end mehe vastu ja suudles teda.

Kõrts oli juba avatud ja olemine üpris lustlik. Ernst võeti halloga vastu.

«Kus ta on, see kuulus Ernst . . . Elagu . . . Löö kokku!»

Ernst kummutas kähku mõne klaasi veini ja tundis otsemaid ka mõju. Lauldi palju ja joodi kõvasti. Keegi pidas tujurohke kõne. Vein läks pähe. Nad laulsid ringmängulaulu: «Vend, mis on su neiu nimi?» — «Lisbeth — tema elagu!» Laulukord käis ringi. Igaüks ütles oma armsama nime ja iga kord joodi tema terviseks. Klaver mängis, tubakasuitsu oli terve pilv. Eugen hüppas toolile. «Vend, mis on su neiu nimi?» päris koor. «Kõik . . . kõik . . .,» hüüdis Eugen teiste meeste hõisete saatel.

«Vend, mis on su neiu nimi?» jõudis ringimänguküsimus Ernstini.

Ta naeris, ümises viisi kaasa ja jõi, kuid nime ei öelnud. Suur naer. «Igavene viil . . . salatseja . . .» hõigati läbisegi. «Mitte keegi,» hüüdis Ernst. Ohootati. «Kel on säärane iludus, sel ei maksa teda maha salata.»

Ernst hõõgus. Veel oli ta juustes armsama lõhna, suudlus alles põles huulil. Ta hüppas toolilt maha, klaas käes ja hõikas ümbritsevasse ja hõiskavasse kampa: «Vennad, veel kaunistab noorus kui pärg meie pead ja armastus ehib me radu — varsti oleme vanad

ja hallid. Olgem õnnelikud! Noorus . . . roosid . . . armastus . . . Ma joon nende ja ühe naise punasuu terviseks!»

Teised trügisid rõkates Ernsti ümber, lõid temaga kokku ja ta seisis nagu kuningas alamate seas — uim silmis ja tuli südames.

Ja Ernst ei saanud aru, mida mundrikuues mees temast tahtis. Ise teadmata, mis teeb, võttis ta kiirtelegrammi mehaaniliselt vastu, avas selle mehaaniliselt, naer alles silmis . . . Luges . . . Veel kord . . . Pillas klaasi . . . läks näost lubivalgeks . . . tuikus laua juurest eemale ja varises lalisedes põrandale.

Eugen sööstis ligi ja toetas teda. Ernst lällutas arusaamatuid sõnu. Tema kõrval põrandal oli telegramm. Eugen luges: Onu Fritz surnud. Elisabeth.

Ernst hakkas märatsema ja ta sai kõnekrambi. Teised viisid ta kõrvaltuppa.

Tunni pärast Ernst väljus. Eugen oli rabatud. Ernst oli näost lumivalge, silmad klaasistunud. Eugen küsis, kas peab temaga kaasa minema. Ernst vaatas temast mööda, otsekui poleks midagi kuulnud ja väljus sõnatult.

Väljas istus ta troskasse, laskis aga vooriimehel mõne minuti pärast peatuda, maksis ja läks jalgsi koju.

Ernst pakkis mehaaniliselt kohvreid. Pihku puutus Lanna pilt. Ta käristas selle katki, lakkas pakkimast ja jäi mõttesse. Siis raputas ta pead. Ära ole argpüks! Pikemalt mõtlemata läks ta Lanna poole.

Naine kuulis teda ja hüüdis peibutavalt: «Poisu . . .»

Ernsti ajas iiveldama. Nutt nööris kõri.

Siin oli ta vääritult ja õdusalt armupesas kükitanud, kui ta ustav sõber üksinduses suri.

«Poisu... Oled sa haige?» Kohkununa Ernsti välimusest kiirustas Lanna mehe juurde.

«Lõpp,» ütles Ernst külmalt ja ulatas Lannale telegrammi.

«Vaene, vaene poisu,» ütles Lanna tasa, «jää täna minu juurde, homme... et sa üksi ei oleks.»

«Ma lähen täna öösel ega tule enam tagasi.»

«Poisu! Kas sa jätad mu maha?»

«See on juba juhtunud.»

Lanna nägi Ernsti marmorkülma nägu ja sai aru, et mees on uimast ärganud. Ta armastas Ernsti seda rohkem.

«Poisu, seda sa ei tohi teha! Sa pead minu juurde jääma! Mis sul seal enam teha on? Aidata sa enam ei saa. Jää siia! Me läheme siit Prantsusmaale või Itaaliasse ja elame seal koos. Unusta, ja saa minuga õnnelikuks! Mida sa veel tahad?»

Ernst raputas Lanna käe maha. «Mida ma tahan? Leida ennast selle mehe surivoodi ääres, kelle olen reetnud.»

«Oh, poisu, jäta see... Tule!»

«Ei!»

«Millal sa tagasi tuled?»

«Ei iialgi!»

Lanna sülitas Ernstile näkku ja võttis kirjutuslaua laekast revolvri.

«Sa jääd siia!»

Ernst pani käed rinnale risti ja heitis

Lannale põlgliku pilgu. Siis pööras ta minekule.

Lanna viskas relva minema, heitis Ernsti teele risti ette, haaras ta ümbert kinni ja nuttis: «Poisu... armas poisu... Jää... Tule tagasi... Ära tapa mind... Poisu...»

Ernst lükkas Lanna kõrvale ja väljus.

Tema taga kostis itk: «Poisu... Kuula'nd ometi... poisu...»

Ernst läks püstipäi jaama poole. Tänavanurgal seisatas ta väsinult ja toetas pea vastu majaseina.

«Fritz... armas mees...» pomises ta.

Siis läks ta edasi.

Tähed ei vilkunud enam. Hakkas lund sadama... Ühtlaselt... Helves helbe järel. — Järgmisel hommikul oli kogu Leipzig lumerüüs.

KOLMETEISTKÜMNES PEATÜKK

Roosid unistuste toas olid närtsimas. Muinasjutuaken oli veel paksu lume all. Uks avanes vaikselt. Ernst seisis sõbra surivoodi ees.

Surnu nägu oli rahulik. Õilsad näojooned väljendasid kummaliselt üleloomulikku rõõmsat rahu.

Ernst vaatas ringi. Kõik oli nagu ennegi, ainult et — miski polnud nagu enne. Ta söandas vaevu hingata, nii kütkestatud oli ta.

«Fritz,» ütles ta vaikselt.

Surma sõnatuse ees valdas Ernsti õud. Ta silmad avardusid. Ta nägi ringe, jooni...

musta õhku. «Fritz,» kisendas Ernst ja varises oiatades voodi ette, käed kiskusid krampi, ta korises ja kisendas aina: «Fritz... Fritz...» Siis heitis Ernst laibale, et seda soojendada ja elustada. Kuid kangestunud keha tekitas Ernstis ööva, ja karjatades tundis ta, kuidas armsaim inimene maa peal teda võbisema pani, kui mõistatuslikult võõras oli surnud keha, ja et kõik, kõik oli möödas. Ta lõi endale rusikaga vastu laupa ning kisendas ja kisendas: «Fritz, armas sõber, võta mind enda juurde... Ränuukaaslane, mis teen ma sinuta...»

Kõhetu käsi puudutas Ernsti õlga. Ta vaatas segaselt ümber. Tema taga seisis Elisabeth.

«Ernst...» ulatas Elisabeth käe.

Ernst ei tundnud neidu esmapilgul ära, ta oli palju küpsemaks muutunud. «Räägi temast,» palus Ernst ja peitis pea Elisabethi kätesse.

Väriseval häälel pajatas Elisabeth viimsetest tundidest. Ta rääkis kõigest; ainult sellest mitte, mida Fritz Ernsti kohta oli öelnud. Siis võtsid mõlemad istet ja puurisid pilguga põrandat. Elisabeth tõusis sõnatult ja vaatas Ernsti poole. Ernst jäi seisma. «Ma olen oma ustava sõbra juures surnuvalves.»

Pärastlõunal toodi puusärk. Ernst ei lasknud kedagi Fritzu juurde. Ta tõstis ise surnukeha tsinkkirstu pehmele täidisele. Sellesse kirstu pidi laip jääma krematooriumis põletamiseni. Nad paigutasid sarga ateljeesse.

Proua Heindorf saatis loorberipuid. Kogu ateljee oli pärgi ja lilli täis. Ernst laskis

kogu linnast roosid kokku osta ja puistas nad sargale.

Nii jõudis kätte viimane õhtu enne ärasaatmist. Kirstul põles kümme rasket kollast küünalt. Ernst oli surnuvalves. Ta kössitas puusärgi jalutsis ning silmitses ühtejärge armast nägu. Jõudis öö. Taevas oli täis tähti, mis vilkusid muinasjutulise säraga.

«Fritz, sa magad igavest und... Sa oled surnud... surnud... Oo hirmus sõna... Sa elad veel ainult minu mälestuses, muutud aina kahvatumaks, kuni külmad varjud mindki kutsuvad. Ustav sõber — see ainus kord ei olnud sa truu, ei võtnud mind kaasa. Kuula mind viimast korda: ma vannun sulle truudust, truudust iseendale, nagu sa nõudsid. Ah, armas sõber... ei... sa ei pea üksi minema...»

Ernst läks unistuste tuppa, kus rippus kaunis maal.

«Ilus maal... igatsus, mis su järele kisendas, on vaikinud, laululüllane suu on surnud. Mis teed sa temata? Tule, ole talle viimne saatja.»

Ernst võttis maali seinalt ja läks ateljeesse tagasi.

«Sa ei pea viimset teed üksi käima, Fritz. Su igatsus ja ulm on sinuga.»

Ernst pani maali kirstu. Siis võttis ta kõik Lu kirjad ja pani Fritzu käte vahele. Hõõguvate kuivade silmadega vaatas ta siis oma armsat sõpra, kuni tulid teised. Pärastpoole tulid ka töömehed. Siis tõusis Ernst püsti.

«Sellest surnust ei kõnele ükski raamat, teda ei maini ükski kroonika. Tema haua kohal puhub tuul ja varsti ei tea seda paika

enam keegi. Ja siiski nutetakse selle lahkunu pärast, nagu ei nuteta ühegi kuninga pärast. Sest siin on rohkem kui seda... See kaotus on sügavam kui see... Värisege: siin suri inimene!»

Ernst võttis meestelt tööriistad ega lasknud kedagi sarga ligi. Kui kirst oli kinni naelutatud, puhkesid kõik ohjeldamatult nutma. Ernsti silma pisar ei tõusnud; kuid ta huultelt voolas kaks jämedat verepiiska. Kirst kanti välja.

Ernst jäi ateljeesse, kuni Elisabeth oli möödunud. Ta kuulis valulikku nuttu: «Onu Fritz... armas onu Fritz... Nüüd olen ma jälle üksi...»

Ja raamil, kus oli olnud puusärk, nägi Ernst kokkuvarisenud Trix Bergenit.

*

Lõuna ajal oli sark Breemeni krematooriumi tuhastamisruumis. Tuhastamise ajal mängis Ernst orelit. Ametnikud polnud kunagi varem säärast orelimängu kuulnud. Neist helivoogudest kostis ohjeldamatu valu; helidesse põimus laul: «Minu noorusest,» paisus võimsaks mühaks, et õrnalt ja raskemeelselt vaibuda Fritzu meloodiaks «Sa minu maailm... mu kevad... mul pole... midagi muud...»

*

Kui Ernst koju jõudis, jäi ta ägedasse närvipalavikku, kuus nädalat kõikus ta elu ja surma vahel. Elisabeth laskis mehe oma

haiglasse toimetada ja põetas teda ise. Lõpuks võis Ernst voodist tõusta. Ta oli jõuetuks jäänud. Kaamena ja vaikselt istus ta päevade kaupa verandal päikese käes ning luges Fritzu kirju ja luuletusi. Ränk tusk oli Ernsti vaguraks teinud. Ta austas Elisabethi nagu pühakut. Ta ei suutnud mõista, et neiu puhtad ringid olid kunagi ristunud tema tumedate teedega. Ent tasane valus põksumine oli jäänud. Ernst vaatas neiule tihti mõtlikult järele, kui see toast lahkus. Sel ajal leidis ta luuletuse, mille Fritz oli pliiatsiga mustale paberile kirjutanud.

Pimedusest tulles
on valgus harjumatu.
Kerjateedelt tulles
kroon peas on ootamatu.
Olnud pilkasuses,
mu arm, ma igaviku.
Ei nüüd heleduses
kao vaesus möödanikku.

Ernst leidis kohe viisi — pühalikult raskepärase meloodia — ja andis noodilehe Elisabethile.

Kahe nädala pärast oli Ernst terve ning astus lohiseval sammul vana teed unistuste tuppa. Seal oli talle Leipzigist Eugenilt kiri, mis oli unustatud talle kätte toomata. Eugen päris ja pajatas üht ja teist, ning lõpuks: Lanna Reiner on kihlunud vürst Rasnikoviga.

Ernst muigas väsinult. Nii oli ka see möödas. Ta imestas, kui kiiresti võis elus mööduda miski, mis veel hiljaaegu oli olnud üks ja ainus.

«Mu süda on tühi,» ütles Ernst meelehärmas, «sa oled kõik kaasa võtnud, Fritz.»

Ehavalgus paistis muinasjutuaknast. Ernst konutas tugitoolis ja kuulatas hääli. Seinad sosistasid ja elasid — kogu tuba jutustas saabuvas öös oma lugu.

«Sa unustamatu,» ütles Ernst tasa, «kõik kuulus sulle, sa hingetundja, hing . . .» Ernst oigas. «Mina olen oma hinge maha prassinud . . .» Ja vaikselt: «Fritz, aita mul hinge leida . . . Oo ränk ulm, mis minul lasub . . . Kas oli seda ohvrit tarvis, et mind äratada?»

Ernst jäi, kuni öö oli kõrgel muinasjutuakna kohal, ta soris vanu kirju ja raamatuid.

«Fritz, sa ainus, kes kannab nüüd koos minuga mu elu täiust ja piina . . .» Ernst karjatas: «Elisabeth . . . Mignon . . . Mu armastatud hing . . . Ka sinu olen kaotanud . . . Kõik on surnud . . . Hall . . . ja surnud . . .»

Järgmisel hommikul kogunesid kõik unistuste tuppa. Väljas oli külm ja vihmane. Piisad plaksusid vastu akent.

Kõik olid täiesti vaiksed.

«Nüüd on siin nii imelik olla,» ütles Paulake, «justnagu sel toal puuduks hing.»

«Ühendus on kadunud. Meie oleme poolikud. Side, mis meid hoidis, on kärisenud,» vastas Fried.

Ernst luges Fritzu viimase kirja ette. Siis lausus ta kurvalt: «Mis surnud, see surnud. Me ei näe Fritzu enam iialgi.»

«Ei,» kostis Elisabeth kindla häälega, «mis surnud, see pole surnud! Elu ringkäik on ammendamatu ja igavene. Tema mälestus ja hing on meis alles. Tema on meis alles. Noorenenuna. Mõelge tema sõnadele: Kõik

on teie vennad ja õed, puu nõmmel, õhtune pilv, tuul metsas . . . Te peate end tundma kõigega vendluses olevat. Ja mõelge Fritzu õpetusele: minast sinani, kõiksuseni. Ta tegi pika teekonna minast sinani. Nüüd on ta ringkäigu lõppjaamas — kõiksuses. Ja kõiksuse kaudu jälle minaks. Ta on igal pool. Kui näen tähti, siis tean, et ta on seal. Kui näen pilvi, siis tunnen, et ta on neis lohutavalt sügaval. Ta on kõiges, ka minus. Lilles, kivis, tormis ja vaikuses. Kuu paistab öösel mu kambrisse — Fritz. Ja päike naeratab päeval — Fritz. Maailmas pole lahkumist. Ta on kehalisest lähedusest läinud vaimsesse kaugusse. See on raske, kuid ta on meil sellegipoolest! Meis! Ja meie kanname ta mõtteid ja pärandit sügaval endas, hoiame ustavalt kokku võitluses elutormide ja meis endis määratsevate tormide vastu.»

Ernst kuulas üllatunult. Ta südamesse nõrgus vaikset lohutust. Kas see oli veel Elisabeth?

«Kes . . . on sinust saanud?» kogeles Ernst.

Elisabeth rääkis edasi. «Urn armastatud tuhaga on saabunud. Me jätame selle kolmeks päevaks unistuste tuppa rooside vahele ja matame siis aeda, kus õitsevad roosid, nelgid ja moonid, mida Fritz nii väga armastas.»

Elisabeth pani urni ettevaatlikult rooside vahele.

Ernst ütles: «Pole võimalik, et see väike anum mahutab sellist inimest. Fritz, armas . . . kus sa oled?» Ta hoidis urni käes ja kuulatas. Ta kuulis tuha sahinat. Ja ta teadis, et Fritz on surnud ja üles tõusnud.

Ernst varises oma toolil kokku ja nuttis esimest korda pärast Fritzu surma, nuttis talitsematult, nuttis lunastavat nuttu.

Siis võttis Ernst viimase pudeli punast veini ja kuus klaasi. «Kuus . . .» ütles ta pisaraisse lämbuva häälega ja kallas sisse. «Üks kauni maali . . . üks tema jaoks.»

Siis võttis ta Fritzu pildi ja riputas sinna, kus oli olnud kaunis maal.

«Aeg . . .» ütles Ernst nukralt naeratades. «Ilus maal on surnud, igatsus, mis selle järele hüüdis, on vaikinud. Uus igatsus hüüab uue pildi järele. Peagi on ka see igatsus vaiki, ka meist ei jää järele muud kui mälestus südames, mis meid väga armastas. Elu pudeneb käte vahelt. Kui hoiad käes midagi hunnitut, ei tea sa seda. Sa saad sellest teada alles siis, kui see on sul käest libisenud ja siis sa kurdad.

Võtkem oma noorus ja hoidkem teda kõrgel vastu valgust. Fritzu valgusetestament on meis, jah, Elisabeth. Ja ärgem mälestagem teda kurtmisega, vaid elagem tema vaimus. Joogem viimane klaas kauni maali mälestuseks ja kõige vaiksem, pisaratega, tema mälestuseks ja meie truudusvande auks!»

Klaasid kõlasid pidulikult kokku.

Värisevate kätega süütas Ernst küünlad surnu pildi ees. Küünlavalgus hubises ja helkis, nii et näis, otsekui maal elaks, pruunid muinasjutusilmad särasid ja heasüdamlik suu naeratas.

Hämardus. Kõik oli nagu ennegi, ainult Fritz puudus. Ja kõigist otsustest hoolimata tuli neile jälle nutt peale.

*

Kevad, mida Fritz veel näha oli tahtnud, oli täies ilus saabunud. Metsvindid sädistasid, lõokesed lõõritasid, puud kohisesid, tuul näitas kevadele teed.

Ja suvi lähenes.

Ernst ei kuulnud ega tajunud midagi. Ta istus unistuste toas ja kirjutas. Ta ei märganud kevade tulekut ning tundis vaid, et kui ta enam kirjutada ei jaksanud, tuli öö. Ta töötas suure, Fritzu mälestusele pühendatud teose kallal. Kui noodisulg tal käest kukkus ja ta väsinult tagasi nõjatas, möödus elu ta silme eest kui pöörane viirastus. Kõik oli vaibunud, ainult üks oli jäänud — vaikne armastus Elisabethi vastu. Ernst ei suutnud enam mõista, kuidas ta silmapilgukski oli suutnud Lannale mõelda. Elisabethi polnud ta enam ammu näinud.

Lõpuks oli Ernstil teose kondikava valmis. Päeval, millal ta sule kõrvale pani ja end sirutas, tuli kiri Bonnist. Talle pakuti Münchenis soodsail tingimusil kapellmeistri kohta. Ernst pani kirja esialgu kõrvale. Lõpetatud töö tegi olemise nelja seina vahel ahtaks. Ta läks välja ja nägi, et suvi on käes.

Ta läks üle vallide ja haljasalade ning imestas, kui vabalt ja kergelt ta süda nii mitme nädala järel lõi.

Korraga nägi ta Elisabethi. Ernst läks ruttu tema juurde ja ütles peaaegu oma vanal toonil: «Tule kaasa, Elisabeth, mul valmis midagi ilusat, tule!» Elisabeth vaatas talle üllatunult otsa. Endine Ernst kostis

jälle läbi, ehkki vaiksemana ja küpsemana.

«Tule unistuste tuppa.»

Teel rääkis Ernst oma kavatsustest. «See pole reekviem, Elisabeth; see võiks olla pigem lavateos.»

Nad läksid trepist üles ateljeesse. Ernst tõi noodilehed kähku lagedale ja asetas klaverile.

«Kohus saatis mulle hiljaaegu Fritzu testamendi. See on lühike. Kõik, mis mul on, kuulub mu sõbrale Ernst Winterile. — Nüüd on unistuste tuba veel pool aastat meie. Siin on lauluhääle lehed. Tervik koosneb Fritzu luuletustest ja teistest värssidest. Lisaks orkester, soolohääled ja koor. Laval elu allegooriad.

Esimene teema on roosid — tema armastuse lilled. Saal on pime nagu teatrietenduse ajal. Orkester alustab üsna vaikselt eelmängu. Hõbedane flöödiheli, hõljuvad solbemoll-mažooris septakordid. Flöödiheli langeb aeglastes tertsides nagu pärlendav purskkaevuvesi ja koori sumina kohale kerkib kannatusrikas althääl: «Roosid... Tema armastuse lilled...» Ernst mängis ja seletas ühtaegu. «Eesriie kerkib. Sinakas hämaruses seisab küürus naisekuju õitsvatest roosidest ümbritsetud marmorurni ees. Läheb aina valgemaks. Eesriie langeb. See on eelmäng.

Nüüd astub pikkade akordidega sisse orkester. Harf kõlab re-bemoll-mažooris. Viiul hõiskab nagu lõoke. Eesriie tõuseb. Koit... meri. Lõõskava valguse ees must inimsiluett. Ta laotab käed päikesele vastu. Meeshääl alustab päikesepalvet.

Teine pilt — loomine. Orkester intoneerib, meeshääl alustab. Selle ümber väänleb naishääl, astuvad sisse teised, ja lõpuks mürin — loomislaul.

Kolmas pilt. Müürid kuupaistel, nende kohal kaks ringutavat kätt. Kõlavad igatsevad fagotid. Hõljub raske hääl, libiseb üle nutva orkestri kaikuvate käikude. Trööstitu meloodia nuuksub ja vaibub.

Sirelilõhn kuupaisteses öös. Punahõbedane lumi ja vaiksed viiulid. Sirelite all põlvitab mees naise ees. Viiulid laulavad armastust... tõus... hõise... tumepruun tšellomotiiv mühisevate ulmade kohal. Tõus... hõise... valgus ja arm. Mees seisab sirgelt, naine nõjatub ta õlale. Valgus hõõgub, õndsus lõõskab, mürisedes võngub armastuse ülemlaul.

Loobumus. Laua ääres mees, sagris pea käte vahel. Orkester kõmiseb kumedalt. Rabisevad segipaisatud dissonantsid. Mees tõstab pea — mööda vilksab lühike õnnis ulm... pea vajub tagasi... nutt, ja järsk lõpp.

Uus pilt. Sinav videvus. Igilumega kaetud mäetipud. Ees urn. Orkestrist kõlavad imeilusad vaiksed pikad akordid. Pikkamisi sütivad tähed. Viimased meloodiad julgetes pooltoonides. Mäetipud hakkavad särama. Aegamööda hakkab paistma esipind. Maas lamab mees. Tõuseb pooliti ja kuulatab. Sinine loor avaneb imepärase kuju ees. Videvus ja muusika lähevad hõbedasemaks, helavamaks, mürisevamaks. Püsti tõusnud mehe laubal on hõbedaläige ja lunastus. Ta põlvitab, kuju kummardub ta kohale. Kõik on

hõbe ja lunastus. Inimsus. Pimeneb. Vaikne meloodia: «Sa oled minu maailm... mu kevad...» Kuju astub urni juurde ja paneb sellele lilli. Eesriie langeb. Orkester vaibub õndsates harfihelides.»

Ernst oli palavlikult erutatud. Ta põskedel põlesid punased laigud. Elisabeth oli kaasakistuna tema poole kummardunud, et kaasa lugeda. Pimenes.

«Surnud... surnud...» karjatas Ernst koraga valu tundes, «kõik on kadunud... kõik... see on mu viimne... siis tahan talle järele minna... surra... mis mul enam tahta on... Kõik, mida armastasin, on hauas... Ma olen jumalavallatult mänginud ja kaotanud... Ma tahan surra,» ütles Ernst tuhmilt, «nüüd tean oma teed.»

«Sa pead elama,» ütles hääl pimedusest.

«Ma olen ju kõik kaotanud, Elisabeth. Fritz on surnud...» Ernst oigas. «Surnud... Fritz... Ja sina... Oh, sina... Elisabeth...» Ernst oli täiesti liimist lahti. «Ütle mulle vähemalt üht, Elisabeth, mis mind öiti piinab, et sa oled andestanud süü, mille olen sinule kuhjanud. Muidu ma murdun enesepõlastusest. Siis lahkun vaikselt ega astu enam su puhastele radadele.»

Elisabeth oli täiesti kaame.

«Kõik on hästi, Ernst.»

Mees raputas lohutult pead ja ütles piinatult: «Kas sa ei tea veel?»

«Ma armastan sind, Ernst...»

Ernst karjatas valu pärast. «Elisabeth, ära ole nii julm... Ära näita mulle kaotatut nii kuldses valguses! Ära tee mulle loobumist nii hirmus raskeks!»

Õhtukuld hõljus Elisabethi juustes ja valgustas ta silmi.

«Ma armastan sind, Ernst.»

«Elisabeth...» Tool kukkus põrandale. «Sa ei tea veel... Ma tundsin teist naist... Ma reetsin su ja mõnitasin sind tuhat korda.»

Elisabeth seisis vaikselt ja sirgelt Ernsti ees ning tema imekaunis hääl kõlas läbi videviku:

«Ma tean kõik... Ernst.»

Ernst otsis tuge. «Sina... sina... tead kõik... Ka seda, et ma... seda... naist...»

«Kõik, Ernst.»

Ernst taganes aina kaugemale «Ja... ja... sa ütled... ütled... Elisabeth... see pole...» ägas Ernst. «See pole võimalik... pole võimalik... sina...» Ernst karjatas: «Elisabeth! Ma suren, kui see pole tõsi!»

«Ma armastan sind, Ernst!»

Karjatus, juubeldus, nutt, kogelus, värin, nuukse, hõise: «Elisabeth! Mignon!» Ja Ernst põlvitas neiu jalge ees.

«Armsaim... sina.»

«Mignon... Mignon... Mignon...»

*

Oli pimenenud.

«Ütle, armsaim, kuidas suutsid sa mind sedaviisi õnnestada, mind, kerjust ja patust?»

«Su tegu polnud patt... ainult vääratus. Isegi mitte vääratus, ainult tee, mille sa pidid läbi käima... Tee läbi öö... Sa oled end jälle leidnud.»

«Sinus, armsaim.»

«Minast sinani,» lausus Elisabeth unistavalt.

«Oh, et Fritz seda enam ei näe.»

«Ta teadis seda.»

«Teadis? Fritz ... ustav sõber ... Sa olid surmas ülimalt ustav ... Juhatasid oma surma varal mulle teed tagasi ... Oo ... Fritz ... tule.»

Nad läksid kõrvuti unistuste tuppa. Ernst süütas küünlad Beethoveni nurgas armsa kadunu pildi ees. Küünlad heitsid Elisabethi madonnanäole kuldse helgi.

Ernst vaatas Elisabethile otsa ja teda valdas kogu õnneteadvus; et ta oli pärast eksirännakut leidnud tee koju, et ka tema ellu oli tulnud lunastus. Ernst pani käe Elisabethi õlgade ümber ja ütles vaevaselt: «Fritz ... armas ... su lapsed on koju jõudnud ... Sinu kaudu. Ma olen jälle oma teel ... Fritz ... ja hoian õnne oma käte vahel ... sina ...»

«Mina ... olen ... sina ...»

Küünlasära paistis maalile seinal. Ja oli, otsekui oleksid pruunid muinasjutusilmad säranud ja heasüdamlik suu naeratanud.

„SINISE LIBLIKA“ SARJAS ON SENI ILMUNUD:

H. Valtonen

TÄNAPÄEVA TÜTARLAPS

J. Bauermeister

DUBARRY, LOUIS XV ARMASTATU

B. Ruck

NOORIM VEENUS

V. Baum

GRAND HOTELL

M. Erichsen

PAULINE BORGHESE
Napoleon I ilusaim õde

H. Büttner

LUCREZIA BORGIA
XV sajandi huvitavaim naine

T. von Harbou

INDIA HAUASAMMAS

Heinrich Mann

SININE INGEL

C. Farrère

OOPIUMISUITS

V. Baum

TANTS LÄBI ELU

V. Baum

ELU VÕÕRASLAPS

C. Anet

ARIANE

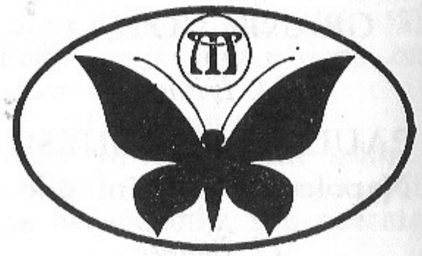

Trükikoda «Ühiselu». Tell. nr. 1246.